

BABITS MIHÁLY (1883–1941)

HÁROM ANGYAL

*Három, három, három, három, három angyal szállt felém.
Egyik fehér, mint a felhő, másik könnyű, mint a fény.
Harmadik úgy hullt a földre az égből egyenesen,
mint egy könny szemből a szívbe, nedvesen és nehezen.
Hogyan óvjam meg az elsőt, hogy ne kapjon foltokat
ujjaimtól? hogyan tartsam szorosan a másikat,
hogy ne tudjon elröpülni? és az utolsót hova
rejtsem el, hogy senki, senki meg ne lássa őt soha?
Oh jaj, késő! már az első hőszin angyal csupa folt!
És a másik messzeszállott, aki olyan könnyű volt!
Harmadikat szégyenemre látja az egész világ,
mert gyászomban széjjeltéptem lelkem őrző fátyolát.*

Együtt

IRODALOM | MŰVÉSZET
HUMÁN TUDOMÁNYOK | KULTÚRA

XXI. évfolyam | 2023 | 1

BABITS MIHÁLY, FINTA ÉVA, FÜZESI MAGDA, NÉMETH PÉTER,
PETRŐCZI ÉVA, VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ, ZÁN FÁBIÁN BALÁZS versei,
GERZSENYI GABRIELLA, SHREK TÍMEA, SZ. KÁRPÁTHY KATA prózája,
DUPKA GYÖRGY kultúrkrónikája és tanulmánya,
KOVÁCS SÁNDOR, SZABÓ ESZTER IDA tanulmányai

EGYÜTT

EGYÜTT 2023 / 1

Négy égtáj (Angyal, Oroszlán)

olajfesték, tojástempera, vászon, 70x70 cm-külön, 2020

Négy égtáj (Bika, Sas)

olajfesték, tojástempera, vászon, 70x70 cm-külön, 2020

EGYÜTT

A MAGYAR ÍRÓSZÖVETSÉG
KÁRPÁTALJAI ÍRÓCSOPORTJÁNAK
FOLYÓIRATA

EGYÜTT 2023/1

A Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportjának folyóirata, az 1965–1967 között Ungváron megjelent szamizdat jogutódja, újraindult 2002-ben

Felelős kiadó és lapigazgató: *Dupka György*

Szerkeszti a szerkesztőbizottság:

Elnök: *Vári Fábán László* (szépirodalom)

Szerkesztők:

Marczák Gergely (olvasószerkesztő)

Csordás László (kritika)

Zubánics László (tanulmány)

Dupka György (kultúra)

Fábán Zoltán (tipográfia)

Védnökök:

S. Benedek András alapító-főszerkesztő (1966–1967),

Pomogáts Béla irodalomtörténész, *Nagy Zoltán Mihály* alapító-főszerkesztő (2002–2008)

Tanácsadók:

Botlik József, Finta Éva, Füzesi Magda

Megjelenik kéthavonta a Bethlen Gábor Alap, a Magyar Művészeti Akadémia, a Nemzeti Kulturális Alap, valamint a Magyar Értelmisségek Kárpátaljai Közössége és a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet támogatásával.

A szerkesztőség címe:

Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Európa–Magyar Ház
90202 Beregszász, Széchenyi u. 59B. Telefon/fax: +380-3141-42815
e-mail: kmmintezet@gmail.com, egyutt.lap@gmail.com

Az Együtt irodalom-művészet-humán tudományok-kultúra számai elektronikus változatban is olvashatóak az OSZK EPA archívumában: <http://epa.oszk.hu/00500/00595> és a KMMI honlapján: kmmi.org.ua

Szerkesztőségi fogadóórák: szerda: 13⁰⁰–16⁰⁰

A kiadó címe: Magyar Értelmisségek Kárpátaljai Közössége
88000 Ungvár, Posztolaki tér 5A. Telefon/fax: +380-312-643737

e-mail: dupkagyorgy@gmail.com

Közreműködők: *Fuchs Andrea, Szemere Judit*

Készült: Shark magánvállalkozás
Lapengedély száma: 3T №682/274P
A folyóiraton nyereség nem képződik.

TARTALOM

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: Látod-e, drága...; Gödrös arcú (versek)	4
SHREK TÍMEA: Behívó; Légiriadó; Benzint sóért (naplójegyzetek)	6
FÜZESI MAGDA: Ukáz (vers)	11
PETRŐCZI ÉVA: Beregszászi emlék, 1992-ből (jegyzet)	12
PETRŐCZI ÉVA: Amíg hallgatom; Az ukrán Szapphó; Harkivi betlehem; Míntha ötvenhat...; Sábát Anatevkában; Dél-Ukrajna halottja; Tíz napja hurcolom (versek)	14
FINTA ÉVA: Kongó idő; Megint mi fő?; Szövedékeken át (versek)	21
VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: Brüsszelből – a magyar irodalomba (laudáció) ...	24
GERZSENYI GABRIELLA: Nem érti; Nyolc szem málna; Jelenlét (kisprózák).....	25
NYITOTT ABLAK – képekben a szót és szavakban a képet (a Révész Imre Társaság és folyóiratunk együttműködése keretében: Ruszin Noémi festőművész és Sz. Kárpáthy Kata munkái)	31
SZ. KÁRPÁTHY KATA: Csonttörő Hálja; Őrtorony a szőlőhegyen (kisprózák)	33
ZÁN FÁBIÁN BALÁZS: Érzelmek fája; Gyökerek; Jövök már, nyár (versek).....	39
NÉMETH PÉTER: Korai napsütés; Rákóczi földje (versek).....	41
SZABÓ ESZTER IDA: „... élni rádiózás nélkül” – Horváth Anna (1924–2005). A beregszászi művész életútja II.	42
KOVÁCS SÁNDOR: Ungvár hányatott sorsú magyar emlékei II. (honismereti tanulmány)	72
DUPKA GYÖRGY: „Én Istenem, a keresztet vállainkról vedd le!” Tragikus sorsú kárpátaljai GULAG-elítéltek, mártírok panteonja, 1944–1970 (tanulmány, 7. rész).....	89
DUPKA GYÖRGY: Kárpátaljai magyar kultúrkrónika, új könyvek.....	107

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ

LÁTOD-E, DRÁGA...

*Szép világunkra rossz szelek járnak,
emlékeink mossa globális eső.
Lőttek a tavasznak, lőttek a nyárnak,
csak balsejtelveink jönnek elő.*

*A vég urai ott nyílt színen hágnak,
vakuljon, aki nem ehhez szokott!
Szukáik mind génmanipuláltak,
és sátáni méhük programozott.*

*Mindössze egy nap járnak nagy hassal,
s fialnak, ahogy a csövön kifér.
A kölykök gyomra tömve szivaccsal,
gazdagon dől beléjük a vér.*

*Elretten rajta mind Róma, mind Párizs,
mint lógnak a proteindús csecseken.
Jön a végső nevelési fázis,
és diplomát kapnak már hathetesen.*

*Mind alattomosan gyilkoló drón lesz,
Javelin és termobárikus bomba...
Látod-e, drága, esteledik ismét.
Ha szólítanak, csak dőlj a karomba.*

GÖDRÖS ARCÚ

*Gödrös arcú lányka
voltam – tündér buba.
Lett számba tejecke,
testemre kis ruha,*

*anyácskám lelkében
ringva nőttem fel én
az átkos óvilág
innenső peremén.*

*Hanem, amióta
keblemnek halma kelt,
a szomszéd szellő-srác
csak nekem énekelt.*

*Vizeket gyönyörre
szédítő hangja volt,
s bár még nem akartam,
ő mégis rám hajolt.*

*Felkarolt, apjának
várába szállt velem,
erős férfitestét
akarom, érzem.*

*Hogy mi lesz most? Minden
kétséget tova űz,
ruháim bontja már
rólam a testi tűz,*

*s érzem: ágyékomban
lúktet már a szíve.
Ha párját ott sejtí,
ki állhat elibe?*

*Mit mond majd jó szülém,
már az sem érdekel,
csak hogy karjaiban,
alatta égjek el.*

SHREK TÍMEA

BEHÍVÓ

Mindig is rettegtünk attól, hogy a családunk valamelyik férfitagja megkapja a behívóját. Békeidőben nem is volt ez olyan nagy baj, hiszen meg tudtuk találni a kiskapukat, ismerősöket, s még a hatóságok is szemet hunytak afelett, ha valaki nem jelent meg az előírt helyen és időpontban. Legfeljebb a minimális összegű bírságot kellett utólag befizetnie.

Idén, február huszonnegyedikén és az azt követő napon embertelen hosszúságú volt a sor a határátkelőkön. Aki érkezett, családotól hagyta el az országot. Az elsők között persze a dúsgazdagok voltak, akik luxusautóikkal néhány óra alatt megérkeztek Kárpátaljára Ukrajna keletebbre fekvő megyéiből. A mai napig nem értem, hogyan csinálták. Ők valószínűleg sokkal hamarabb tudtak róla, hogy valami nagy baj készül.

Aki az alatt a két nap alatt nem érkezett legalísan elhagyni az országot, a határ közelében maradt, vagy minden vagyonát a szökésbe fektette.

A kárpátaljai magyarok közül a legtöbben januárban indultak útnak, hiszen véget értek az ünnepek, s a csehországi, magyarországi gyárak újranyitottak, és várták a vendégmunkásokat. Öcsém és a felesége is akkor indultak el. Nem akartak menni. Rossz érzésük volt, félték a sofőrtől, keresték az indokokat, hogy lemondják az utat, végül megegyeztek, hogy most utoljára mennek külföldre dolgozni, hiszen friss házasokként nagyjából minden felújítási munkálatot elvégeztek a házban, csak a kerítés és a kapu cseréje maradt. Kiszámolták, hogy ha május végéig dolgoznak, még egy kevés tőkéjük is marad, amit majd itthon fektetnek be valamilyen vállalkozásba, hogy ne kelljen többé hónapokra itt hagyni a családot.

Hétvégente videóhívásban látjuk egymást, örülünk, hogy mindenki jól van, megbeszéljük a legszükségesebb dolgokat, de többnyire spórolunk a szavakkal, mert a távollét mindenkinek fáj. Ők hazavágnak, mi pedig arra, hogy mellettünk legyenek.

„Már megvan a kerítés ára” – mondta a múltkor öcsém. „Örülj neki” – válaszoltam foghegyről, mert tudtam, hogy ez azt jelenti, akár haza is jöhetnek. De most inkább ne tegyék. Ha más sokat fizetett azért, hogy odakinn legyen, ők csak maradjanak még, amíg nem lesz stabil a helyzet.

Az összes ismerősömnek van valakije a határ túloldalán, aki ebben a helyzetben nem mer hazajönni. Más megoldás nincs, a nők gyerekeikkel kelnek útra, ha látni akarják a férjet, az apát, a testvért.

A városban katonák osztogatják a behívókat. Állnak a posta udvarában, a piac bejáratánál, a benzinkutakon. Az internetes fórumokon sokat lehet arról olvasni, hogy a hazatérő férfiaknak már a határon a kezükbe nyomják a kis cetlit, amivel másnap meg kell jelenniük a hadkiegészítő parancsnokságon. Hogy ebből mi igaz, nem tudom.

A minisztérium felhívására nemcsak a légiriadós alkalmazást töltöttem le, hanem a Gyija állami szolgáltatásokat nyújtó appot is. Egészen jó dolog, elektronikus formában elérhető benne a személyi igazolványom, jogosítványom, és több hasznos funkciót is tartalmaz, mint például, hogy online is kérvényezhetek különböző igazolásokat. A minap megjelent benne egy kérdőív, arra kértek, töltsen ki. Azzal kezdődött, hogy tudok-e fegyverrel löni. Elgondolkoztam rajta – így, hogy mindent tudnak rólam –, ha bevallom, hogy igen, hány napon belül kapnék én is behívót?

LÉGIRIADÓ

Nézem a gyermeket, békésen alszik. Be kellene takarnom, nehogy megfázzon. Megszólal a riadó alkalmazása a telefonon. Összeszorul a gyomrom, kapkodni kezdek, majd gyorsan a párna alá dugom, nehogy felébredjen.

Már három hónap telt el a háború kitörése óta. Mostanság egyre gyakrabban szólal meg a sziréna, már az udvaron is hallani, felszereltek egyet a közeli tűzoltóság épületére is. Ha az ember egyszer meghallja ezt a fülsiketítő hangot, sosem tudja már kitörölni a fejéből. Minden egyes alkalommal, amikor megszólal, csak imádkozom csendben. Kimegyek a ház elé, a sziréna szól, látom az égbolt alján a magyar légtérben köröző Gripeneket. Fel-le járnak, hosszú fehér kondenzesíkot hagynak a kékségben, majd lassan eltűnnek. Nem érzem magam biztonságban, de azt hiszem, máshol sem lenne jobb.

Feltámad a szél, a városközpontból is felénk sodorja a sziréna hangját. Egyszerre kétféle tónust lehet megkülönböztetni, hangosabb, mint máskor. Megkondulnak a templomok harangjai. Nagyot nyelek, mintha csak a torokomon akadt volna valami, szeretném felköhögni, kiköpni, hogy megsza- baduljak tőle, de a gyomorideget nem lehet felöklendezni. Néhány hete a

tiszteletes azt mondta, hogy addig vagyunk biztonságban, amíg a templomok harangjai hallgatnak.

Visszamegyek a szobába, ránézek a gyerekre, alszik tovább, nem zavarja a riadó, nem sejti, hogy most is az van. Pedig felismeri már az alkalmazás hangját, utánozza, búg, a telefonra mutat, ha a szabadban vagyunk, figyelmesen hallgat, majd felemelt kézzel megszólal: „vúúúú”. S anya olyankor mosolyog, igen, kicsim, ügyes vagy, felismerted a hangját, szépen utánozod, de azért menjünk be inkább a házba. Olyan jó, hogy még kicsi.

Emlékszem az érzésre, mikor először szólalt meg az alkalmazás. Éjszaka volt, mindenki aludt, semmit nem érzékeltünk itthon a háborúból. Hirtelen azt sem tudtam, mit tegyek. Keltsem fel a gyereket és rohanjak vele a fürdőszobába, vagy gyújtsam rögtön az autó motorját, és hajtsunk a legközelebbi pincéhez, amit éppen óvóhelynek neveztek ki? Csak álltam a szoba közepén hálóingben, köntösben, s kezemben egy vastag pokróccal néztem a gyereket. Egyenletesen szuszogva aludt. Hagytam. Az ágy lábánál ültem, amíg nem ért véget a riasztás, készen álltam, hogy felkapjam őt és rohanjunk. Napokig minden éjjel megismétlődött ez a jelenet.

„Uvánhá, vidbój povitrjánoji trévohé” – ismétli ukránul egy női hang, s én is megnyugszom kissé, ez most nem tartott sokáig. Vége van, Kárpátalját valószínűleg nem érte támadás.

Recseg az ágy, nagyot nyújtózik a gyerek, kidugja egyik lábát a kiságy rácsai között, kalimpál vele, sóhajt, majd hasra fordul, néhány percig alszik még, de már csak felületesen, végül feláll, és széles mosollyal megszólal: „Ana!”. Most múlik el minden gyomoridegem, átölelem, kiveszem az ágyból.

Uzsonna után megkérdezem tőle:

– Megyünk az udvarra?

A fejét rázza. Megismétlem önmagam.

– Kimegyünk az udvarra?

Most már válaszol:

– Nem. Nem. Vúúú – mutat az ablakra, s tovább mantrázza a nem szót.

Felsikít a telefonom. Újabb riadó. Hát mégiscsak érti, hogy mi történik.

BENZINT SÓÉRT

Vannak ügyek, amiket, mióta kitört a háború, itthonról lehetetlen elintézni. Ilyen a levelezés is külföldre. Március elején sok problémánk adódott abból, hogy a postahivatal ebben a helyzetben nem vállalja a levelek, csomagok kézbesítését. Az elmúlt hetekben összegyűlt néhány irat, amit Magyarországra kellett postáznom, s ha már biztosítást kötöttem az autóra, és az országhatár sincs messze, elindultam Vásárosnaményba.

Az ukrán határ elé gördülve elégedetten konstatáltam, hogy csupán néhány autó várakozik előttem. „Ezt gyorsan megjárom, Namény csak tizenöt percnire van” – gondoltam reggel kilenckor. Számításaimat keresztbe húzta, hogy már negyven perce álltam a sorompó előtt, de a sor nem mozdult. A mellettem várakozó taxisok azt mondták, leállt a rendszer. Amikor a kiskatona cetlikkel a kezében intett, gurultam is keresztül a fekvőrendőrökön, be a vámházig. Aki járatos erre, tudja, hogyan kell lerövidíteni az átkelést, öt percen belül már a magyar oldalon álltam sorban. Írtam is a férjemnek, hogy ne aggódjon. Két kijevi rendszámú autó állt előttem, a vámós gyorsan el is engedte őket mindenféle különösebb ellenőrzés nélkül. Gyújtást adtam, én voltam a következő, a rendőr pedig ennyit mondott kollégájának: „Jackpot”. Az irataimat rendben találta, átadta a vámosnak, aki kedves hangon így szólt:

– Hölgyem, kérem, hajtson át oda, a boxba.

A gödör. Ez az a hely a vám területén, ahová senki sem szeretne bejutni. Főleg azok nem, akiknek még rejtegetnivalójuk is van, de nálam a leveleken, egy doboz cigarettán és egy csomagtartóban felejtett babakocsin kívül semmi sem volt.

– Hová utazik? – kérdezte már egy másik vámós.

– Vásárosnaményba – válaszoltam.

– Mit tetszik ott csinálni? – tette fel a következő kérdést, miközben rám sem nézett, iratokat töltött ki. Kollégája már az autó alatt volt az aknában, hevesen kopogtatott, ütögetett, döngette a tartályt.

– A postára megyek, és van néhány dolgom odaát.

A gödörből férfi hang szólt.

– Magának nem sok gáz van az autójában.

– Tudom, benzinnel járok.

Újabb kopogás.

– Az se sok van. Odakinn kapható üzemanyag?

– Vagy tíz liter, ha hiányozhat. Nem nagy a tank. Éppenséggel lehet tankolni, ha van valahol ismerőse, vagy kiállja a sort az Okko benzinkúton. Más kérdés az ára.

A férfi a gödörben tovább matatott, a percek óráknak tündek, átvizsgálták a kerekeket, a szalont, az üléseket.

– További jó utat kívánunk – adta vissza az irataimat a vámós, mikor már két órája múlt, hogy írtam a férjemnek.

Néhány perc alatt elértem az úticéлом. Patika, posta, találkozás néhány ismerőssel, s ha már az egyik szupermarket előtt parkoltam, be is néztem. A polcok között járva arra lettem figyelmes, hogy az emberek több csomag sót pakoltak kosarukba. Nem bírom a tömeget, igyekeztem minél hamarabb végezni a vásárlással.

Egy jegeskáv és egy gyors autózsellőztetés után (a napon legalább ötven fok van, a légkondi pedig nem működik) úgy döntöttem, mégis tankolok egyet a közeli benzinkúton.

Sejtettem, hogy időigényes lesz, de azt nem, hogy ennyire. Egy közép-ukrajnai autó sofőrje véletlenül fizetés nélkül távozott. Pont a mi sorunk állt le, autók előttem és mögöttem, nem mozdulhattam, várnom kellett. Végül sikerült tankolnom, tizenöt liter fért a tartályba, nem tudom, miért aggódott a vámós.

Visszafelé betértem még egy nagyobb üzletbe. Kárpátaljaiakkal zsúfolt, akik a háború kezdete óta Szabolcsban tartózkodnak. Észrevettem, hogy mindegyikük kosarában só lapult. Hol több csomag, hol kevesebb. Reggel olvastam a hírekben, hogy a donyecki sóbánya működése leállt, de nem hittem volna, hogy az emberek itt is felvásárlásba kezdenek. Eldöntöttem, hogy a biztonság kedvéért én is veszek belőle, de olcsóbb fajtát már nem találtam, csak asztalisót. Az is megteszi. Keresztapám, aki zsidó volt, egyszer azt mondta anyámnak, mindig tartson otthon sót, addig lesz boldogság a házban, amíg az kitar.

A hazafelé út már nem olyan döcögős, késő délutánra ugyan, de gyorsan átértem mindkét határon. Felhívtam anyámat, hogy megérkeztem. Tudakolta, vettem-e sót, mert a városban már sehol sem kapható. Mondtam neki, hogy igen, de otthon is akad még néhány csomaggal, amit akkor vettem, mikor kitört a háború. Ha szüksége van rá, szívesen adok.

Apám benzinkúton dolgozik, ha szükséges, segít a tankolásban. A fűkaszához is akad még a kannában néhány liter.

Este a helyi román már csomagtartóból árulták a sót a városközpontban. Ötven hrivnya volt kilója. Egyikük felismert, odaszólt:

– Timi néni, sót nem cserél benzinre?

UKÁZ

*Ne beszélj, ne sírj, ne is neved,
ne csináld, amit nem érdemes,
ne beszélj a nyelveden soha,
vakulj meg, ha jót láatsz, ostoba,
megrohadsz majd egy tank belsejében,
ne kiabálj sem álmodban, sem ébren,
felejtsd el, hogy kinek születtél,
itt nincsen asszony, akit szeretted,
itt csak a puszta semmi néz az égre,
úgy halsz meg, mint bárki ezer éve,
és ne gondold, hogy odakint tavasz van,
neked a nyár is megfoghatatlan,
neked az ősz is elérhetetlen,
mint Jézus, fekszel mind az öt sebedben,
neked már mindegy, háború vagy béke,
és ne kérdezd az Istent, hogy mivégre.*

(2023. február 24.)

PETRŐCZI ÉVA

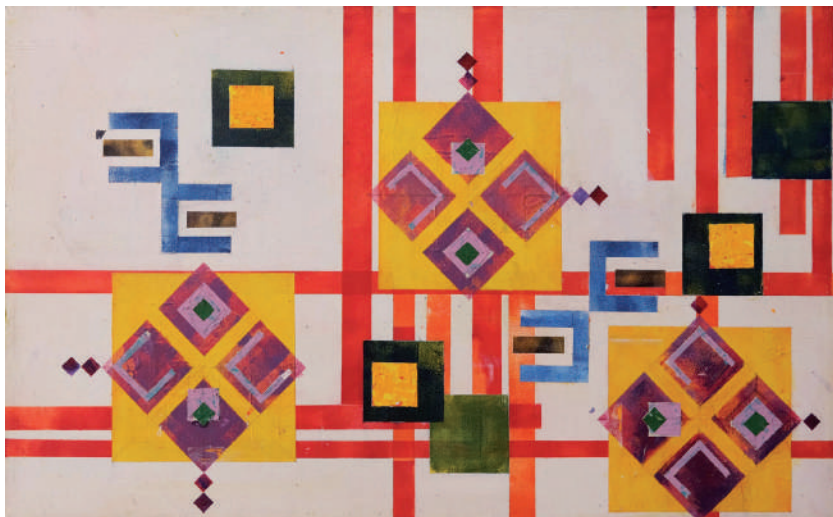
BEREGSZÁSZI EMLÉK, 1992-BŐL

1992 nyarán úgy hozta a sors, hogy Sára Sándor és Ugrin Aranka jóvoltából én készíthettem interjút két, már korábról ismert kárpátaljai költőtársammal, a Beregszászon újságíróként dolgozó *Füzesi Magdával*, s a Mezőváriban élő, gazdálkodásban és kárpátaljai katonadalok gyűjtésében is jeleskedő *Vári Fabián Lászlóval*. Tekintettel arra, hogy a Duna Tv Irodalmi Osztályáról verbuválódott kis csapatunkból egyedül nekem voltak beregszászi református kapcsolataim, én vettem fel a telefonkapcsolatot „ős-reflaposként” itthon korábban megismert, kiváló és nagylelkű barátunkkal, *Nagy Bélával*, aki már akkoriban a helyi diakóniai szolgálatok hatékony, gyorsan intézkedő és kiváló vezetője és – szó szerint – lelke volt. Az utat egy elég rázós kis mikrobuszban tettük meg, egy rendkívül forró július eleji napon. A határátkelés abszolút zökkenőmentes és barátságos volt, annak ellenére, hogy ukránul egyikünk sem tudott, ellenben az én orosz tudományom még legendó volt ahhoz, hogy utunk célját elrebejem.

Nagyon kellemes, sőt, szívet melengető fogadtatásban volt részünk, Nagy Béla (aki jelenleg a Kárpátaljai Református Egyházkerület főgondnoka!) és stábj – mesébe illően kedves keresztyén háziasszony csapat – várt bennünket leírhatatlanul finom vacsorával, s egy versbe illően finom salátával. Az első éjszakát – expedíciónk három napot vett igénybe – még csak én töltöttem a diakóniai központ akkori két vendégszobája egyikében, közös esti imádság és frissen mosott ágynemű illatának otthonos védelmében. Másnap azonban a tévések két férfiemberét és sofőrünket is elhelyezték egy külön „fűszobában”, mert a helyi szállodában nem igazán tudtak jól pihenni. Már az első reggelenk hihetelen volt: a kedvünkért, nyilván nem túlságosan dús tartalékaikból, még nagyon finom holland virslit is kaptunk. Az első forgatási napon Füzesi Magdát kerestük fel, aki a szerény lakótelepi otthonuk előtti kertben, s a mellé telepített közösségi veteményeskertben mondta el nekünk néhány megrendítően szép, tiszta, a népköltészet vonásaival gazdagított versét. A forgatást követően a kellemesen hűvös lakásban – gyermekeimnek szánva – leemelt az egyik szekrény tetejéről négy üveg saját készítésű málnaszörpöt (a lakótelepi kiskert bokrairól szedett gyümölcsből!), tudván, hogy itthon mi is lakótelepiek vagyunk, de konyhakert nélkül. Ekkor jutott először eszembe az a bibliai idézet,

amelyet a következő napok eseményei tovább erősítettek bennem. Beregszászi (majd mezővári!), hitben élő vendéglátóink minden gesztusa egy gyönyörű, a mai helyzetben újraeledt igehely *megfordított* változata volt. A Zsidókhöz írt levél 13. fejezetének eredeti szövege így szól az új fordítású Biblia szerint: „*A testvéri szeretet maradjon meg közöttetek. A vendégszeretetről meg ne feledkezzetek, mert ezáltal egyesek – tudtukon kívül – angyalokat vendégeltet meg.*” Akkor és ott, mi *angyalok vendégeinek* éreztük mindvégig magunkat.

Így volt ez akkor is, amikor Vári Fábián Laci mezővári otthonában sort kerítettünk a második interjúra. Ő – Magdához hasonlóan – elmondott szép saját verseket, és felolvasott kárpátaljai katonadalgyűjtéséből néhány beszédes nótát. Ezt követően pedig csak felségesnek titulálható poétai lecsó-remekével vendégelt meg kis csapatunkat. Félreértés ne essék: egyikünk sem volt haspók, falánk, de mindnyájunkat meghatott, hogy szűkösen élő beregi református testvéreink milyen bibliás természetességgel osztották meg velünk mindazt, amiből akkoriban nekik sem jutott túl sok. A mostani nehéz napokban felötlenek bennem ezek a máig erőt adó emlékek. Beleértve az utolsó beregszászi reggelt, amikor vendéglátóink felejthetetlen és bőséges szalagos fánk és baracklekvár-porciókkal búcsúztattak el bennünket. Ebben a visszaemlékezésben mégsem az elfogyasztott finomságok íze a lényeg – hanem a szereteté, amelyet most viszonzni igyekszünk!

Játékos formák

akrilfesték vászon, 91x110 cm, 2020

PETRŐCZI ÉVA

AMÍG HALLGATOM

Hermann Zoltánnak,
aki ezt a felvételt megosztotta velünk

*Amíg hallgatom,
amint oroszul,
dohányfüst-, s vodkapácos ,
mégis gyöngéd hangján
Joszif Brodskij
a Lili Marleen-t egy
megkopott felvételen eldünnyögi,
belémvág: hiszen
bárhon és bárkiből
lehet áldozat valaki.*

*Lilik, Lilkák és Lilianek
várnak hiába,
pislogó lámpák alatt;
ágyúk, tankok és puskák
örök nyomulása
csírázik most is,
április havában,
ott, ahol máskor
kankalin, fürtös gyöngyike
sárgállik, kéklík.*

Szerelem, ne hagyd magad!

2022. április 3-án

AZ UKRÁN SZAPPHÓ

„Se sorsom, se szabadságom nincs nekem;
Reményem maradt meg, remény, mindenem:
Hogy megtérek Ukrajna földjére még,
Hogy meglátom Ukrajna földjét, eget –

.....
Még egyszer a Dnyipro kék hulláma int,
Akkor meghalok tán, vagy élek megint!”

(Leszja Ukrajinka: Remény, Képes Géza fordítása)

*Kilenc éves volt
az ukrán Szapphó,
Leszja Ukrajinka,
polgári nevén akkor
még Larysza Koszacs,
amikor Szibériába
száműzött nagynénje
vigaszául a „Remény”-t
papírra vetette.*

*Kancsuka-csattanással,
de furcsamód mégis úgy,
mint egy símogató ének,
ér el hozzánk a gondolat,
hogy ez a törekeny,
zsenge korától
súlyos betegségek
markában vergődő,
szőke, kékszemű lánygyerek
a mai menekültek seregének
micsoda útravalót hagyott.*

*Vándorló övéi fölött
minden szava
angyalszárnyként lobog.*

* Leszja Ukrajinka költészetével egy apai ágon evangélikus családi háttérű műfordító, az Európa Kiadó főszerkesztője, „irodalmi anyám”, Karig Sára ismertetett meg 1971-ben, pályakezdésem elején.

HARKIVI BETLEHEM

*Még csak nem is
egy „rongyos istállócska” ez,
hidegét nem lágyítja az állatok
jóságos testéből sugárzó,
gyöngéd, megnyugtató meleg.*

*Harkivnak megsebzett
városában, most,
a vonakodva, lassan
közelgő tavaszban,
nem ritkaság egy-egy
légópince-szülőszoba,
kint dörrenések,
tank-sormintás utak.*

*De mégis, hidd el,
minden Betlehem
irányába mutat.
Mert az újszülötti sírás
győzedelmes csengettyűsora
(négyyszer hallhattam,
ifjú anyaként, magam is)
mindent, de mindent
eltöröl, ami odakint
gyűlölet, vér és tusa.*

*Igen, e halál-közeli,
földalatti szülőszobákban, itt,
érintetlen, érinthetetlen
az Élet ritmusa.*

Budapesten, 2022 márciusában

MINTHA ÖTVENHAT...

*Mintha ötvenhat
térne vissza,
eddig életem
háború-kószolója,
de megváltoztam, lásd:
a függöny mögül
ma már nem kántálnék
lelkesen egész nap „tankica, tankica”-t!*

*És nincs velem,
jaj, nincs velem most
börtönből akkor, nemrég
szabadult apám,
akinek kínjában rögtönzött
„Szentivánéji álom”-előadása
elérte, hogy kíváncsi sarja,
makacs, öt és fél éves lánya
veszélyes törzshelyét elhagyja.*

*Apám ötletének köszönhetem,
hogy a szavakba szerelmesen
megúsztam ezt a kalandot,
és zsenge agyam végül
Shakespeare-nél, Titániánál,
Oberonnál és Zubolynál landolt.*

SÁBÁT ANATEVKÁBAN

Moshe Azmannak
és a menekültek hitközségének

*Ép háztető ugyan
már egyre kevesebb van
a közeli Kijevben,
de Anatevka mai népe,
a menekült sereg,
mégis sábátot ül,
nem mereng s kesereg.
Jövőt és békesség-ígéretet
párállnak szombatjuk
szerényen terített,
szent asztalánál,
egy rom-rengeteg
ijesztő közelében,
a macszgombócos húslevesek.*

*„Ha én gazdag lennék...”
kezdem dúdolni magamban
Tevje, a tejesember
robajló, keserédes dalát;
de aztán másként folytatom:
„Anatevka népe,
elküldeném azonnal nektek
óriási Golde-kötényem
minden, de minden aranyát;
helyette csak legfeljebb
játékpénz-gyöngye „Forintka néniket”
(ez még kislánykoromban
kitalált becenév!)
tudok hozzátok útnak indítani,
s kísézőül imát, imát, imát.”*

*

*„ Szeretsz engem, szeretsz engem?”
Ezt a dalfoszlányt sem feledtem.*

DÉL-UKRAJNA HALOTTJA...

„Nem hintem kendő-völgybe, gyász-darócba
Gyászolni kisgyerek égő nagy halálát...
Nem fújok mélyülő káromlás-skálát
Lég-stáción

Még egy dalát ártatlan ifjúságnak.”

(Dylan Thomas: Visszautasítja, hogy meggyászolja egy gyermek londoni tűzhalálát – részlet,
Weöres Sándor fordítása)

*Dél-Ukrajna halottja
egy kétnapos csecsemő.
És tavasz óta mennyi-mennyi
kised-áldozat.
Heródesi időket élünk.*

*Istenem, ints megálljt.
A szívünk is kihagy
a gyermekhalálok
végtelen sorától.*

*Nem tudok szabadulni
a fürtös hajú walesi bárd
tollából kiszakadt
háborús látomástól.*

TÍZ NAPJA HURCOLOM

*Tíz napja hurcolom magamban
ezt a retinámra égett képet:
a mariupoli szülészeti
történetének egyik
iszonyú dokumentumát:
a sebektől szaggatott anyatest
és lélek utolsó pillanatát.*

*Az ifjú asszony, már itt
e romokkal és füsttel
bediszletezett fotográfián
túlroppent földi önmagán;
öt elszánt férfi próbálja
megmenteni – hiába – mindkettejüket:
a haldokló anyát,
s még benne lakozó,
sebektől szaggatott magzatát.*

*Reménykedve kapaszkodom először
a hordágyra dobott, zöld levélszegélyes,
piros, fekete pettyes lepel
gyerekszobába illő látványába.
De mindhiába. Mindhiába.*

KONGÓ IDŐ

*Ne álljon le a pillanat,
most sem vagyok magam.
A „semmi ágán” nem leszek
konok boldogtalan.*

*Kint trombitál a szél, a köd
átjárja kertemet.
Bennem mégsem vacog a hit,
hogy egykedvű legyek.*

*A kétkedés sem tör reám.
Van bizony versem is.
Csak fűjjanak lángoszlopot
a sárkány-valakik.*

*Letörlöm arcom kételyét.
Lesz bennem még idő.
A kútba dobtam, kong tovább
versem, akár a kő.*

2022. 11. 12.

MEGINT MI FŐ?

- *Megint mi fő a fazékban, Uram?*
- *Méreg fortyog az üstben, fiaim!*
- *Mérges vagyok! – mondja az unokám.*
- *Én vagyok mérges! – felelem neki.*

- *Megint mi fő a poklok üstjein?*
- *Mi fő, mi lényeg lett méregbe mártva?*
- *Mérges vagyok! – mondja az unokám.*
- *Én vagyok mérges! – felelem neki.*

- *Nyomják a képtelen választhatatlant.*
- *És ránk szakad minden tiltakozásunk.*
- *Mérges vagyok! – mondja az unokám.*
- *Én vagyok mérges! – felelem neki.*

- *A Dante pokla fortyogna az üstben?*
- *A Dante pokla mellette zónapörkölt.*
- *Mérges vagyok! – toppant az unokám.*
- *Én vagyok mérges! – vágom ki neki.*

- *A sakkasztalon ismét bábuk borulnak.*
- *Persely ürül, s a szívből mind a vér.*
- *Mérges vagyok! – kiált az unokám.*
- *Én vagyok mérges! – visszhangzom neki.*

- *Az én-időmből te-időd mikor lesz?*
- *Teremtjük és pusztítjuk a jövőt.*
- *Mérges vagyok! – nyöszörgi unokám.*
- *Én vagyok mérges – sóhajtom neki.*

2022. 07. 08.

SZÖVEDÉKEKEN ÁT

*Ha mélyebbre merészkeDEM
azt is tudni fogom
amit nem akartam.*

*Ha ennél is mélyebbre merülök
azt is megtudhatom
amit tudnom nem akartok.*

*S ha ennyivel be nem érem:
ások még lejjebb, a gyökig –
tudni fogom azt is, mitől*

*Teremtőm megkímél, s tudnom
meddő, ártalmas, fölösleges.
Hiszen Isten gondos kreatőr:
állandóan igazít szövédéKÉN.*

2022. 09. 26.

Három fele

vegyes technika, vászon, 150x110 cm, 2021

BRÜSSZELBŐL – A MAGYAR IRODALOMBA*

Folyóiratunk múlt esztendei szépirodalmi termését áttekintve a mezőnyből elsősorban Gerzsenyi Gabriella neve emelkedik ki, aki az elmúlt évben három lapszámunkban is publikált, de első írásaival egy esztendővel korábban, a '21-es év 5. lapszámában jelentkezett. Ami az olvasónak az emlékezetre alapozott prózai írásokban feltűnhet, az mindenképpen a megfontolt témaválasztás és a letisztult, fegyelmezett elbeszélésmód. Érezhető, hogy a szerző tollát figyelemre méltó élettapasztalat irányítja, amely valamilyen jól rejtett, ám mégis felsejlő nevelési szándékot görget maga előtt. Szinte nem akarjuk elhinni, hogy a művek mögött viszonylag kezdő, mindössze két-három éves gyakorlattal bíró alkotó áll. A megértés kulcsfogalma – már próbáltam jelezni – az élettapasztalat, s mellette az élethelyzeteket, az ábrázolt események szereplőit, az emberi kapcsolatokat bemutató, mindig a lényegre megragadó látásmód.

Nem árt, ha tudjuk: Gerzsenyi Gabriella polgári foglalkozása szerint jogász, aki szépen ívelő, tizenhat éves brüsszeli szakmai pályát szakított félbe azért, hogy férjével és két gyermekével visszatérjen Magyarországra. *Brüsszel után szabadon* című, 2021-ben a Nap Kiadónál megjelent könyvéből érdemes felidézni a pillanatot, amikor német származású brüsszeli szomszédaikkal közlik szándékukat. A reakció magáért beszél. „*Nahát, és hogyhogy így döntöttünk, nyílik kerekre Kathryn szeme, és a gyerekek nem ellenzik? Már kiskamaszok, és nem tiltakoznak, milyen különös... Itt milyen jó nemzetközi környezet van, ugyan miért izgalmas, ha a nagyszülőkkel és az unokatestvérekkel tudnak majd gyakrabban találkozni... Ők a férjével rendszeresen ingáznak a házájukba, meglátogatják a rokonokat, de soha még csak a sugallata sem fordult meg a fejükben, hogy visszaköltözzenek. Azok ott olyan nagyon németek, miközben ők európaiak, mit is keresnének köztük? Igen, igen, vélekedem, bizonyára nekünk is furcsa lesz kezdetben a nagyon magyar környezet, de jól fog esni, ha egy ebédre az édesanyámhoz nem hónapokkal előre kell készülni és repülővel érkezni.*”

Na kérem, hát ez az az életfelfogás, amely Gabriella történeteiből minduntalan kiérződik. S most árulom el, hogy a kitüntetett szerző Beregszászban született, itt járt általánosba, s hőseinek többsége ugyancsak kárpátjai gyökerű. Ez mindent megmagyaráz, az írások pedig magukért beszélve tökéletesen indokolják, hogy ez alkalommal Őt jutalmazzuk folyóiratunk nívódíjával.

Vári Fábián László, az Együtt szerkesztőbizottságának elnöke

* Elhangzott Beregszászban 2023. január 19-én az Európa–Magyar Házban tartott Értelmiségi Fórumon, az Együtt Nívódíj átadásán.

GERZSENYI GABRIELLA

NEM ÉRTI

A Tourinform irodában megerősítették, hogy az üdülőtulajdonosok szezonjegyének érvényesítése a főpénztárban történik. Nincs mit tenni hát, beállunk a sorba. A férjem nyugodt, a gyerekek is meglepően türelmesek, mintha rajtam kívül nem lenne éhes senki. Fene se gondolta, hogy nem fognak hallgatni rám, és nem állunk meg már valahol a déli parton ebédelni. Mire volt jó a rohanás? Ideértünk, lóhalálában behordtuk a cuccot a nyaralóba, aztán lejöttünk a strandra. Közben pedig már mind a négyünknek *guvad* ki a szeme az éhségtől. Én ilyenkor kifejezetten ingerült leszek. Étterembe is gyűlölök úgy menni, hogy már a szomszéd asztalnál ülök is felkapják a fejüket a gyomrom korgását hallva.

Vasárnap lévén nagy a tömeg. A sor reménytelenül hosszúnak tűnik, és lassan halad. Gyors fejszámolást végzek a kigyózó emberek hozzávetőleges számának és haladási sebességének az ismeretében. Legalább tizenöt perc. Nem a világ vége, de jelen körülmények között, ugyebár. Perzsel a nap, fél kettő alig múlt. Nem is vagyunk bekenve, még nem került elő egyik táskából sem a naptej. Legalább néhány párapaput felszerelhettek volna a bejárat előtti térre. Futhatná a drága strandbelépőkből.

Oldalról egy harsány, ötfős csapat igyekszik bejutni soron kívül. A magasabbik fiú egy méretes evező segítségével, udvarias „Elnézést”-ek közepette tör utat magának, társainak és kerékpárjaiknak. Irigykedve nézek utánuk, az ő szezonjegyük ezek szerint már érvényes az idei nyárra. Hátrafordulva meglepetten állapítom meg, hogy mögöttünk már legalább annyian toporognak a bebocsátásra várva, mint előttünk. Akkor tehát nem is vagyunk annyira rossz pozícióban. Mintha bizony a strand a mennyország lenne! Azt tanítja a Biblia, hogy keskeny a kapu, ami az üdvösségre vezet. Hmm, tartok tőle, hogy odabent korántsem olyan értékes dolgok várnak ránk.

Araszolunk. Az aszfalt izzik körülöttünk. Előttünk tejfelszőke, fűtös hajú kisleány, egyik kezével az édesanyja kezébe kapaszkodik, másikkal műanyag homokozóvödört szorítja. Háromévesforma. Rózsaszín fürdőbugyiban topog, felsőteste meztelen. Elengedi anyukáját, körbefutja a családot. Lóbálja a vödört. Egyre nagyobb, koncentrikus köröket fut. Egyelőre nagyobb örömet okoz neki a mozgás, mint amennyi kint a hőség. „Krisztina, gyere vissza és

állj anya mellett!” – kiált a papa, kezével fejére tolva a napszemüvegét. A felsőkarjára tetovált kalózféleség most fejjel lefelé bámul rám. Unottan löki előrébb a család strandfelszerelését szállító kisszekér rúdját.

Fiam tudakolja, kaphat-e az ebéd mellé Fantát. Lányom ezzel szemben már a desszerten töri a fejét. Egyelőre nem sikerült kisorsolnia a nyertest a vattacukor, a kürtöskalács és a jégkrém közül. Az előttünk álló fiatalember közben a kelleténél jóval hangosabban ripakodik, ezúttal a feleségére: „Mónika, honnan tudjam, hogy milyen fürdőruhát árulnak benn a strandon? Miafrancér hagyta a sajtódat a zapartmanban?” A nő rebegetti műszempilláit és nyel kettőt-hármat. Látszik, hogy ebben a családban neki nincs sok szava. Közben a fürtös kislány (mint már tudom: Krisztina) sírva fakad. Kis kezével szétkeni könnyeit, amik szutykos maszatot hagynak az arcán, és lustán folydogálnak a nyaka felé.

A pénztárnál kisebb fennakadás lassítja az amúgy is gyötrelmesen lomha előrehaladást. Biztosan sok jegyet vesznek egyszerre. Vagy lefagyott a kártyaolvasó. Vagy most érvényesített valaki az idei szezonjegyét. Ez utóbbi gondolat önmagában elég ahhoz, hogy leperegjen előttem egy kellemetlen, egyperces kisfilm forgatókönyve: *én* állok a pénztárnál, *én* kérem a szezonjegy meghosszabbítást, *én* vagyok a fennakadás okozója. És, természetesen, *én* kapom a sorban állók felől egyelőre csak halkán és alattomban szárnyra kapó megjegyzéseket.

Izzadságpatakok folyik végig a hátamon. Patakszik még mindig a kis Krisztina könnye is. „Ne sírjál, mindjárt bejutunk, és mehetsz fürödni” – biztatja az anyja, lopva pillantva férjére, nem lépte-e át hatáskörét. Valaki hátrébb a sorból segítő szándékkal megszólítja: „Menjenek be a gyerekekkel nyugodtan.” Ám nem mozdulnak. Félnek talán, hogy mit szólnának az *elől* állók, ha a *hátral* toporgók biztatásának engedve kikerülnek a sort. Apuka idegszálai sajnos a jelek szerint meg sem közelítik karkötőjének vastagságát és szilárdságát. Kiáltása nekünk is fáj: „Kislányom, mosmá fejezzed be, vilááááagos? Figyejj-jéé ide, a te kedvedér jöttünk a strandra, úgyhogy ne bőgjél, éééérted??”

Nem, *nem érti*. Látszik rajta. Nem tudja még, mit jelent a világos, ha-csak nem a nappalt. Nem emlékszik, hogy nemrég ő kérlelhette otthon a szüleit, menjenek pancsolni a strandra. Nem gondolja végig, hogy mások is vágynak a vízbe, ezért a hosszú sor. Könnyei nedves réteggel vonják be bőrét, lecsöppennek az álláról, és a műanyag homokozóvödör alján gyűlnek parányi tócsába.

NYOLC SZEM MÁLNA

Fél hatkor becsukta a laptopot. Péntek délután lévén nem érezte *zsenántnak*, hogy ilyen korán véget vet a munkaidőnek. A fekete műanyag téglalap lezárása szimbolikus jelentőséggel bírt. Mostantól két napig nincs több határidő, nincs több utasítás, kérés, kérdés. Persze sokan fognak még késő este is emaileket írni. De őt az már nem zavarja. Amiről nem tud, az nem is létezik.

Kiment a kertbe, ahol napok óta nem járt. A megannyi virágzó lóhere fehér szőnyeget vont a középső részre. Az almafán, ízletes őszi termést ígérve, apró zöld gömböcskék lógtak. A hinta melletti rózsabokrot nem volt idő megkötnöni, a kinyílt virágok súlya csaknem vízszintesre húzta az ágakat. Beült a hintába. A gyerekek mostanában már keveset használták, ő viszont szeretett lassan himbálózni benne, közben az egész kertet szemügyre vehette. A kerítés mellett álló, tavaly elszáradásnak indult málnabokrot jócskán benötte a fű. Ennek rendbetétele a férjére vár. A bokorral azonban tavaly óta valami történt. Mintha magához tért volna, ismét zöldelltek a levelei. Sőt. Leszállt a hintáról, és közelebb ment. A bokron málnaszemek voltak. Javarészt még zöldek, de már néhány piros is. Az egyik érettnak tűnő termést megtapogatta, majd óvatosan leszakította. Forgatta a tenyerében, gyönyörködött benne, hogyan alkotnak a parányi bogyók egy szabályos málnaszemet.

Pár perc elteltével a gyümölcsnek testvére is akadt, két szem hevert a kezében. Aztán a kettőből három lett, majd négy. Hamarosan nyolc szem málna volt már, és nem is a tenyerében, hanem egy műanyag dobozkában. Alig hallható lihegéssel állt meg a barna faajtó előtt. Csak a földszinti lakáshoz vezető pár lépcsőfokon gyorsította a lépteit. Amikor nagymama útnak indította az unokatestvérének szánt kis doboz málnával, ráérősen ballagott. Nem akaródzott megválnia az imádott gyümölcstől. Pedig az ő része ott maradt a konyhában, a saját szemével látta a spór melletti asztalkán. A gang lépcsőjéről lelépve, ahol nagymama már nem nézett utána, bekapott egy szemet a dobozból. A homokozó mellett további kettő vándorolt a szájába. Volt némi lelkiismeret-furdalása, de azzal nyugtatta magát, hogy a dobozba nézve a hiány egyáltalán nem vehető észre. A hátsó fűszekamránál úgy érezte, muszáj még egyet ennie. A szilvafa mellett elhaladva pedig még legalább kettőt. A ribizlibokor mintha rosszállóan lengette volna felé az ágait: ejnye, hogy nem tud uralkodni magán. Szorító érzést érzett a torkában a kerítésnél.

Kicsi korától rengetegszer járt át az unokatestvéréhez a kerti kiskapun át. Belülről egy elfordítható gombbal nyílt az ajtó, kívülről kulcs kellett hozzá. Kulcsot még nem kapott, de szerencsére a deszkák kitágultak már annyira, hogy a zár elfordítása nélkül is elég volt az ajtót behúzni, szépen megállt. Amikor még nem volt ott a nagy ház, akkor a nagyapáék kertje hosszan tartott egészen le a patakig. Csak később vették el a kertnek a nagyobbik részét, mert kellett a hely a panelháznak. Sokat emlegették a felnőttek, milyen hosszú volt a kert, és mennyi gyümölcsfa nőtt benne, amivel nagyapa rengeteget dolgozott. Mégis muszáj volt hagynia, hogy kivágják őket. A szülei gyerekkorában még a saját kertjük végében lehetett fürödni. Ezt igazán tudta irigyelni. Most már, ha fürödni akartak, el kellett menni a Tiszára, a Borszára, vagy a Beregi-tóhoz. A nagy házat szolgálati lakások számára építették a rádiógyár dolgozóinak. Csúf, szürke, ötemeletes betonblokkokat húztak fel hosszú sorban.

Megnyomta a csengőt. Pironkodó arccal szorongatta a dobozt, és a kis lyukat kémlelte az ajtón. Vajon kívülről észreveszi-e, ha belülről belenéznek. Számtalanszor eljátszották már az unokatestvérel, hogy egyikük az ajtó előtt álldogál, a másik pedig a kémlelőnyíláson át élvezzi a látványt: az egészen közel lévő alak aprónak, távolinak tűnik. A keresztanyja nyitott ajtót. Várták már a málnát. Ám ahogy lenézett a dobozban árválgató mindössze nyolc kicsiny szemre, megvető arccal csak annyit mondott: – Ezzel igazán kár volt fáradnod.

Gyerekkorának égető szegényével, önzőségének tudatával ült vissza a hintára. Bekapta a kezében dédelgetett málnaszemet. Édes íze volt, de valahogy nem eléggé. Nem társult hozzá az az érzés, hogy valakinek felajánlhatja a bokron pirosuló többi gyümölcsöt.

JELENLÉT*

Keresztapám, Györke László emlékére

Elkészült a második eresztés, jelentette be ünnepélyesen, mialatt szűrőkanállal szedte ki az olajtól fénylő, aransárga, hosszúkás krumplidarabokat a fazékból. Nem szabályos hasábok voltak, nem lehetett boltban kapni sütésre szánt fagyasztott burgonyát. Házilag készült, késsel fabrikálva, egyik ilyenre, másik amolyanra sikerült. A gyerekek a csöpp asztalnál ülve várták a telerkott tányért. Az első eresztés már rég elfogyott. Kicserélte az üres tányért a

* Györke László (1947–2023) beregszászi születésű újságírókat február 9-én helyezték örök nyugalomra Nyíregyházán.

telire, sarkon fordult, vissza a serpenyőhöz, folytatta a harmadik eresztéssel. Feje mellett, a szögletes fehér bojlerben kisujjnyi méretű, kék színű gázláng lobogott. A gyerekek szerették nézni a lángocskát, olykor szórakozásból tövig kicsavarták a meleg víz csapját, különleges látvány volt, ahogy belobban a bojler, s a kis rés mögött addig egymagában árválkodó lángocska valóságos kék tűzoszlopként lobog tovább. Az anyjuk nem győzte őket inteni: ne pazarolják a vizet, nem marad majd fürdeni. De tudták mindnyájan, nem ezen a pár pillanatnyi lopott szórakozáson múlik. Ha volt víz, akár az egész kádat megtölthették, ha viszont központilag elzárták, akkor nem volt így se, úgy se. A krumplisütés befejeztével a gyerekek szétszéledtek, felesége leült a varrógéphez, ő nekifogott a mosogatásnak.

A könyvespolc tövében álló régi írógépet a gyerekek is sokat használták: verseket másoltak, papírra gépelték őket, könyvvé fűzték a lapokat. Ajándékba is kapott ilyen kötetet valamennyi családtag. Az íróasztal mellett nyílt az erkélyajtó, nem messze az erkély alatt a Vérke folydogált lassan, piszkosan és szomorúan. A partján sorakozó nyárfák zúgtak a szélben. Az erkélyre járt cigizni télen-nyáron. Leült, keresztbe tette a lábát, és mindig csak akkor gyűjtött rá, ha már kényelmesen elhelyezkedett. Télen az erkélyt behajtogatott üveglablakok védték a fagytól. Kemény mínuszokban nem csupán kabátot, de sapkát is felvett a cigizéshez. Nem beszélt, csak köhécselt egy kicsit.

Már megint ügyes volt a vejem, mondta az anyósa, amikor a ropogós héjú szerb kenyeret szelte a konyhai nagykéssel. A szerb kenyeret legtöbbször ő hozta, a szerkesztőséggel szemközt árulták. Ha szerencséje volt, kettőhöz is hozzájuthatott. Jobban örültek mindnyájan ennek, mint a batonnak. Kiváltképp, ha már a baton is elfogyott a teherautóról, mire rájuk került a sor. Megitta a vörösborot, amit apósa vizespohárban elébe tett a viaszosvászon terítővel letakart asztalra. Télen az asztalt valamicskét kijebbe húzták, ne érjen a spórhoz, meg ne olvadjon a terítő. A spórban pattogott a tűz, a terítő átmelegedett. A borocska után kiment a gangra rágyújtani.

Már megint zugter¹ a vejem, mondta az anyósa, ha zordnak látta a tekintét, mogorvának hallotta a hangját. Nap mint nap találkoztak, a kosztosokhoz tartozott ő is, akárcsak a felesége és a gyerekek. Munkából hazaérve az öregek konyhájába vezetett az útja. Kulcsa volt a vaskapuhoz, nem kellett csengetnie. A gangra érve azért megkocogtatta az ablaküveget,

¹ Nagymama használta a szót 'morcos', 'mogorva' értelemben. Eredete bizonytalan, talán a zúgolódóból származik.

nehogy ijedelmet okozzon a váratlan felbukkanással. Kapott ételt, kapott jó szót. Ha cserébe zugter is volt, elnézték neki. Jó férj volt, és jó apa. Az ételt megköszönte, többet nem szólt.

Hogy *minek*, azt legfeljebb akkor kérdezheted, ha meg akarod tudni, minek van levele, akkor válaszolok, hogy a fának, mondta a gyerekek, amikor az érdeklődött, minek kell kimenni a dédmama sírjához. A helytelen beszédet nem tűrte, könyörtelenül kijavított gyereket és felnőttet, fiatal és időst. Szakmai ártalom, ifjúkori botlás, ugratta a felesége. Magyar szak, aztán újságírás, vajt fület eredményez csakugyan. Az öregek mit sem törődtek vele, az évtizedes beidegződések tartották magukat konokul. A gyerekek inkább iparkodtak, nem szerettek letorkollva lenni. A magyarázatot rendre cigaretta követte. Többet nem szólt, csak köhécselt egy keveset.

Hátát pirosra sütötte a nap, homlokán gyöngyözött a veríték, ahogy a sátor felállításával kínlódott. Szája sarkában félig elszívott cigaretta lógott, fel-felparázslott a vége, szája másik sarkából szállt a füst. A ponyva nem lett elég feszes, a legelsőnek levert cölöpöket újra kellett verni. Basszorkányos varga jános, morogta, s szájában ütemesen mozgott fel-alá az egyre kisebbedő cigaretta.

Jelen volt.

Jelenlétét éreztük a hétköznapiakban, a babakocsi tologatásában, a nyár-esti szalonnasütésben, az őszi szüretben, a pincében éjszakáig tartó nótázásban, a téli szánkózásban. Jelenlétét éreztük az ünnepekben, a születésnap-összejövetelekben, a húsvéti locsolkodásban, a karácsonyi rácpontyban. Benne élt a szűkös panelházi lakásban, a hosszas sorbanállás után végre kiutalt Zsiguliban, a határátkelésben. Beköltözött a kertbe, a paradicsom-palántába, a sasliksütő állványba, a lecsapódó párától síkos söröspohárba, a kanapé süppedésébe. Bent lakott minden egyes cigarettában, az öngyújtóban, a gyufában, a hamutálban.

Aztán elfáradt, többet nem szólt, nem is köhécselt.

Jelen van.

Jelenlétét érezzük a hétköznapiakban, az ünnepekben. Egymásban, magunkban.

NYITOTT ABLAK – KÉPEKBEN A SZÓT ÉS SZAVAKBAN A KÉPET

A RÉVÉSZ IMRE TÁRSASÁG ÉS AZ EGYÜTT FOLYÓIRAT
EGYÜTTMŰKÖDÉSE KERETÉBEN:

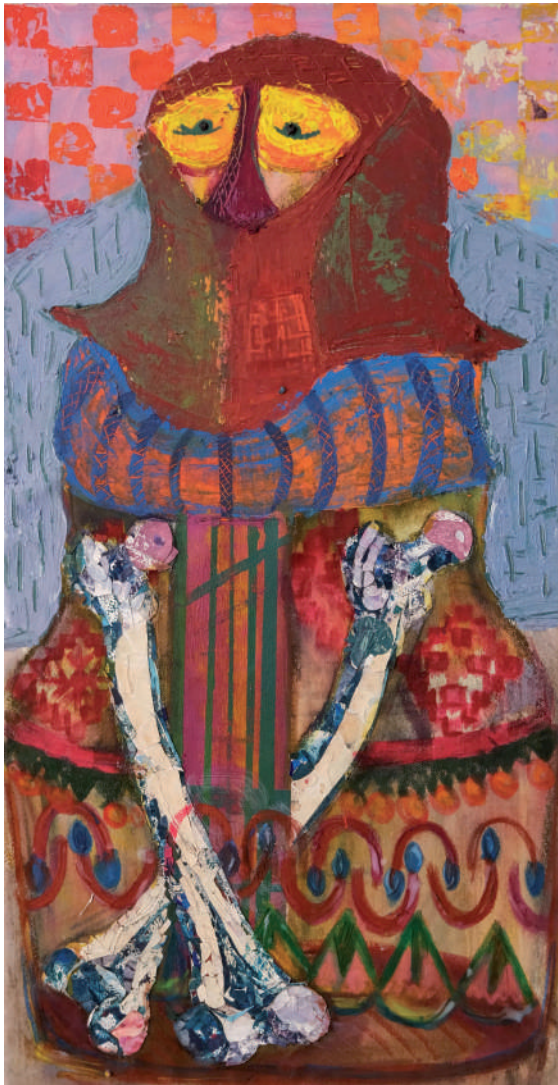
RUSZIN NOÉMI FESTŐMŰVÉSZ ÉS SZ. KÁRPÁTHY KATA ÍRÓ MUNKÁI

A 2020-as évben a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága (RIT) a Kovács Vilmos Irodalmi Társasággal (KVIT) együttműködve egy közös művészeti projektet indított, ami a Nyitott ablak – Képekben a szót és szavakban a képet címet kapta. A projekt a kárpátaljai magyar írók, valamint képző- és iparművészek közötti együttműködésre épül.

A közös projekt kiindulópontja a képző- és iparművészeti, valamint irodalmi műfajok közötti kapcsolat. Mi volt előbb, a szó, vagy a kép? – ez a kérdés adhatja a témafelvetés alapját. Elképzelésünk szerint olyan fogalmak gyakorlatba ültetésével, mint ekphraszisz, metafora, parafrázis, szinonima, narráció, a jövőben írott prózai és lírai reflexiók szülehetnek tagjaink munkáihoz.

Elsőként Sz. Kárpáthy Kata író tollából született novellákat olvashatunk, amelyek a projekt részeként láttak napvilágot, és Ruszin Noémi festőművész ecsetvonásaira reflektáltak.

Csonttörő / Bábuska
vegyes technika, 95x50 cm, 2021

SZ. KÁRPÁTHY KATA

CSONTTÖRŐ HÁLJA

Hálja néni egy tipikus hegyi bábuska volt. Egy néhány száz fős falucskában élt, a Kárpátok fenyőerdeinek egyike mellett. Nagy, suhogós szoknyákban járt, a fején ugyanaz a vörös kendő volt minden nap, még ünnepnapokon is. Egyedül élt a szoba-konyhás kunyhójában, aminek a terét szinte teljesen kitöltötte a szövószéke. A rossz nyelvek szerint a fiai azért nősültek meg hamar, hogy kikerüljenek a kezei alól, és éppen ezért nem is vette egyik se magához vénségére. Pedig az igazság az volt, hogy nem akarta elhagyni ezt a kis kunyhót, nem akart a városba költözni a fiaihoz. Meg aztán ő maga is sokszor hangoztatta, hogy évtizedek óta nem járt a városban, nem is akar menni, de az ő élesnyelvű menyei se igen hívogatják. Pedig a vonat nem messze állt meg, a házával átellenben, nem sokat kellett volna utaznia sem. Szövésből és varrásból tartotta el magát, a falu legszebb ruhái az ő keze munkáját dicsérték éveken át. A helyzet akkor változott, amikor a boltokban megjelentek a mindenféle színű ruhák. Attól kezdve egyre kevesebb rendelés érkezett. De ha egy nadrág elszakadt – márpedig a gyermekes családoknál minden héten elszakadt egy-egy nadrág –, Hálja néni hozta rendbe. Nem volt ő rossz ember, csak a kelleténél többet zsörtölődött.

A szomszédjában élt néhány gyerek, akiknek egyetlen szórakozásuk az öregasszony bosszantása volt. Hálja néni nemegyszer kiabált rájuk, amikor az almáit dobálták, vagy a szőlőjéből akartak csenni.

– Ha elkaplak benneteket, összetöröm a csontjaitokat! – kiabálta a gyümölcsstolvajok után. El is nevezték a gyerekek Csonttörő Háljának. A dolog Hálja néni fülébe jutott. Nem bosszankodott rajta, sőt. Azt mondta, hogy jól van, ha ő a csonttörő, akkor tesz is a nevéért. Görbebotját, amivel a boltba ment, hófehérre festette mésszel. Volt is nagy csodálkozás, amikor először meglátták a csontra emlékeztető bottal a kezében. Így maradt rajta végérvényesen a gúnynev. Évek múlva feledésbe merült a fiatalok körében a keresztnéve, emiatt csak Csonttörőnek hívták.

Egyszer nagy batyuval a hátán látták a szomszédjai. Az egyik férfi, aki épp a portája előtt sepregetett, ráköszönt.

– Hová megy, Hálja néném?

– A városba, fiam.

A szomszéd porták fakerítéseihez több arcocska is odasimult erre a szóra.

– A gyerekeihez? – kérdezte újra a szomszédja.

– Eh – legyintett Hálja néni, és ment tovább az állomás felé, fehér botjára támaszkodva.

A vonat időben jött. A kalauz is nagyot nézett, amikor meglátta az öregasszonyt a peronon.

– Hová tetszik utazni? – kérdezte.

– A városba. Drága fiam, kérlek, adj egy jegyet, mert nem érkeztem venni.

Hálja néni az ablak mellé ült, és figyelte a tájat. Nézte a hegyeket, amiket valaha véges-végig erdő borított. Most viszont, mint a kopaszodó férfiak fején a haj, foltokban hiányoztak a fák. Bosszankodott a koszos vonat miatt is. Az ablaküveg alatt ujjnyi vastagon állt a por, az üvegét talán utoljára a gyárban moshatták le. Nem bírta megállni, a zsebkendőjét benyálázva legmota az ablakot, aztán letörölte a port. Hüledeztek rajta az utasok, de Hálja nénit nem érdekelt. Ha útközben össze tudta volna szedni a szemetet, amit az ablakból látott, bizonyosan meg is tette volna.

A vonat hangosan fékezve állt meg az első állomáson. Hálja néni odament a kalauzhoz.

– Mondja, fiam, ez már a város?

– Dehogyan, mama, az még hat megálló.

– Hajaj... – sóhajtott Hálja néni.

– Tessék csak leülni, majd, ha a városba érünk, segíték magának leszállni.

Leült, nézelődött tovább. Figyelte a falvakat, amelyek kezdtek visszakúszni az emlékezetébe. Több mint harminc éve nem látta ezeket a tájakat, alig ismert rá egy-egy falura. Fiatalkorában hétfőtől péntekig vizsgálta a házakat, kapukat, amíg be nem ért a vonat. Utána elvitte a piacra a táskájában összekészített tejet, túrót, tejfölt, sajtot. Mire füttyentett a vonat, az utolsó grammig eladta a portékáját. Mosolygott, amikor visszagondolt ezekre az időkre. A fiai még nem voltak meg, így ráért piacolni. Az egyik megállónál egy fiatal bajszos fiú szállt fel, aki a férjére emlékeztette. Néhai párja, Mikola, a vasúton dolgozott. Jó kiállítású férfi volt, kicsi, csinos bajusszal. Egy napon elütötte az egyik lekapcsolódott vagon. Attól fogva Hálja nem utazott fel a városba. Ekkor adta a fejét szövésre és varrásra.

A visszaemlékezések közepette berobogtak a városba. A kalauz valóban segített levinni a batyuját. A nagy fehér csomag szerencsésen lekerült, a gazdája már nem. Hálja néni szoknyája beleakadt a lépcsőbe, és nagyot esett a betonra. A fehér botja a sínek közé esett. A kalauz megpróbált se-

gíteni rajta, de mikor látta, hogy nem csupán horzsolásokat szenvedett az öregasszony, hanem a lába kezd dagadni, azonnal szaladt az állomásra, hogy mentőt hívjon. Tíz perc múlva szirénázva jött a mentőautó. A vonat elindult, és a beakadt fehér botot ripityára törte. Hálja néni jobban sajnálta a botot, mint a lábát.

A falubeliek napok óta nem kaptak hírt Csonttörőről. A gyerekek azt mondogatták, hogy biztos eltörtek a csontjai a városban. A szülei rájuk szóltak, hogy ne beszéljenek butaságokat, nyilván csak a gyerekeinél van látogatóban. Egy vasárnap mentőautó jelent meg a kis hegyi faluban. Hálja néni portája előtt állt meg. Két ápoló kísérte le az asszonyt, aki nem a saját fehér botjára, hanem két mankóra támaszkodott. Egyik lábán nagy gipsz volt.

– Jól van, fiaim, innentől boldogulok. A Jóisten áldjon meg titeket gazdagon – mondta, de azok bevitték a házba. Ettől fogva a falusi orvos minden reggel és este meglátogatta. Hálja néni hamar felépült. Az is segítette ebben, hogy a szürke fémmankóit nagyon gyűlölte, alig várta, hogy megszabaduljon tőlük. Az asztalos szomszédjával egy ünnepi kendőért cserébe készítettett két új botot, és ugyanolyan fehérre festette, mint amilyen az első volt.

Hónapok teltek el, míg újból el tudott menni a boltba.

– Jó napot, Hálja néni – köszönt rá a szomszédja, amikor hazatért.

– Szervusz, fiam – viszonzta.

– Hogy tetszik lenni?

– Hát, jobban lennék, ha nem akartam volna a városba menni.

– Aztán minek indult el akkor reggel?

– Hát, gondoltam, eladok egy-két ruhát, meg megnézem a várost, mit változott, mióta az uram meghalt. De csak az állomást láttam, meg a kórházat. Amikor utoljára a városban jártam, Linner doktor látott el, most meg már a kórházat nevezték el róla. Ej, megváltozott minden, de semmi se lett jobb – zsörtölődött.

– Hát a mankói?

– Eh – legyintett. – Vasra nem támaszkodom. Az uram is azt tette, meg is ölte. Maradok a fánál. Na meg vassal könnyű csonttörőnek lenni. Na de fával! – mondta, és kivillant a két aranyfoga. Mosolyogva sétált fel az udvarára. Úgy érezte, a csontjaiba visszatért az erő.

Órjárt

vegyes technika, 100x50 cm, 2021

ŐRTORONY A SZŐLŐHEGYEN

Amikor még óvodás voltam, a nővéremmel nyaranta a szőlőhegyre jártunk örködni. Igazából csak nekem mondta azt, hogy én is őrizni fogom a szőlőt, valójában engem őrzött közben a testvérem. Akkoriban szerelmes voltam az egyik kislányhoz az óvodából, Laciba. Azt játszottuk a homokozóban, hogy halat árulunk, majd gyémántot veszünk belőle, amit elásunk a diófa alá. Nyáron aztán nem találkoztunk, őt a szülei nyaralni vitték, én a szőlőt őriztem a testvéremmel. Pedig azt hittem, majd elengedik őt is, hogy velünk legyen.

Apám sokat vesződött az ültetvényünkkel. Finom és gazdag termés volt minden évben, amit a tolvajok is nagyon jól tudtak. Ha nem mentünk volna, a hordókba nemigen került volna belőle. Apám évekig árult bort a háznál. Idővel észrevette, hogy csak alkoholisták voltak a kliensei. Fel is támadt benne a lelkiismeret. Ezek szerint ő hozzájárul ahhoz, hogy ezek az emberek hazamenve szétverjék a házat és a családjukat. Így felhagyott a borsinálással, csemegezőlőket telepített a borszőlők többségének a helyére. Új bor csak öt-hat évente egyszer van, akkor se több tizenöt-húsz liternél, az is kitarthat szinte az újig. A csemegezőlő viszont minden nyáron kelendő. Ha ideje engedi, felpakolja a szekérre, és elindul a környező falvakba árulni.

A szőlőőrségbe reggelente néhány szem krumplit, fóliát, két-két pár zsíros kenyeret, vizet, sót, hagymát, papírt és gyufát tettünk oda magunknak egy rossz hátitáskába, és elindultunk. A temetőn keresztül rövidebb volt az út, de kerültünk, ha volt egy kis pénzünk, hogy a boltban 50 kopekes fagyit vegyünk magunknak. Dél körül raktunk egy kisebb tüzet, abba dobáltuk bele a besózott, fóliába csomagolt krumplit. Mikor kialudtak a lángok, kikapartuk a fólialabdákat a parázsból, és kihámoztuk belőle a krumplit. Ha összefutottunk a szőlőhegy csőszével, Csontival, őt is megkínáltuk.

Csonti volt számomra a tökéletes férfi. Magas, barna hajú, és volt puskája is. Úgy gondoltam, ha megnövünk, Laci is ilyen lesz, én meg olyan, mint a nővérem, vagy még szebb, mint anyu.

– Gazdag az a fiú, nem fogsz kelleni neki – mondta egy reggel a nővérem, amikor a hajamat fésülte indulás előtt. – Válassz magadnak olyat, amilyenek mi vagyunk.

Elszomorodtam, mert én már mindent elterveztem. Arról álmodoztam, hogy szőlőhegyen fogunk lakni Lacival, Csonti őrtornyában. Mert biztosra vettem, hogy átengedi nekünk, ő magában van, mi ketten. Úgy terveztem,

hogy a rusztikus fatákolmányt én fogom széppé tenni, és bele fogunk költözni. Körbetekerem anyu legszebb ruhának szánt anyagaival, amik évek óta várakoznak a szekrényben. Lent lakórészt, fent játszót rendezek be. Főzni-sütni majd odakint fogok, fürödni és mosni meg eljárunk a Mércéhez, és közben halászunk. És a toronyunk előtt fogunk megesküdni az én szerelmemmel, Csonti összead, a házasságunkat pedig a légpuskájából leadott díszlövészel véglegesíti.

Persze Csonti erről a tervről mit sem sejtett. Helyette megmutatta, hogy milyen a légpuska belülről. Megengedte, hogy kitisztítsam a csövét, ami mindig koszos volt. Teletömtem fűvel, aztán kilötte a földre. Lőni nem engedett, csak a nővéremnek adta oda egyszer. Űgyesen le is lőtt egy üveget az egyik szőlősor végén.

Sokszor felmentünk a toronyba. Félttem lenézni. Olyan tágasnak tűnt fent a torony, és olyan kicsinek tűnt a világ alattunk, mintha hangyáknak lett volna tervezve. Amikor lekászálódtunk, minden visszanyúlt a helyére olyan nagyonak, amilyen volt.

Egyszer kifigyeltük a toronyból, hogy az egyik tolvaj a mi szőlőnkben téblábol. Leszaladtunk. Amikor kérdőre vontuk, hogy mit keres ott, átkozódott, hogy törjön el a lába, ha hazudik, de ő biztos nem lopott innen sose, és most se lopni jött, csak erre járt. Rá két napra gipszben bicegett az utcán, és sötétben nézett felénk.

Teltek-múltak az évek, és sokan nem törődtek már a szőlőrészükkal. Apám hiába vesződött a permetezéssel, a szomszédjáról kapta el a betegséget a tőke. Hazatelepítette, amit lehetett, a többit elégettük a sorok végén. Munka közben elnéztem a szomszéd részét. Fácán fészkelte egy bokorban. A sorok között csipkebogyó nőtt, ami át-átkúszott hozzánk is. Nem győztük metszéskor nyesegetni. Míg apámék a betonoszlopokat pakolták, addig felsétáltam a hegy tetejére. A torony már rég nem áll ott. Azóta sok víz lefolyt a Mércén. Se Csontit, se a gyermekkori szerelmemet nem láttam legalább tizenhat éve. Az őrtorony az emlékeimben áll, színes anyagokkal körbetekerve, fent játszóval, lent lakószobával, ahogyan azt megálmodtam. Körbenéztem a torony helyén. Lehunytam a szememet, és elképzelttem, ahogyan Lacival megesküszünk a feldíszített őrtorony előtt, miközben a légpuskából díszlövéseket ad le valaki.

ÉRZELMEK FÁJA

*Érzelveim fája,
csupán néhány levél van rajtad.
Egy tűzből, egy kőből,
egy szikrából, egy hiányérzetből.
Nálam jobban senki sem érzi,
mennyire hiányzik: a megértelek,
az átérzem, és hiányzik az önzés is,
mely néha rügyet kap, de mégis hiányzik.*

*Más fákon más érzelmek, más emberekben
úgyszintén mások érlelődnek.
Szépek és zöldek, lombjaik dúsabbak,
s a leveleik annyira másolyenek.
Hasonlók nekem eszembe sem jutnak,
vagy ha voltak is valaha, tudtom nélkül
fakaszthattak rügyet ágaimon.*

2022. december 20.

VÉN GYÖKEREK

*Szétrágott körmeimtől
sebes már az ajkam,
szemem félig zárva.
Kissé fáradt vagyok,
de ez minden télen megesik.
Szürke ilyenkor minden,
hó híján egyre szürkébb.
Míg tavasszal és nyáron
gyakorta megmászom azt a fát,
melynek lombjai közt
apró endorfinfürtök érlelődnek.
DE mire elérném őket,
megjön az ősz ismét.
Kezdek kissé fázni,
lepihenek az alsó ágak egyikére,*

*magamra húzom ugyanazt
az ezerszer használt takarót,
amit elnyűtt zenei izlésemből szőttem.*

*Mire kettőt pislogok, tél van.
Befagyott az ősszel lehullott szerelem.
Jegén elcsúszva a fagyott földre esem,
és akkor veszem észre, megint
annak a vén fának a gyökerénél vagyok,
amelyet rég ki kellett volna már vágni.*

2022. december 4.

JÖVÖK MÁR, NYÁR

*A nyári boldogság is kertekben burjánzik.
Kis zöld barack még az a termés,
egyetlenegy fa foganta nyár elején.
Az emberek úgy mondják: szabadság.*

*Csak nyáron lehetek szabad.
Arra futok, amerre szemem néz,
oda lépek, ahová még senki.
Átúszom a Borzsát, Tiszát, Latorcát,
ha akarom, megmászom
a Benei hegyet, meg a Muzsalyit is,
majd tizennyolcnak mázolólok ki magamat.*

*Ekkorra a barack már teljesen megért,
kissé tán túl is érett.
Zacskóba velem, viszem a télbe,
mert ott csak jég meg fagy terem.
Majd amikor kiszáll belőlem
a nyár kissé füstös íze,
beleharapok abba a barackba,
és biztatom magam: lesz még nyár;
olyan vonaton eltöltött csavargó nyár,
amilyen tavaly is.*

2022. december 14.

KORAI NAPSÜTÉS

*azt hittem kialudt a Nap
helyén egy szürke kő maradt
a történelem leköszön
egy rozsomák ül a Göncölön*

*de mára fölszállott a köd
az utca fénybe öltözött
szívemben táncol
a tél-tavas
gyönyörű angyal itt maradsz*

RÁKÓCZI FÖLDJE

*a kétség eget mint a szesz
az óriások földje ez
cinóber égen sárga folt
a remény lángol mint a hold*

*a remény tágas mint az űr
a magyar pusztán megfeszül
szelet idéz és zivatart
a remény éles mint a kard*

*a remény dobban mint a dob
a föld forog s én harcolok
mint ki sárkányokkal cicáz
nem tudja még hogy óriás*

SZABÓ ESZTER IDA

„... ÉLNI RADÍROZÁS NÉLKÜL” HORVÁTH ANNA (1924–2005)

A BEREKSZÁSZI MŰVÉSZ ÉLETÚTJA II.

MOZGALMAS ISKOLAÉVEK: BEREGSZÁSZ–IGLÓ–KASSA–BEREGSZÁSZ

„Gyermekkoromban minden évben más iskolába jártam, és mindegyikben más-más nyelven tanítottak. Tanultam ukránul, szlovákul, németül, magyarul.”¹

Az írásom első részében olvasottak alapján kijelenthető, hogy a szülők könnyed hozzáállása a problémák és gondok megoldásához Horváth Anna gyermekkorát az aktuális gazdasági viszonyok, nehézségek ellenére is megszépítette. A történelmi események borzalmai el is torzíthatták volna ezt a képet, az a

¹ H. Barta Lajos: *Horváth Anna szobrász*. Lányok, Asszonyok, 1974., 30. évfolyam, 6. szám, 1974. június 1., 28. o.

szemlélet, amit otthon tapasztalt, mégis egyfajta gondtalanságot sugall felénk. Az, hogy nem voltak jómódúnak mondhatók, nem jelentette, hogy boldogtalanul is éltek. Életformájuknak az apa, Horváth András által meg volt a stabilitása, és a ház asszonya jól gazdálkodott. A szegénység amúgy is belül kezdődik, nem az anyagi javakban kell mérni a gazdagságot – ezt vallotta a Horváth család.

Horváth Anna élete első 10 évét Beregszászban töltötte, iskolás éveit itt kezdte meg 1931. szeptember 1-jén az I. Számú Állami Elemi Népiskolában. A bizonyítvány tökéletes szimbóluma annak a zavaros politikai és nyelvi közegnek, amelyben a gyermek elkezdte iskolás éveit: a papírformátum nyomtatott szövege és kitöltése ruszin nyelvű, az iskola pecsétje azonban cseh és magyar szövegezésű.

Az elemi iskola magyar oktatási nyelvű volt, de tanult ruszinul és latinul is. Nem sok időt töltött el az intézmény falai között, a harmadik osztálynak már csak az első felét végezte el itt. Az oktatási rendszer a maitól eltérő volt. Negyedéves értékelést alkalmaztak akkoriban az iskolákban. A második negyedévét január 31-én zárták le a kitűnően tanuló Horváth Annának. Az ellenőrző füzet bejegyzése szerint azonban 1934. február 28-án kiiratták az iskolából, mert a család Iglóra költözött. Édesapja foglalkozásával, a vasutas munkával együtt járt az áthelyezés. Azt nem tudjuk, hogy Horváth András kérvényezte-e ezt a helyváltoztatást, de sejthető, hogy felsőbb utasításra történt. Anna gyermekkorában ekkor vette kezdetét az évekig tartó utazás, költözködés, amelynek később újra Beregszász lett az állomása és egyben végpontja. A sok vándorlás, lakhelyváltoztatás, az idegen gyermekközösségek, a sokféle nemzetiségű emberi környezet, mellyel az iskolákban és aktuális lakhelyén, az újabbnál újabb településeken találkozott, korán kinevelte benne a jó kommunikációs készséget, a nyitott személyiséget. Kivételes emberismeretet is szerzett általa.

Igló az első világháború előtt Szepesújhely vagy Szepesújfalun néven is ismeretes volt, szlovákul: Spišská Nová Ves (a bizonyítványban is így szerepel). Kassához tartozó kerület, a trianoni békeszerződésig Szepes vármegye Iglói járásának székhelye volt. Beregszásztól több mint kétszázötven kilométerre található. 1934. március 10-én iratkozott be Horváth Anna itt az új iskolába, és folytatta harmadik osztályos tanulmányait. Magyar anyanyelvüként Csehszlovákia területén egy szlovák nyelvű állami népiskolába került (Štátna Ľudová škola – olvasható az iskola pecsétjén). Ennek tudható be, hogy a harmadik osztály harmadik negyedévét ugyan április 13-án lezárták, de érdemjegyek nélkül, mivel szlovákul nem beszélt, így nem volt osztályozható. Ez olvasható az iskolai értesítőjében, melynek nyelve cseh, a beírás pedig szlovák.

ЧЕХОСЛОВАЦКАЯ РЕПУБЛИКА.

Край: Подкарпатска Русь. Шк. инспекторат: Береговский.
6. класова Дерев. народна школа в Береговце.
 Учебный рік 193 1/32 Число 12.

ШКОЛЬНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ.

Анна Сербант.
 народжен 5 дня Новембра 1924 в Береговце,
 округ: Береговский, ср. кат. вѣроисповѣданя, почав(-ла)
 ходити до школы загалом дня 1. септембра 1931, до тутешньоѣ
 школы дня 1. септембра 1931. и як ученик(-ця) оддѣла
I класы (1. шк. рѣк) получив(-ла) слѣдующѣ ноты:

В кварталѣ		I.	II.	III.	IV.
Поведеня		/	/	/	/
Пильность		/	/	/	/
П о с т у п :					
в науцѣ религіѣ			/	/	/
в горожаньской науцѣ и вихованю			-	-	-
в учеб- номъ языцѣ	в читаню и памятевой науцѣ		/	/	/
	в граматичѣ и в правописѣ		-	-	-
	в стилю		-	-	-
	в початковых вѣдомостяхъ		/	/	/
в краєзнавствѣ			-	-	-
в рѣчевой науцѣ	в географіи		-	-	-
	в исторіи		-	-	-
	в науцѣ природы		-	-	-
	в физичѣ		-	-	-
в численю з-наукою о геометричнхъ тѣлахъ			/	/	/
в рисованю			-	-	-
в писаню			2	/	/
в спѣву			/	/	/
в тѣлесномъ вихованю (гимнастичѣ)			/	/	/
у хлопчыхъ ручныхъ роботахъ			-	-	-
в женскихъ ручныхъ роботахъ о дом. господ.			-	-	-
в необовязковыхъ предметахъ			-	-	-
Выгляд письменныхъ праць					
Опустив(-ла) поведѣнъ		оправданныхъ		-	-
		неоправданныхъ		-	-
Повѣдомленя выдано дня		15/6 231. 24/6 212 15/6 232 15/6 212			
Ученик(-ця) _____ способный(-а) перейти до высшо <u>II</u> класы					
Урядова печать:	Классъ:	П о д п и с ь м :			
		управителю школы		родичѣмъ або ихъ заступничѣмъ	
		классового учителя			
		I	<u>Шауцковъ</u>	<u>М.В. Шауцковичева</u>	<u>С.Т. Шауцков</u>
II	<u>Шауцковъ</u>	<u>М.В. Шауцковичева</u>	<u>С.Т. Шауцков</u>		
III	<u>Шауцковъ</u>	<u>М.В. Шауцковичева</u>	<u>С.Т. Шауцков</u>		

ЧЕХОСЛОВАЦКА РЕПУБЛИКА.

Край: Подкарпатска Русь. Шк. инспекторат: *Берегово*
Матье класова *директ.* народна школа в *Берегово*
 Учебный рік 1932/33. Число *7*

Шкóльне повѣдомленя.

Анна Горват

народжен *5. новембра* 19*24* в *Берегово*,
 округ: *Береговский*, *3р Кат.* вѣронсповѣданя, почав(-ла)
 ходити до школы загалом дня *1 IX* 19*31*, до тутешньоѣ
 школы дня *1 IX* 19*31* и як ученик(-ця) оддѣла
2 класы (*2* шк. рік) получив(-ла) слѣдуючѣ ноты:

В кварталѣ	I.	II.	III.	IV.
Поведеня	/	/	/	/
Пильность	/	/	/	/
П о с т у п :				
в науцѣ религiѣ	/	/	/	/
в горожаньской науцѣ и выховано	-	-	-	-
в учебном языке	в читано и памятевой науцѣ	/	/	/
	в граматичѣ и в правописѣ	/	/	/
	в стило	-	-	-
в початковѣй науцѣ	/	/	/	/
	в краезнаствѣ	-	-	-
в предметовых науках	в географiи	-	-	-
	в исторiи	-	-	-
	в науцѣ природы	-	-	-
	в физичѣ	-	-	-
в численѣ наукою о геометричныхъ тѣлахъ	/	/	/	/
в рисовано	-	-	-	-
в писано	2	/	/	/
в спѣву	/	/	/	/
в тѣлеснѣм выховано (гимнастикѣ)	/	/	/	/
у хлопячих ручных работахъ	-	-	-	-
в дѣвочих ручных работахъ а наукою о домашн. господ.	-	-	-	-
в необязковых предметахъ	-	-	-	-
Выгляд письменныхъ праць	-	-	-	-
Опустив(-ла) повднѣв	оправданныхъ	8	-	-
	неоправданныхъ	-	-	-
Повѣдомленя выдано дня	45. II. 931 31. I. 932 860 933 16. 933			
Ученик(-ця)	способный(-а) перейти до вышшо <i>те</i> класу			
Урядова печать:	Квар- таль:	Підписи:		
		управителя школы	класового учителя	родичѣ або ихъ заступникѣ
	I.	<i>Славко</i>	<i>М. Благушич</i>	<i>А. Горват</i>
II.	<i>Милко</i>	<i>М. Благушич</i>	<i>А. Горват</i>	
III.	<i>Славко</i>	<i>М. Благушич</i>	<i>А. Горват</i>	

Horváth Anna első és második osztályos bizonyítványa a beregszászi magyar nyelvű elemiből, ahova 1931 és 1933 között járt

REPUBLIKA ČESKOSLOVENSKÁ.

Zem Hlohovsko Školský inšpektorát Spisská Nová Ves
 triedna šiesta škola ľudová v Spisskej Novej Vsi
 (U škôl národných s právom verejnosti: _____, čís. _____)
 Školský rok 193 3/4. Číslo 41.

ŠKOLSKÁ ZPRÁVA.

Anna Horváthová

narodená dňa 5. nov. 1924 v Berehove, v polit.
 okrese Berehove, náboženstva gr. kat., začal a chodil do školy
 vôbec v Berehove dňa 1. sept. 1931, do tunajšej školy
 dňa 10. II. 1934. a dostáva v III. triede - oddelení (3. školský rok) tieto známky:

V štvrtroku		I.	II.	III.	IV.
Mravy					1
Pílnosť					2
Prospech:					
v náboženstve					2
v občianskej náuke a výchove					2
v jazyku vyučova- com	v čítaní				2
	v mluvnici a v pravopise				2
	v cvičení reči a slohu				3
v prvouke					2
vo vecných náukach	vo viasťvede				2
	v zemepise				2
	v dejepise				2
	v prírodopise				2
v prírodospyte					2
v počtoch a merbe					2
v kreslení					1
v písaní					1
v speve					2
v telesnej výchove					1
v ručných prácach chlapeckých					1
v ručných prácach dievč. s náukou o dom. hosp.					1
v predmetoch nepovinných					1
Zovňajšia úprava písomných prác					1
Zameškal. a poldni	ospravedlnených			8	3
	neospravedlnených			0	0
Zpráva vydaná bola dňa					19. II. 1934 2. P. 1934
Je _____ spôsobil a _____ postúpiť do vyšš. št. triedy					
Úradná pečiatka	Štvrt- rok	Podpisy			
	školského správcu	triedneho učiteľa		rodičov alebo ich zástupcov	
	I.				
II.					
III.					

Horváth Anna harmadik osztályos értesítője a szlovák nyelvű Iglói Állami Népiskolából

A negyedik negyedévben a korábban kitűnően tanuló gyermek tanulmányi eredményei leromlottak, feltehetően a nyelvi akadályok miatt. Horváth Anna azonban gyorsan beleszokott új helyzetébe, annak nyelvi kihívásaiba. A negyedik osztály végére a jegyei láthatóan javultak, a szlovák nyelv gyakorlása már nem okozott gondot. A német nyelvet is szlovák tanároktól tanulta. Az ötödik osztályt itt fejezte be 1936 júliusában, ezzel elvégezve elemi iskoláit. Az értesítőjét tanulmányozva megragadhatja az ember figyelmét, hogy feltűnően sok az igazolt hiányzások száma: harmincnégy nap. Az ok a fiatal Anna egészségi állapotában keresendő. Ekkor kezdődött komoly fülgyulladásainak sorozata, és a kezelések miatt kényszerült kihagyni a tanítási napokat.

Horváth Anna vasúti könyvecskéje gyermekkori fotójával

Horváth Anna felnőttként, baráti körben sokat mesélt arról, hogy 5 kilós gyermekként született, ami a kor orvosi gyakorlata szerint nagy kockázatot jelentett mind az újszülöttnak, mind az anyának. Ebből később többféle egészségügyi problémája származott. A szíve nem bírta a megterhelést, és évekig hordta édesanyja fül-orr-gégészhez krónikus fülgyulladása miatt. Kassán, Iglón és Beregszászban is kezelték, attól függően, éppen

hol laktak. Megesett, mivel vasutas hozzátartozóiként ingyen utazhattak, hogy egy bevált, megszokott szakorvos kedvéért messzebbre is elmentek a kezelésekre. Egyik orvosának a neve is megőrződött az emlékezetben, Oniszkó László fül-orr-gégészhez sokáig visszajártak. Állandó gennyes gyulladás volt mindkét fülében, amit a kor elképzelései szerint alkoholos tisztítással kezeltek, eredménytelenül. A hosszan elhúzódó gyulladásos állapot és a kezelés korabeli, ma már helytelennek ítélt módszere végül a hallócsontocskák roncsolódásához, elsorvadásához vezetett, hallásának jelentős romlásával járt együtt, ezért már gyermekként megtanulta szájról olvasni a beszédet, és maga is nagyon szépen artikulált. Idősebb korában csontvezetékes hallókészüléket használt. Ez a fogyatékhöz vezető egészségügyi probléma nagyon éberré tette, igen gyors volt a felfogása, és rengeteget olvasott. Gyermekként inkább felnőttekkel barátkozott. Kassán vagy Iglón volt egy grófnő barátnője, eljárt hozzá a könyvtárába, kapott tőle könyveket olvasásra. Mindig szorgalmas látogatója volt a könyvtáraknak, képzőművészeti albumokat és szakirodalmat lapozgatott a legszívesebben. Német nyelvtudásának és az idős grófnő barátságának köszönhetően még kamaszként eredetiben, németül olvasta Freudot, Nietzsche-t. Amikor ezt felnőttként baráti körben elmesélte, barátai többnyire hitetlenkedtek, sokan irigységgel reagáltak koraérettségére. Drávai Gizella (Gizi néni, született Legeza Gizella, a legendás beregszászi pedagógus), Horváth Anna szellemi mentora és barátja, amikor ez szóba került, bosszankodva így reagált: *Mit értettél te abból?* Azt nem sejthetjük mit értett meg a gyermek e könyvekből, de tudjuk, hogy a filozófiai művek később is kedvenc olvasmányai voltak.

Ezek a gyerekkori élmények: a különböző nyelvi környezetek, ismeretek, iskolák, olvasmányok, maga a betegség is hozzájárult ahhoz, hogy kortársainál jóval érettebb és intelligensebb volt. Utólag mulatságos történet, hogy Anna rajzait az elemiben gyakran nem fogadták el, kritizálták tanítói. Általában valami túlságosan önálló került ki a keze alól, amivel a pedagógusok nem tudtak mit kezdeni, ezért előfordult, hogy édesanyja készítette el a feladatokat, hogy aktuális rajztanárával elfogadtathassa.

Horváth Anna az elemi befejezése után középiskolai tanulmányait 1936. szeptember elsején kezdte el, a német nyelvű Iglói Ágostai Hitvallású Evangélikus Népiskola és Polgári Leányiskolába írták be, az iskolai pecséten az intézmény neve németül szerepel: „Evang. Mädchenschule A. G. in Sp. NováVes”.

ČESKOSLOVENSKÁ REPUBLIKA. — ČECHOSLOVAKISCHE REPUBLIK.

Zem SLOVENSKO.
Land SLOVAKIJA.

Školský inšpektorát
Schulinspektorat

Sp. Nová Ves.

Ev. Mädsken měřilanská škola
Bürgerschule

o

in

Spišská Nová Ves.

Trieda
čarší Klasse.

Číslo
Zahl *15.*

VYSVEDČENIE ZEUGNIS

za druhý polrok škol. roku 1933/34 über das zweite Halbjahr des Schulj. 1933/34

Anna Slovováň

naroden dňa 5. Novembra 1924 v *Berechov*
geboren am 5. November 1924 in *Berechov*
polit. okres *Berechov*, náboženstvo *gr. kat.* Religion,
polit. Bezirk *Berechov*
začal chodiť do školy vobec v *Berechov* dňa 1. Sept. 1930
überhaupt in die Schule eingetreten in *Berechov* am 1. Sept. 1930
do měřilanskej školy dňa 1. Sept. 1930
in die Bürgerschule am 1. Sept. 1930
Chovanie — Betragen: *lobenswert*

Predmety povinné — Verbindliche Gegenstände:	Prospech — Fortgang:
Náboženstvo — Religion	<i>vorzüglich</i>
Jazyk vyučovací a náukou o písomnostiach Unterrichtssprache mit Aufsatzlehre	<i>befriedigend</i>
Jazyk československý — Cechoslovakische Sprache	<i>lobenswert</i>
Občianska náuka a výchova Bürgerkunde und staatsbürgerliche Erziehung	<i>vorzüglich</i>
Zemepis — Geographie	<i>befriedigend</i>
Dejepis — Geschichte	<i>befriedigend</i>
Prírodopis — Naturgeschichte	<i>befriedigend</i>
Prírodopis — Naturlehre	
Počty a jednoduchým účtenictvom Rechnen mit einfacher Buchhaltung	<i>lobenswert</i>
Merba a rýsovanie Geometrie und geometrisches Zeichnen	<i>lobenswert</i>
Kreslenie — Freihandzeichnen	<i>lobenswert</i>
Krasopis — Schönschreiben	<i>lobenswert</i>
Ručné práce chlapčské — Handarbeiten für Knaben	—
Ručné práce dievč. a náukou o dom. hospodárstve Handarbeiten für Mädchen mit Haushaltungskunde	<i>lobenswert</i>
Spev — Gesang	<i>lobenswert</i>
Telesná výchova — Körperliche Erziehung	<i>vorzüglich</i>
Predmety rozšíreného vyučovania: Gegenstände des erweiterten Unterrichtes:	—

Předmět nepočítán Unversitätliche Gegenstände	Jazyk francúzsky Französische Sprache	
	Jazyh Sprache	
	Technopi — Steenographie	
Zachájsia útrava písomných prác Äußere Form der schriftlichen Arbeiten		<i>minder gefällig</i>

Počet zameškaných školských poldní, ospravedlnených: _____, neospravedlnených: _____
 Zahl der veräumten Schulhalbtage, entschuldigl: *10*, nicht entschuldigl: *8*
 _____ spůsobil _____ postúpil do vyššej triedy.

Das selbe wird zum Aufsteigen in die höhere Klasse für _____ reif erklärt.
 Die _____

V _____ diň 193 _____
Spíšska Nová Ves, am *26. Juni* 1937.

Úradná pečiatka: — Amisiegel:

Inea Šimuley
 riaditeľ — Direktor.

Sida Wallentin
 triedny učiteľ — Klassenversand.

	Obvazie Fotragen	Prospech Fortgang	Zachájsia útrava písomných prác Äußere Form der schriftl. Arbeiten
STUPNICA ZNÁMOK. NOTEN- STUFEN.	Chvalitná lobenswert	výborný vorzüglich	veľmi úhľadná sehr gefällig
	uspokojive befriedigend	dobrotový lobenswert	úhľadná gefällig
	stanné entsprechend	dobry befriedigend	menej úhľadná minder gefällig
	nerie je ziskonné minder entsprach.	dostatočný genügend	nehľadná nicht gefällig
	nezákonné nicht entsprach.	nedostatočný nicht genügend	nehľadná unlöslich

Horváth Anna német nyelvű Iglói Ágostai Hitvallású Evangélikus Népiskola és Polgári Leányiskolai értesítője az 1936-os tanév második szemeszteréről

A főgimnáziumnak minősülő iskola magyar alapítású volt, és komoly múlttal rendelkezett. Története a XVI. századig nyúlik vissza. Az 1896-ban kiadott, az iskola történetéről szóló kiadványból megtudjuk, hogy a magyar, német, illetve latin nyelv oktatásának már több száz éves hagyománya volt itt.² Horváth Anna első osztályos gimnáziumi tanulmányi értesítője kétnyelvű: német és szlovák. A kitöltése azonban már csak német nyelvű, ami arra enged következtetni, hogy a tantárgyakat is németül tanulhatta. A szlovák nyelv külön tantárgyként szerepelt, melyet feltehetőleg szintén német közvetítéssel oktattak. Az elemiben még szlovákul tanulta a németet, a gimnáziumban már németül a szlovákokat. Az ekkor majdnem 12 éves Anna iskolaévei tehát roppant változatosan alakultak, komoly alkalmazkodási képességet kényszerítettek ki a gyermekből. Azonban édesapját ismét áthelyezték a vasútnál, így ettől az intézménytől is el kellett köszönnie. Két tanévet fejezett be az iglói leányiskolában, ezt követően Kassára költözött a család.

Apja, Horváth András Kassán, a Tér utca 2. szám alatt kapott szolgálati lakást a családjával. A vasútnál kocsifestő és -mázoló munkakörben dolgozott. Horváth Anna 1938 szeptemberében Kassán, a Kassai Magyar Királyi Állami Leánygimnáziumban kezdte meg a harmadik évfolyamot. A kassai gimnáziumban már magyarul oktatták a tantárgyakat, a tanulmányi értesítője is magyar nyelvű, idegen nyelvként németet és latint tanult. Közben Kárpátalján komoly politikai változások történtek, mert a magyarok visszafoglalták a területet. Amikor a család értesült Beregszász visszacsatolásáról, Anna édesanyja, Mariska néni egy éjszaka alatt összehapakolt, hogy hazaköltözzenek Beregszászba. 1938. december 3-án Horváth András jelentkezési ívet adott be a Magyar Királyi Államvasutak Fűtőházfőnökségén, Kassán. Ezt a dokumentumot a Felvidék Magyarországhoz visszacsatolt szolgálati helyein visszamaradt vasúti alkalmazottak részére állították ki.

Komoly „papírozás” kezdődött. Mellékelni kellett a születési anyakönyv kivonatát (Horváth Andrást, Mariskáét, Annáét és a nagyszülőkéét), az iskolai bizonyítványt, az altiszti és műhelyi bizonyítványt, a kinevezési okmányt, a keresztlevelek mellé a házassági anyakönyvi kivonatot. 1939. április 12-én András bácsi újabb kérelmet adott be a szolgálati helyén, még mindig Kassán, a Magyar Királyi Államvasutak Fűtőházfőnökségén „Nyilvántartás átköltözők részére” címen. A beadvány speciális neve: „A

² <http://mek.oszk.hu/09300/09325/09325.pdf>

Kassa utáni!

Magyar Királyi Államvasutak
Igazgatóság.
67310/1938.számhoz.

**MAGYAR KIR. ÁLLAMVASUTAK
FÜTŐHÁZFŐNÖKSÉG KASSA**
Kassa *székhelyén* *hivatala*
a szolgálati hely és üzletvezetőség.

J E L E N T K E Z É S I I V

a Felvidéknek Magyarországhoz visszacsatolt szolgálati helyein visszamaradt vasuti alkalmazottak részére.

/:A kiállítás előtt lásd a Tudnivalókat a 4. oldalon/

1./Név: *Horváth András*
A születés helye és ideje: *Pöstörháza* *1894* év *V* hó *13* nap.
Vallása: *gör. kath.*

2./Iskolai képzettsége: *5. elemi*
/:A legmagasabb iskolai végzettséget hol szerezte és mikor *gimnáziumi*

3./ Atyjának neve, foglalkozása és vallása: *Horváth György* *gör. kath.*

4./ Anyjának leánykori neve és vallása: *Estankovics Anna* *gör. kath.*

5./ Feleségének leánykori /férjének/ neve: *Horváth Lucia*
A házastárs vallása és születési ideje: *gör. kath.* *1904* év *V* hó *11* nap.

6./ A házasságkötés helye és ideje: *Beregszász* *1924* év *V* hó *15* nap.

7./ Gyermekének: elő- és utóneve, vallása, születésük ideje, születésük helye
Horváth Anna *gör. kath.* *1924* év *V* hó *5* nap *Beregszász*
..... " " "
..... " " "
..... " " "

- ad 1. 3. 4. 5. 7. Az eredeti születési okiratok csatolandók
- ad 2. Az eredeti iskolai bizonyítvány csatolandó
- ad 6. Az eredeti házassági okirat csatolandó.

./.

IV.

Kijelentem, hogy az 1-23. pontokban felsorolt kérdésekre a valóságnak megfelelően válaszoltam. Tudomásul veszem, hogy a kijelentéseimért felelősséggel tartozom.

Kelt... *Kassa* 1938. évi. *december* hó. *3.* é.n.

Előttünk, mint tanúk előtt:

Mikóczy György
.....
Kovács István
.....

Horváth András
.....
a volt CSD. alkalmazotti sajtókezeli
aláírása.

A csatolt eredeti okiratok felsorolása:

.....
Iskolai bizottság, állami és méltósági bizottság
.....
tanácsok, tanácsok, tanácsok és tanácsok
.....

Összesen ... *6* ... db. a felsorolt *6*
db. okirattal szemben
9597/16.
.....

MAGYAR NEMZETI ÁLLAMTUDOMÁNYI
KÖZHASZNÚTÁRSULAT
.....
A kiállító szolgálati főnök aláírása.

Horváth András

TUDNIVALÓK.

Est a jelentkezési ívet, amely kizárólag adatgyűjtés célját szolgálja, a Felvidék visszacsatolásával kapcsolatban az egyes szolgálati helyeken visszamaradt vasuti alkalmazottakról személyenként külön-külön - az érdekelt alkalmazott jelenlétében - a magyar királyi államvasutak által megbízott szolgálati főnök személyesen állítja ki.

Az 1. 3. 4. 5. 7. pontoknál abban az esetben, ha a vallást változtatták, a vallás megváltoztatásának idejét, valamint a régi és az új vallást is ki kell tüntetni.

Az 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 11. 16. 17. 18. pontokra vonatkozó eredeti okiratokat a Jelentkezési ívvel együtt az igazgatóság Vezértitkárságához azonnal fel kell terjeszteni.

Iskolai bizottságtól megkapott felhívásba állatása 1938. 11. 26-án
Sz. D. 9187/1938 n. példalalól.

Horváth András 1938. december 3-án beadott jelentkezési ívének első és negyedik oldala

vissza nem csatolt felvidéki területekről átköltözött és tényleges szolgálatra jelentkező volt csehszlovák vasúti alkalmazottakról és nyugdíjasokról állítandó ki”. A négyoldalas dokumentum szintén több személyes adatot tartalmaz. Kirajzolódik Horváth András vasúti pályafutása, amit eddig más dokumentumból nem ismerhettünk meg. Megtudjuk belőle, hogy András bácsi 27 évesen, 1921. május 24-én kezdett el dolgozni a CSD-nél, azaz a csehszlovák államvasútnál. Felvetődik a kérdés: ez lett volna az első munkahelye leszerelése óta? Erre a választ csak további kutatást követően kaphatnánk meg, ami jelen munkám témakörét meghaladja. Az viszont tudható, hogy 1928. január elsején véglegesítették mint havi fizetéses mázoló (még az októberi cseh eskütétel előtt). 1930. június 18-án altiszt vizsgát, 1931. június 3-án műhelyvizsgát tett. 1937. július elsején évi fizetéses mázolóvá lépett elő. A dokumentum nyelve ugyan magyar, és a magyar királyi állami vasútnál töltik ki, a fizetés azonban nem magyar forintban lett megállapítva, hanem cseh koronában. András bácsi éves fizetése 1939-ben 7056 cseh korona volt, az ehhez kapcsolódó illetmények: lakáspénz 2100 c. k., családi pótlék 1200 c. k.

A második kérelem benyújtása után felgyorsultak az események, feltehetőleg hamar kapott választ a beadványára. Horváth Anna így még tanév közben, a főigazgató úr szóbeli engedélyének alapján 1939. április 18-án különbözeti vizsgát tett a következő eredménnyel: magyar nyelv: elégséges; földrajz: jó; természetrajz: jó; mennyiségtan jó; rajz: jeles. Ezt egy 1939. június 22-én kiadott iskolai, kétnyelvű (cseh és német) tanúsítvány hátoldaláról tudjuk meg, és beírásra kerül a kassai értesítőjébe is. Az ok: az újabb iskolaváltás. Az 1939-es kassai gimnáziumi törzslapján hivatalosan rögzítik, hogy 15 évesen négy nyelven beszél: anyanyelvén, az az magyarul, s anyanyelvén kívül: ruszin, szlovák, német nyelven. A latint feltehetőleg azért nem tüntették fel, mert az holt nyelv. A lassú ügyintézással ellentétben a költözés gyorsan lebonyolódott. Mivel a család ingyen utazott a vasúton, így nem meglepő, hogy azzal költöztek haza, mindössze egy éjszaka leforgása alatt. Túl sok személyes tárgyuk nem lehetett. Barát Mihállyal készült 2004-es riportjában Anna megemlíti felvidéki gyermekkorának szépségeit, érdekességeit, mindazt, ami belső világát gazdagította: *„Iglón három gótikus templomot fedeztem fel, telis-tele gyönyörű középkori faszobrokkal, a lőcsei faragott oltár pedig, amelyben szintén oly sokat gyönyörködtem, ma már a világörökséghez tartozik. A Kassai Dómban XIII-XIV. századi remekművek kápráztattak el. Alkalmasint ezek*

Uk. Bergras

Magyar királyi Államvasutak
Igazgatóság.

MAGYAR KIR. ÁLLAMVASUTAK
PÉTOHAZFÜGŐKSÉG KASSA

Miskolc

11464/1939. szám.

a szolgálati hely és üzletvezetőség.

Nyilvántartás átköltözék részére.

/: A vissza nem esotelt felvidéki területekről átköltözött és tényleges szol-
gálapra jelentkező volt csehszlovák vasuti alkalmazottakról és nyugdíjasokról

állítandó ki :/

/: A kiállítás előtt lásd a Tudnivalókat a 4. oldalon !/

1./ Név: *Herváth Andor*
A születés helye és ideje: *Pistartony 1894* év. *11* hó. *18* nap.
Vallása: *gép. kath.*

2./ Iskolai képzettsége: *5. émi*

3./ Atyjának neve, foglalkozása és vallása: *Andor Herváth, gépl. sz. gép. kath.*

4./ Anyjának leánykori neve és vallása: *Stamburica Anna, gép. kath.*

5./ Felsőségének leánykori neve, vagy náalkalmazott férjének neve: *Stamburica Anna, gép. kath.*

A házastársa vallása és születési ideje: *1908* év. *11* hó. *11* nap.
A házastársa születési ideje: *Bergras* év. *1872* év. *11/15* nap.

7./ Gyermekének elő- és utóneve, vallása, születésük ideje, születésük helye:

Herváth Anna y. kath. 1924 év. *11* hó. *5* nap. *Bergras*

- ad 1.3.4.5.7. Az eredeti születési okiratok csatolandók
- ad 2. Az eredeti iskolai bizonyítvány csatolandó
- ad 6. Az eredeti házassági okirat csatolandó.

II,

- 8./ A csehszlovák államvasutak szolgálatba lépése előtt állított-e a m.kir. államvasutak szolgálatában ?.....
- 9./ Ha igen, mikor és hol, mily minőségben lépett a m.kir. államvasutak szolgálatába ?.....
- 9a./ A máv. nyugdíjintézetének vagy nyugbérpénztárának mióta volt tagja ?.....
- 10./ Melyik volt az utolsó Máv. szolgálati helye ?.....
- 11./ Mi volt az utolsó Máv. szolgálati minősége ?.....
- 12./ Máv. szolgálati viszonya mikor és mely okból szűnt meg ?.....
- 13./ Milyen szakvizsgákat tett a Máv.-nál és mikor ?.....
- 14./ Helyes kiegészítő megjegyzések:.....

A csehszlovák államvasuti szolgálatra vonatkozó adatok:

- 15./ Mikor lépett a CSD. szolgálatába? *1928. V. 29.*.....
/Az átvétel vagy új felvétel alakjában,
az erről szóló okirat csatolandó/
- 16./ Mikor véglegesítették és mely minőségben a CSD-nél? *1928. I. 1.*.....
karb. i. r. m. k. r. t.
- 17./ Mikor nevezték ki és mely minőségben a CSD-nél? *1928. IV. 1.*.....
sz. f. t. r. e. m. k. r. t.
- 18./ Mikor lépett elő utóljára a CSD-nél ?.....
/Ez az előléptetése melyik CSD. Hiv. Lapban jelent meg ?/

- ad 9a. A máv. nyugbérpénztári felvételi jegy csatolandó.
- ad 11. Az utolsó máv. előléptetéről /kinevezéséről/ szóló okirat csatolandó.
- ad 16. 17. 18. Az eredeti véglegesítési, kinevezési, előléptetési okirat csatolandó.

./.

III.

- 19./ Utólsó szolgálati minősége /címe, beosztása/ a CSD-nél *sz. fizetés*
/itt a munkakört is pontosan meg kell határozni/ *már az igl. juttatással*
- 20./ Az utólsó CSD. beosztásába mikor került? *1928. V. 22.*
- 21./ Hely időpontban helyezték a csehszlovák vasutak nyugállományba?
- 22./ Milyen szakvizsgát tett a CSD-nél és mikor? *1930. VI. 18.*
nyelvtan. 1931. VI. 3.
- 23./ Melyik hónapban kapott utólagra a CSD-tól illetményeket /nyugellátást/
38. nov. hónapra
- 24./ A 23. alatti illetményeknek részletezése /minden pótlékot, stb. külön-
külön kell felsorolni/

a./ fizetés/nyugdíj/	fejében évenként	<i>7056</i>	ok-t kapott
b./ lakospénz	"	"	<i>2100</i>	"	"
c./ családi pótlék	"	"	<i>1400</i>	"	"
d./	"	"		"	"
e./	"	"		"	"
f./	"	"		"	"
- 25./ Mikor és honnan költözött át a vissza nem csatolt Felvidékről? *1938. VI. 4.*
Szlovák
- 26./ Hol és mikor lépte át a magyar határt? *Slonovad. St. János. 1938. VI. 4.*
- 27./ Mi okból költözött át a csehszlovák területre? *a volt CSD. honi igazgató meggyűlölt. 1938. VI. 4. lett. 223 a terület. szlovákiai utólagosra.*
- 28./ Mivel tudja igazolni az okmánykérdési kényezért *a nyugdíj táblázatát*
/esetleges írásbeli bizonyítékok csatolmányok/ *ben tartant bizonyítékokkal.*

ad 21. az eredeti nyugdíjazási okirat eredetiben csatolandó.

IV.

Kijelentem, hogy az 1.-28. pontokban felsorolt kérdésekre a való-
ságnak megfelelően válaszoltam. Tudomásul veszem, hogy az adatok helyessége-
ért felelősséggel tartozom.

Kelt: *Sassan* 1939. évi *ápr.* hó *19-é* n.

Aláírtunk, mint azak előtt:

Méh Sándor *Horváth András*

Sassan a volt OSD. alkalmazott vagy nyugdíjas
sajátkezű aláírása.

A csatolt eredeti okiratok felsorolása:

6 szül. bizonyít., 1 esk. bizonyít., 1 házasság
közvet., 1 házass. bizonyít.,

Összesen:darab,

Kérem a közreműködő hivatalomat
adatokhoz hozzáférni. 1939 JUN 20

A kiállított szülői feljegyzések aláírása.

TUDNIVALÓK.

1 Nyilvántartás átköltözők részére kizárólag adatgyűjtés célját szolgálja.

Ezt a Nyilvántartást az értelektől alkalmasságot jelenlétükben a magyar királyi államasuták által megbízott szolgálati főnök személyesen állítja ki.

Az 1.3.4.5.6.7. pontoknál abban az esetben, ha a vallást változtatták, a vallás megváltoztatásának idejét, valamint a régi és az új vallást is ki kell tüntetni.

As 1.2.3.4.5.6.7.11.16.17.18.21. pontokra vonatkozó eredeti okiratok a Nyilvántartással együtt az igazgatóság Vezetőtitkárságához az illetékes illetvezetőség útján azonnal fel kell terjeszteni.

Horváth András 1939-ben beadott Nyilvántartás átköltözők részére nevű kérelme, 4 oldalas

az élmények nyitották rá szememet a Szépre, annak befogadására. Később a szép megörökítésének igénye is foglalkoztatni kezdett.”³ Érezhetjük a szavaiból, hogy az az öt év, amelyet nem Beregszászban töltött, mennyire meghatározó volt énjének megszületésében.

Horváth Anna tehát 10 évesen, még gyermekként költözött el Beregszászból, és 5 évre rá, már 15 éves kamaszlányként tért vissza. Több nyelven folyékonyan beszélt, társaihoz képest érettebb gondolkodású volt, az időközben némiképp átformálódott közegbe rutinosan visszailleszkedett. A gimnázium negyedik osztályát Beregszászban kezdte el, s itt is fejezte be tanulmányait a középiskola végéig, a nyolcadik osztállyal bezárólag.

Horváth Anna végzős beregszászi gimnazistaként, 1944

Mint már korábban utaltam rá, Horváth Anna beregszászi diákévei alatt néprajzkutatói tevékenységet folytatott Belényesi Márta szervezésében, melyet a Zoja Kucserenko által készített riportban is megemlít a szobrász. A népi kultúra megjelenítése és a parasztemberek ábrázolása művészetében mélyen

³ Barát Mihály: *Egy nem mindennapi ember a Vérke partjáról, Horváth Anna 80 éves.* Kárpáti Igaz Szó, 85. évfolyam, 162. szám, 2004. november 2., 5. o.

gyökerezett, és a beregszászi diákéveknek is komoly szerepe volt ebben: „Már gimnazistaként egy néprajzkutató csoport tagja volt, amely Kárpátalján a népi élet hagyományait gyűjtötte össze. A népszokások, a nép anyagi kultúrájának alapos ismerete nem csupán a képzőművészet birodalmában alapozta meg mesterségbeli tudását, hanem a rokon művészetekben is.”⁴

1944. április 21-én állították ki érettségi bizonyítványát. A beregszászi gimnáziumban a németen és latinon kívül már olaszul is tanult, jeles eredménnyel. Az érdemjegyeit elnézve nem meglepő, hogy három idegen nyelvből is érettségi vizsgát tett. A magyar nyelvű dokumentumban öt soron keresztül taglalják, tele rövidítéssel, a gimnáziumi zavaros éveket: „az I.II. o.-t az iglói német tanítási nyelvű csehszlovákevang. leány polg. iskolában, 1936/37-1937/38. tanévben, a III. o.-t a kassai m. kir. áll. gim-ban az 1938/39. tanévben, felvételi vizsga alapján, a IV-V. o-t a beregszászi m. kir. áll. gimn-ban az 1939/40-1940/41. tanévben, a VI-VIII. o-t a beregszászi m. kir. áll. gimn. leány gimn. tagozatán az 1941/42-1943/44. tanévben elvégezte...” Horváth Anna 19 éves korában érettségizett. A magyaron kívül 7 nyelven írt, olvasott, beszélt: németül, olaszul, latinul, szlovákul, csehül, ruszinul, oroszul. Az igazsághoz hozzátartozik, hogy sokan nem igazodtak ehhez a többnyelvű világhoz a történelmi és politikai változások nyomására sem, kellett hozzá egyfajta fogékonyság.

A gyakori költözéseknek, a világra nyitott gondolkodásának, érdeklődésének és szorgalmának köszönhetően a fiatal lány gazdag táj- és kulturális élmény birtokosa lett, hiszen megismerhette a különböző tájegységek népeinek sajátosságait, ami kevés embernek adatik meg ilyen fiatalon. Érett világképpel, többnyelvűséggel, azt gondolnánk, nincs, ami gátat szabhatott volna ambícióinak. Nem is csoda hát, hogy érettségi után a továbbtanulás lett a következő lépés. Az idealizált magyar nagyvárosba, Budapestre jelentkezett, a Művészeti Akadémiára. A történelem által igen megtépzott, a legszegényebb térségnek számító Kárpátalján, Beregszászban ez nem kis álom. Ez a döntés a huszadik században is súlyos anyagi terhet jelentett egy család számára. Anna a felvételihez szegénységi bizonyítvány kiállítását kérte, 1944. május 5-én állították ki az elsőt.

A tehetség utat tört magának, Horváth Annát felvették az akadémiára. 1944. augusztus 1-jén erkölcsi bizonyítványt, és egy újabb szegénységi bizonyítványt kért ki 28-án, feltehetőleg a beiratkozáshoz, esetleg szállás-

⁴ Zoja Kucserenko: *Horváth Anna Kárpátaljáról*. Beregi Hírlap (Vörös Zászló), 56. évfolyam, 96-97. szám, 2000. november 11., 3. o.

hely igényléséhez. Mindkét dokumentum nyelve magyar. A szegénységi bizonyítványból két érdekes adatot tudhatunk meg, amely némiképp segít körvonalazni, mit jelent anyagiakban mérve ez a szegénységi szint. A májusban kiadott bizonyítványban szerepel a család vagyona ingatlanban meghatározva, 1 ház (Beregszász, Gyár utca 12.) 5000 pengő értékben. A másik fontos adat a szülők éves bevétele, mely 3360 pengő. Az okiratban benne foglaltatik, hogy ez az apa, Horváth András fizetése, ő a családfenntartó, aki ekkor is MÁV órabéres alkalmazott, Mariska háztartásbeliként van rögzítve. Ezek az adatok segíthetnek pontosabb képet alkotni az akkori szociális állapotokról a szegénységi szint mélyrehatóbb vizsgálatánál.

A sikeres felvételi és a költözés előkészítése ellenére Horváth Anna mégsem jutott el Budapestre, nem kezdte el tanulmányait a Művészeti Akadémián. A második világháborút is vesztesként megélt Magyarország határai lezáródóban voltak. 1944-re már nyilvánvalóvá vált, hogy a terület a szovjet birodalom befolyása alá kerül. A IV. Ukrán Front katonái 1944. szeptember 27-én keltek át a Tatár-hágón, és október 27-re már a régióközpontnak számító Ungvárt is elfoglalták, illetve a teljes vidéket – Csap kivételével – katonai megszállás alá vonták. A régiót hivatalosan Kárpátontúli Ukrajnáknak nevezték el, megindítva ezzel a terület betagozódását a Szovjetunióba, amely folyamat 1946-ig húzódott el.⁵ 1944-ben még nem lehetett tudni, mi következik pontosan a megszállás után, mit lehet majd kivitelezni, és mit nem, a változó határok között. Anna még át tudott volna jutni Magyarországra, mielőtt megtörténik a végleges határzár, de bizonyára ráérezett, hogy azt követően hosszú ideig nem jöhetett volna haza a családjához.

A gyermekkori tapasztalatok a határok ide-oda rendezgetéséről, a politika kiszámíthatatlanságáról azt sugallhatták neki, hogy a Szovjetunióhoz való csatlakozással más világ jön. Megérezte, hogy hosszú időre bezár Európa kapuja a kárpátaljai magyarság előtt, elvágva őket az anyaországtól, a hazai kultúrától, de ami a leginkább fájó lett volna, Budapestre költözve: a szüleitől. Ezt nem kockáztatta meg egy sikeresnek álmódott művészi életpályáért sem. Horváth Anna túl jó gyermeke volt szerető szüleinek, képtelen volt magára hagyni a két árva lelket, így közelebb eső, még Kárpátalján lévő lehetőségek után nézett, nem eredménytelenül. Szintén Zoja Kucserenko riportjából tudjuk meg, hogy ezt követően Ungváron szerette volna csiszolni

⁵ Molnár D. István (2018): PERIFÉRIÁRÓL PERIFÉRIÁRA, Budapest, Kalligram, 50. o.

Beregszász megyei város polgármestere.

12 /1944. sz.

Szegénységi vagyoni bizonyítvány.

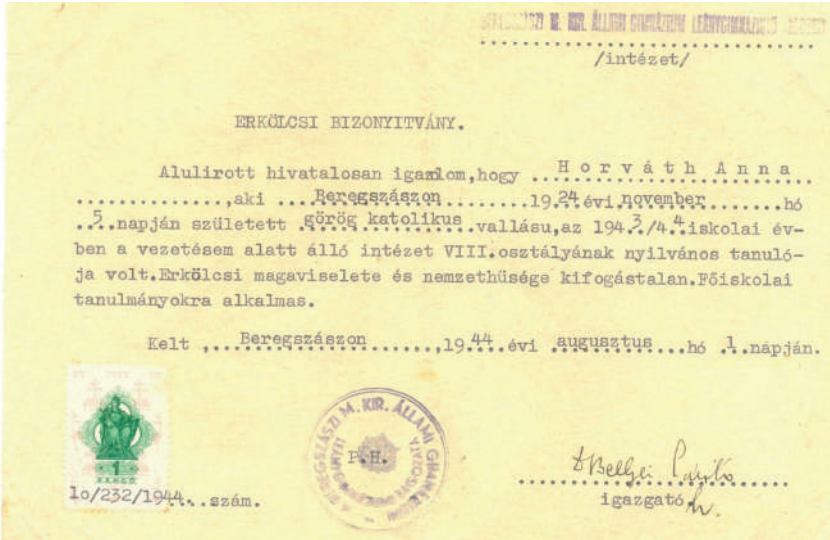
/Egyetemi hallgató részére/

1. Az egyetemi hallgató neve. *Horváth Anna*
 2. Születési éve és helye. . . *1924. nov. 5. Beregszász*
 3. Szüleinek neve. . . *Horváth András - Horváth Mária*
 4. Szüleinek lakása. *Beregszász Gyár u. 12. szám*
 5. Szüleinek társadalmi állása. *ház. praebeles - kft.*
 6. Szüleinek vagyona: a, /ingatlanokban *háza 5000* pengő értékben
b, /ingókban _____ pengő értékben
 7. Szüleinek vagyoni terhei _____ pengő
 8. Szüleinek jövedelme a, /közhivatali fizetés után évi 3360 pengő
b, /magánhivatali fizetés után évi _____ pengő
 10. Az egyetemi hallgató családjához tartozó tagok száma és kora:
.
 11. A családtagok eltartásáról. *apja Horváth András* . gondoskodik.
 12. Az egyetemi hallgató vagyona és annak terhei. pengő
 13. Az egyetemi hallgató önálló jövedelme havi pengő
- A fentebbi adatok szerint. *Horváth Anna*
egyetemi hallgató vagyontalannak, illetőleg társadalmi állásához képest
szegénynek minősítetik.

Beregszász, 1944. május 5. éü.

Polgármester megbízásából:
[Signature]
aljegyző

Horváth Anna 1944. május 5-én kiállított szegénységi vagyoni bizonyítványa, Beregszász

1944. augusztus elsején kiállított erkölcsi bizonyítványa, Beregszász

1943. március 5-én nyitott vasúti igazolványa az 1944-es évre szóló pecséttel és illetékbélyeggel

művészi tehetségét: „A művészvilág a 60-as években kezdte megismerni és elismerni, hisz rendszeres művészi képzésben nem részesült. A háború utáni években csupán három hónapon át tanulhatott az Ungvári Képzőművészeti Szakközépiskolában. Édesapja betegsége miatt visszatért Beregszászba és a vasúton kezdett dolgozni...”⁶

A család és az iskola mellett nem írtam még egy olyan területről, amely szintén meghatározó egy fiatal lány életében, ez pedig a szerelem. Horváth Anna szerelmi életéről nem tudunk sokat, és nem is célja a kutatásnak e terület feltárása. Azt biztosan tudni lehet, hogy Anna nem csak az Akadémiáról mondott le, mikor Beregszászt választotta Budapest helyett. Volt egy udvarlója, aki várta a magyar fővárosban. A szintén Kárpátaljáról származó fiatalember hamarabb átment Magyarországra. Annával közösen akarta átlépni a határt, de Anna visszakozott. Nem tudta magára hagyni a szüleit, ezért azzal hitegette udvarlóját, hogy később ő is követi majd. Egy ideig még tarthatták a kapcsolatot, aztán feltehetőleg, mikor tudatosult mindkettőjükben, hogy Anna marad Beregszászban, barátsággal elengedték egymást. Anna szülővárosában nem érezte magányosnak magát, megvolt a baráti köre, izgalmas személyisége miatt sokan keresték a társaságát. Fiatal volt, intelligens, csinos, felfigyeltek rá bizonyára többen is. Egy, még iskolai barátjával alakult ki szimpátia, aki szintén tehetséges és művelt volt, írással is próbálkozott. Annának is írt verseket, jól hegedült, vidám, színes egyéniségű, tehetséges magyar fiú volt. A kapcsolat nagyon az elején járhatott, mikor a történelem meggátolta az érzelmi szál elmélyülését. 1944 végén, a frissen szovjet kézre került Kárpátaljára kemény megtorlás várt. A Szovjetunió bukásáig tabu témának számító népiirtás vette kezdetét, ami a köztudatba „malenkij robot”-ként írta be magát.

„Etnikai és vallási alapú tisztogatás indult. Minden német és magyar származású, illetve német családnévvel rendelkező (ebbe számos zsidó család is belesett) katonaköteles férfit begyűjtöttek, és úgynevezett jóvátételi munkára elhurcoltak. A „malenkij robot” – magyarul kicsi munka – háromnapos munkavégzést jelentett elméletben, amely a romok eltakarítását szolgálta volna. A begyűjtött férfiakat szinte az utcáról szedték össze, minden csomag nélkül, akár azonnal a munkatáborokba vezényelve. Az első két hónapban megközelítőleg negyvenezer embert internáltak Kárpátaljáról a szolyvai gyűjtőtáborba, majd a Szovjetunióbeli munkatáborokba. Pontos adatok mai napig nincsenek, hiszen évtizedekig titkolták és tagadták a történeteket.

⁶ Zoja Kucserenko: *Horváth Anna Kárpátaljáról*, uo., 3. o.

Kecskési Tollas Tibor, születési nevén Kohlmann Tivadar (1920–1997) költő, maga is megjárta a budapesti és váci börtönt, majd a tatabányai bányamunkatábort. Mivel a második világháborúban magyar katonaként szolgált, háborús bűnösként 10 évre elítélték. Személyének megítélése vitatott volt, mivel Tollas Tibor és szakasza részt vett az 1944. április közepén zajló, a magyar hatóságok által a beregszászi téglagyárban összegyűjtött, körülbelül tízezer zsidó vagonírozásában. A költő és a zászlóalja büntetésül kapta ezt a parancsot, mivel korábban németellenes szervezkedésben vettek részt.⁷ A két verséből kiragadott részletek jól érzékelhetően leírják a szovjet megtorlás borzalmaait:

*„A férfiakat puskás örök hajtották el a szolyvai táborba,
Hol ezrével haltak meg a „szabadítók” foglyai.
Túl a Tiszán hűsz üres falu, mind férfi nélkül néptelen,
Kárpátalján, jaj! így kezdődött az eltitkolt történelem.”⁸*

*„Gyalogmenetben csontig fogyva,
ki nem bírta, árokba dőlt,
Ki megmaradt, az később halt meg,
a sztrichnin mérge lassan ölt.
Néhányan hazavánszorogtak,
küszöbük előtt estek el...
Hiába kérded, mi volt vétkük,
a halott fogoly nem felel.”⁹*

Soha nem tért vissza az a fiatal és tehetséges fiú, akivel szimpatizált Anna. A fiatalembert tizenhét-tizennyolc évesen hurcolták el a szolyvai táborba, majd mérreg végzett vele. Horváth Anna az egymást követő negatív események után egy időre elengedte a művészeti oktatás, a művészi karrier és a szerelem gondolatát. Miután lemondott a továbbtanulásról, a budapesti Művészeti Akadémiáról, az Ungvári Képzőművészeti Szakközépiskoláról, dolgozni kezdett Beregszászban. Valószínűleg az édesapja révén jutott eszébe a családnak, hogy a vasútnál helyezkedjen el. 1945. január 12-én vették fel

⁷ 168óra, 2004. október – december, 16. évfolyam, 42. szám, 2004. október 21., 18-21. o.

⁸ Dupka György (2017): *Egy eltűnt férfigeneráció nyomában a GUPVI-GULÁG kárpátaljai túlélőinek vallomásaiból*. Eltitkolt, múltidéző emlékezet a szovjetizálás időszakából, 1944-1990. Ungvár – Budapest, Intermix Kiadó, 4. o.

⁹ Dupka György (2017), *uo.*, 4. o.

betanításra, majd május 29-én nevezte ki pénztárosnak az Ukrán Állami Vasút Igazgatósága. A kinevezési papírjának nyelve ukrán. Itt létesül első hivatalos munkaviszonya.

Horváth Anna 1945. január 12-én kelt, vasúti betanításra szóló kinevezési papírja

A művész beállítottságú emberek folyton jár az agya, a keze, a kreativitása nem szunnyad, azt nem tudja könnyen a fiókba tenni napi 8-10 órára, amíg valami monoton, számára érdektelen feladatot ellát. Feltehetőleg ezt otthon sem várták el tőle a szülők, hiszen már gyermekként felfedezték és támogatták Anna kreatív, alkotó énjét: „*A Gyár utca 12.-ben születtem, a téglagyár tőzsomszédságában, ahol körös-körül cigánygyerekek sokasága élt. Olykor megfigyeltem, amint agyagból ügyes kézzel úgynevezett »pukkantót« csináltak. Valahogy ez nekem is felkeltette az érdeklődésemet az agyag formálása iránt. Édesanyám egy pengőért jókora darab agyagot vásárolt a szép emlékü Sándor Feri bácsitól, a gancsárostól, vagyis fazekasmestertől. Ebből alakítottam ki az első figurákat. Hát bizony, pucér nőszemélyek voltak azok...*”¹⁰ Mikor már nagybacska lett, maga ment kérni alapanyagot az akkor még csak kedvtelésből űzött szobrászkodáshoz: „*Gyakran jártam a téglagyárba, nyersanyagot kértem, szobrot csináltam belőle.*”¹¹

¹⁰ Baráth Mihály: *Egy nem mindennapi ember a Vérke partjáról.* uo., 5. o.

¹¹ H. Barta Lajos: *Horváth Anna szobrász,* uo., 28. o.

végéig kitartott kíváncsisága, életformaként élte meg a tanulást. Nem csoda, hogy annyi fiatal kötődött hozzá, és ő lelkesen vállalta is a gyermekek tanítását, iskolában és otthonában egyaránt. Annához úgy lehetett bejutni, hogy vinni kellett egy rajzot magaddal. Sokan végeztek képzőművészeti szakon azok közül, akik hozzá jártak, de nem csak a képzőművészeti beállítottságuk keresték fel. Horváth Anna mindig tovább akart lépni az önfejlesztésben egy újabb, magasabb, majd még magasabb szintre. Ilyen volt szellemi mentora, barátja, Drávai Gizella is, akinek külön fejezetet szenteltek.

О ВЕДЕНИЯ				О РАБОТЕ		
№ записи	Дата			Сведения о приеме на работу и увольнении	работу, перемещениях по (с указанием причин)	На основании чего внесена запись (документ, его дата и номер)
	Год	Месяц	Число			
1	1946	II	24	Берегосельские Кирпично-арх. Материал. Раб.	Заведомо служебн. инст. в завод	Исп. № 117-24/IV.50.
2	1952	IV	19	Феревесна фабрик.	исполк. р-го ст. 2	Исп. № 117-24/IV.50.
3	1952	VI	17	Феревесна фабрик.	р-он в каф. цеха	Исп. № 117-24/IV.50.
4	1953	VII	23	Феревесна фабрик.	испол. в обратр-ию	Исп. № 117-24/IV.50.
5	1954	V	15	Феревесна в каф.	цеха бриллиантов	Исп. № 117-24/IV.50.
6	1956	IV	24	Феревесна фабрик.	Служба р-го ст. 2	Исп. № 117-24/IV.50.
7	1956	VI	24	Феревесна фабрик.	исполк. р-го ст. 1	Исп. № 117-24/IV.50.
8	1956	IX	24	Феревесна фабрик.	р-он каменн. цеха	Исп. № 117-24/IV.50.
9	1956	8	6	Феревесна фабрик.	вместо увольнения	Исп. № 117-24/IV.50.

Horváth Anna munkakönyvének első két oldala

Balogh Irén újságíró cikkében tömören összefoglalja Horváth Anna zavaros és mozgalmas gyermekkorát a kiteljesedett felnőttkorig: „Két és fél osztályt az elemiben ruszin iskolába járt, aztán vasutas édesapját áthelyezték Iglóra, ott a szlovákban, majd evangélikus német iskolában tanult, különbözeti vizsgával vették fel Kassán a Rákóczi Ferenc Gimnáziumba, s a család hazaköltözése után a Beregszászi Gimnáziumban érettségizett 1944-ben. Dolgozott a vasúton, a téglagyárban, volt plakátfestő a mozinál, díszlettervező a színházban, kirakattrendező a kereskedelmi vállalatnál, újságíró a megyei lapnál – innen

A művésznő 1966-ban, német nyelv szakon szerzett diplomája

ment nyugdíjba –, s mindeközben alkotóművész: keramikus, érmész, szobrászművész, a Szovjetunió Képzőművészeti Szövetségének tagja.”¹²

Horváth Anna soha nem jelentkezett újra felsőfokú művészi képzésre, 42 évesen mégis lediplomázott. Nem meglepő a 7 nyelven beszélő művésztől, hogy idegen nyelvből szerezte felsőfokú végzettségét. 1966-ban szerzett diplomát a moszkvai állami központi IN-JÁZ-on (idegen nyelvű felsőoktatási intézmény levelező tagozatán) német nyelvből.

Mennyi mindent magában rejt ez a csonka mondat: *élni radiózás nélkül*. Első hallásra a hibátlan, tökéletes életminőség jut eszünkbe, pedig nem feltétlenül ezt jelenti. Számomra inkább azt sugallja: megbánás nélkül, tiszta döntésekkel a hátunk mögött élni, a lelkiismeret szabadságával. Horváth Annának sosem kellett „átírnia” a biográfiáját, pedig igen sok alkalma volt annak akár több nyelvű megfogalmazására is. Nem kellett visszatekintve korrigálnia a múltját, szépitenie a jelenét. Ebben a nagy szabadságon túl annak a megengedése is benne rejtlett, hogy ő maga nagyvonalú és megbocsájtó lehetett másokkal szemben. Csak az ostobaság és a jellemtelenség volt számára jóvátehetetlen „bűn”. Az alkotásban is ezek a szempontok és elvek vezették haláláig.

¹² Balogh Irén: *Szabálytalan beszélgetés Horváth Annával*. Uo., 2. o.

Fotelból a saját világ. H. A. grafikája önmagáról

KOVÁCS SÁNDOR

UNGVÁR HÁNYATOTT SORSÚ MAGYAR EMLÉKEI II.

(FOLYTATÁS FOLYÓIRATUNK ELŐZŐ SZÁMÁBÓL.)

A BERCSÉNYI UTCAI KATONAI TEMETŐ

A Kárpátok a Nagy Háború kezdetén több nagy csatározást is megélt: az első orosz betörést 1914. szeptember 24. – október 22. között, aztán a másodikat 1914. december 3. – 1915. február 27. között. Később, 1917. január 28. – április 13. között a harmadik cári offenzíva változtatta hadszíntérré a vidéket.

Ezek a csaták érintették Ung vármegye egyes részeit is. A hadtáp az utánpótlás szállítására kihasználta a Csap–Ungvár–Uzsoki-hágó vasútvonal nyújtotta lehetőségeket. Az orosz betörések miatt egészen addig, míg a front arcvonala sokkal keletebbre nem tolódott, Ungvár Eduard Böhm-Ermolli hadseregcsoportjának állomáshelye volt. A városon keresztül megszámlálhatatlan hadi szállítás ment át.

Sajnos a vasúton nemcsak az ellátást biztosították, hanem a Kárpátokban folyó harcokból Ungvárra szállítottak több ezer sebesültet is. Az első sebesültek az 1914. augusztus 26. és szeptember 1. között zajlott, Komarownál a felvonulóban lévő 5. orosz hadsereggel szemben 4. hadseregünk véres küzdelemű, de győzelmes kimenetelű csatáját követően, szeptember 2-án érkeztek az ungvári katonai kórházba. Szomorú tény, hogy nem minden sebesült gyógyult meg. Az elhunytak döntő többségét a Bercsényi utcában egy régi, elhanyagolt, de felszentelt temető részéből kialakított katonai parcellában hantolták el. Az *Ung* 1916. október 29-i számából megtudjuk, hogy az első temetés alkalmával, 1914. szeptember 12-én két egymással szemben álló hőst helyeztek itt örök nyugalomra, Szécs Mihály magyar 6-os honvédszárt és Ilja Kokuskint, a 195. orosz gyalogezred katonáját. Aztán ugyanitt olvashatjuk: *„Nemsokára, szept. 27-én beköltözött a temetőbe az első tiszt is, Koós Béla tart. hadnagy. Ezideig az ő siremléke a legmonumentálisabb.*

Gyors egymásután domborultak aztán a sirhalmok. Eleinte, míg naponként sok volt a temetés, tömegsírokba temették a hősokeket; 25–30 jutott egy-egy hosszú sirhalomba, hiszen akkor már járványok is szedték az áldozatokat. Fejfát azonban mindeki külön kapott. Ezek a tömegsírok foglalják el a mai katonai temető bal oldalát.

Később már minden halottnak külön sírhely jutott.”

Az újság szerint a katonai részlegen 1914-ben 4 hónap alatt 372, 1915-ben 408, 1916-ban, március 1-jéig pedig 87, összesen 867 temetést tartottak. Így a parcella önálló katonai temetővé vált.

A hősök emlékére 1915 virágvasárnapján 5 méteres kökeresztet állítottak, amelyet Tahy Ábris ungvári főesperes meg is áldott. Ezenkívül megbízták a 67. gyalogezredben szolgáló hadapród szobrászművészt, Lux Eleket – a 20. századi magyar szobrászat egyik jeles alakját, Lux Alice szobrász nagybátyját – egy, a temetőkertben felállítandó, monumentális hősi emlékmű megtervezésével. Lux az ezredbeli társára, az önkéntes népfelkelő, építész Urinyi János segítségére támaszkodott. Urinyi az építészeti rész technikai megoldásában, és az egész emlékmű elhelyezéstervezetének megrajzolásában működött közre. Az agyagipari szakiskolában öt tervezetet dolgoztak ki. Ezeket az *Ung* 1915. december 12-i száma részletesen bemutatja:

„I. tervezet. Széles lépcsős talapzatu, szárnyfalas piramisszerű siremlék. A piramis előtt magas talapzaton térdelő görög harcos, mint a nemzetközi vitézség mintaképe, mint az elesett harcosok fölött érzett sötét gyász és meghatottság szimbóluma, hódol a hősök dicsőségének. A lépcsős talapzatot az eltemetett hősök borostyán övezetű csendélete: fegyverzet, magyar, osztrák, német és orosz sisakok díszítik.

II. tervezet. Magas hátfalu lépcsős siremlék. Jobb oldalt kocka-talapzaton álló magyar bakaőrszem. Jobb kezével lábhoz tett szuronyos fegyverét tartja, balkezét szemé elé teszi s így néz a messze távolba. A lépcsőzetet háborús jelvények csoportja díszíti.

III. tervezet. Széles lépcsős talapzatu siremlék. Közepén, emelt lábazon, meghatottan gyászoló honvédbaka áll. Szuronyos fegyverét lábhoz téve, jobb kezével szorongatja, balkezében levett sipkáját tartja. Jobbról, balról magas postamentekre helyezett kandeláberek, közbül pihenő padkák nyertek elhelyezést. A lépcsőzet közepén babérkoszorú foglal helyet.

IV. tervezet. Ugyancsak tágas, lépcsősen kiképezett siremlék, közepén az anyaságot ábrázoló szoborművel, mely az áldozatkészséget jelképezi. Jobb- és baloldalán táblázatszerű megoldás, az elesett hősök neveinek megörökítésére.

V. tervezet. Kimagasló talapzatu, lépcsősen szerkesztett siremlék. Közepén magas oszlopon a Hadúr alakja áll.”

A tervezet megvalósítása még váratott magára, de 1916-ban, a halottak napja előtt a temetőt az *Ung* 1916. október 29-i számában a neves ungvári újságíró, Pócs Alajos rendezett állapotúnak mutatta be. Az újságíró személyével kapcsolatban ide kívánczok egy kis kitérő.

Még jóval a hivatalos döntések előtt, 1919. március 7-én T. G. Masaryk köztársasági elnök születésnapja alkalmából az Ungvárra bevonult cseh légiósok katonai díszszázada és katonai zenekara ünnepi hangulatban vonult a Széchenyi térre. A csehszlovák himnusz alatt valaki magyarul gúnyos megjegyzéseket tett Masarykra (*állítólag nevének magyar értelmezésére utalva*). A cseh légionáriusok között volt, aki ezt megértette, és a légiósok példát akartak statuálni. Kiszúrtak a tömegből egy embert, őt gyanúsítva a tettel. Az áldozat Pós Alajos (*Alois Poschként 1884-ben született a Vas vármegyei Németgyiróton, ma Deutsch Gerisdorf Ausztriában*) volt, aki 1910 óta újságíróként dolgozott Ungváron. A légionáriusok ütni-verní kezdték, majd bajonettel összeszurkálták. Testén katonai szuronyoktól származó 28 halálos szúrást és számtalan zúzódást találtak. Mint kiderült, a gúnyolódó nem az újságíró volt, hanem a közelében egy nyomorék. Az újságíró sérüléseibe belehalt. A város felháborodott az eseményen, a közismert személyiség temetése csendes tiltakozó tüntetéssé vált. Pós Alajos sírja a Kálvárián lévő temetőben található. Az ungváriak őt tartják Trianon első áldozatának.

Nos, a temetőt Pós ilyenek látta: *„A temetőkerttet magát ma már diszes kerítés szegélyezi, amit még Böhm-Ermolli hadseregpáncsnok csináltatott. A sirokon pedig egész nyáron át, sőt még ma is virágok pompáznak. Sőt hidraulikus vizsajtó gondoskodik már a sirook öntözéséről.*

Az egyforma fakereszteken egyforma táblácska hirdeti az alatta nyugvó nevét, ezredét, halálózása napját. A sorok elején gyűjtőtábla. A tavaly még német szövegű magyar honvéd táblákat már mind kicserélték és ezidénre ezek a felírások mind magyarok.

Itt-ott feltűnnek már a hozzátartozók által állított siremlékek is. Ki diszesebbet, ki egyszerűbbet állít, amint anyagi eszközei megengedik, – a kegyelet csak egy.”

A katonatemető díszkapuval is bővült. Erről a fentebb idézett cikkből tudhatunk meg többet: *„A temető-bejáratnál most készítik halottak-napjára a díszkapukat. Négy kapu lesz a két bejáratnál. Az első két kapunál e két felírral:*

PRO PATRIA –

és

ÁLDOTT A HŐSÖK EMLÉKE

A második és tulajdonképeni főbejárat két kapuján pedig e kettős felirat lesz:

**HOL SÍRJAINK DOMBORULNAK
UNOKÁINK LEBORULNAK.**

Petricskó páter figyelme mindenre kiterjed. Minden sirdombra jut virág megfenyőgaly, a villanyos lámpák pedig keresztül kasul fogják szelni a temetőt, még a kereszt is villanyból lesz és minden olyan ragyogó és szomorúan világos lesz s mi mindnyájan itt leszünk könnyezve, emlékezve és imádkozva... ”

1918 tavaszán Lux Elek korábbi tervei ellenére a közoktatási minisztérium már egy teljesen új emlékműben gondolkodott. Erről az Ung 1918. április 28-i számából értesülhetünk: „A vallás és közoktatásügyi minisztérium a Bercsényi utcai katonai temetőben az ott nyugvó kárpáti hősök emlékeinek megőrkítésére egy emlékmű felállítását vette tervbe. E végből az emlékmű tervezésével megbízott Györgyi Dénes budapesti műépítész tanár e napokban a helyszínére kiszállt és az emlékmű felállítására a temető feletti kincstári faiskolai területet szemelte ki. A köröskörül parkkal ellátandó területnek a kegyeletes célből való átengedését a m. kir. főerdőhivatal készséggel felajánlotta, szintugy az annak parkozásához szükséges ültetvényeket is. Az emlékmű tervrajzát is elkészítette már a tervező és a helybeli kőfaragó ipari vállalkozókat szólította fel ajánlat-tételre. – Az emlékmű 4,50 m. hosszú, 3,40 m. magas és 1,75 m. vastag csiszolt márvány lapokkal burkolt falazott építmény lesz megfelelő talapzaton. A tervezet jóváhagyása után az emlékművet rövidesen felállítja a minisztérium.”

Sajnos a politikai változások elsodorták a kezdeményezést.

A második világháborúban a meglévő első világháborús temető jobb oldalán két különálló parcellában alakították ki a 230 német és 114 magyar elesett katona sírhelyének parcelláját. A háború befejezését követően a szovjet hatóságok utasítására a második világháborús temetőrészeket eltűntették, az első világháborús katonatemetőt pedig hagyták elenyészni, ebek harmincadjára került, a kőkeresztet lerombolták.

Az ezredforduló után a városvezetés a mai Sahta városrészben található temető területét védetté nyilvánította. Ezt követően a katonasírok sorsa is kedvezően alakult. Az eseményeket dr. Bíró Andor, a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadisírgondozó és Hőskultusz Igazgatóság Külföldi Hadisírgondozó Osztály osztályvezető-helyettesének személyes közléséből tudjuk felidézni, amit neki ezúton is megköszönünk. A 2000-es évek elején a magyarországi hadisírgondozó szervezet, azaz a Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadisírgondozó Iroda munkatársai egy lakossági bejelentést követően kezdtek el intenzíven foglalkozni az ungvári katonatemetővel. A szegedi hozzátartozó levele, és az általa a helyszínen készített fényképfelvételek láttán az anyaországi szakemberek kapcsolatba léptek a megye, valamint a város vezetőivel. A párbeszéd sikerre vezetett,

és az Alen Panov alpolgármester által aláírt engedélyek birtokában a budapesti hadisírgondozók hozzáláthattak a második világháborús magyar katonai parcella felújítási munkálataihoz. Mivel a magyar katonák sírjainak egy része csatornahálózat és útépitési munkálatok miatt a háborút követő évtizedekben végérvényesen megsemmisült, a felújítás csakis jelképes módon valósulhatott meg. A kezdeményezéshez – Magyarország Ungvári Főkonzulátusa javaslatára – csatlakozott a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége (MÉKK), akik önkéntesek bevonásával segítették az elhagyatott, gazzal benőtt katonatemető megtisztítását. Egy közel lakó magyar család visszaemlékezései alapján elkészült a temető vázlatrajza. A 114 db tölgyfából készített sírkeresztet a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum Magyarországon gyártatta le, a helyszínre szállításukhoz az ungvári főkonzulátus munkatársai nyújtottak segítséget.

Az ünnepélyes avatóünnepségen az államfő nevében Makk László dandártábornok helyezte el a kegyelet koszorúját. Jelen volt továbbá Tóth János, Magyarország kijevi rendkívüli és meghatalmazott nagykövete, Szabó Vilmos, a Miniszterelnöki Hivatal politikai államtitkára, a kijevi országos

A felújított katonai parcella az avatás után
(A magyarországi hadisírgondozó szervezet felvétele)

hadisírgondozó szervezet képviselője, Ungvár város polgármestere és sokan mások. A Magyar Honvédség tábori lelkészei, valamint a történelmi egyházak helyi képviselői által felszentelt katonai parcella avatónnepegen ukrán katonazenekar játszotta el a magyar és ukrán nemzeti himnuszokat, ukrán katonák díszsortúzzal tisztelegtek a halottak emléke előtt.

Szomorú tény, hogy a felújított sírok rendszeres gondozása az avatás utáni időszakban eleinte akadozott, később pedig teljesen elmaradt. Az utóbbi években a sírok gondozását az Ungvári Magyar Tannyelvű Drugeth Gimnázium vállalta fel.

A felújított katonai parcella emléktáblája

(A magyarországi hadisírgondozó szervezet felvétele)

AZ UNGVÁRI 2. SZ. TARTALÉKOS, BETEGMEGFIGYELŐ BARAKK-KÓRHÁZ ÉS TEMETŐJE

Az I. világháború nagyszámú sebesültjeinek, főleg a halaszthatatlan ellátásra szorulókról részére, illetve a járványok elterjedésének megelőzése végett az ungvári vasútállomás Radvác–Gerény felé eső oldalán, a Bolutinán (*ma Iparnegyednek nevezik*) 1914. október 2-án létrehozta egy ideiglenes katonai kórházat, az Ungvári 2. Sz. Tartalékos, Betegmegfigyelő

Barakk-kórházat. Elsősorban az *Ung* cikkei alapján tudjuk rekonstruálni a barakk-kórház felépítését és működését. A lap 1915. február 14-én a kezdetekről is írt: „A vasuti állomással szemben, a gerényi határban rövid idő alatt egy egész új városrész termett: az ungvári harctéri megfigyelő állomás barakk-kórház telepe.” – Itt „...a kultura, az orvosi tudomány és az emberi szeretet fegyvereivel fel kellett venni a végtelen harcot – a régebben – a háborúnál is rémesebben pusztító fertőző betegségek, a kolera, a vérhas, a tifusz stb. kórokozóival!”

A létesítménnyel 1915-ben az *Ung* 25–27. számaiban Pós Alajos cikksorozatban foglalkozott. Ebben az indulásról így írt: „Csodálatos, amerikai arányu ennek a telepnek a keletkezése. Körülbelül október 26-án (1914-ben – KS) szállították a régi téglagyár néhány melléképületéből alakított „szükségleti kórházba“ az első betegeket.”

Az *Ung* a korábban említett, 1915. február 14-i cikkében leírja ezeket a katonai barakkokat: „...a legideiglenebb jellegűnek tervezett régi barakk épületek el voltak láthatók közben mindazon felszerelésekkel, amelyek kórházi célokból föltétlenül szükségesek voltak. Az összes barakképületek falai külső-belső deszkaburkolattal, mennyezettel, deszkapadozattal, villanyvilágítással, falazott kéményekkel, fűthető kályhával láttattak el; az orvosok és ápoló személyzet külön laképületeket nyertek, az utak és járdák megépítették...”

Az 1140 ágygal kényelmesen berendezett barakk-kórház a harctéri sebesülteket előbb járványügyi megfigyelésnek vetette alá, és a tünetmentes pácienseket legkorábban öt nap múlva szállíthatták tovább az ország belsejébe.

A mintegy 35 katasztrális holdnyi (20,14 ha) területen felépült új zárt kórházvárosról ezt olvashatjuk: „Az első épület a gondnoki irodákat foglalja magában, ahol természetesen lázas tevékenység folyik.

Innét torkolnak szét aztán a különböző utcák és terek. Igy van Hindenburg, József főherceg, Lipót Salvátor és Ferenc Salvátor főherceg-utca, gróf Tisza István-utca, Sőtér-tér stb. stb.

A telep mindenekelőtt két részből áll: a régi (vagy ahogy a személyzet nevezi, az „ócska“) és az új barakkterületekből. Hogy pedig némi fogalmunk legyen ezek terjedelméről, előre kell bocsátanom, hogy a régi 1050, az új pedig 2000 sebesültet képes befogadni, úgy hogy ma már ezen a telepen több mint 3000 sebesült és beteg gondozható egyszerre.

A régi telepen van mintegy 8 beteg-barakk, két tisztí barakk, egy kiütéses barakk és egy legénységi barakk, az új telep pedig 20 betegépületet, egy

felvételi épületet, orvosi- és ápolónői lakásokat és irodát foglal magában. Ezekhez csatlakoznak még megfelelő melléképületek, raktárak, konyha, mosókonyha és egyéb épületek, úgy hogy csupán csak az új telep már egy külön kis városrész. Itt van az orosz fogolybarakk is.”

Az új barakképületeket 1915. március 22-én nyitották meg. A betegekről 15–20 fős orvosi gárda – bár a létszámuk időről-időre változó volt –, mellettük ugyanannyi orvosnövendék és népes ápoló- és ellátó személyzet, valamint az őrség gondoskodott. Számukra teljesen különálló lakóbarakk épült.

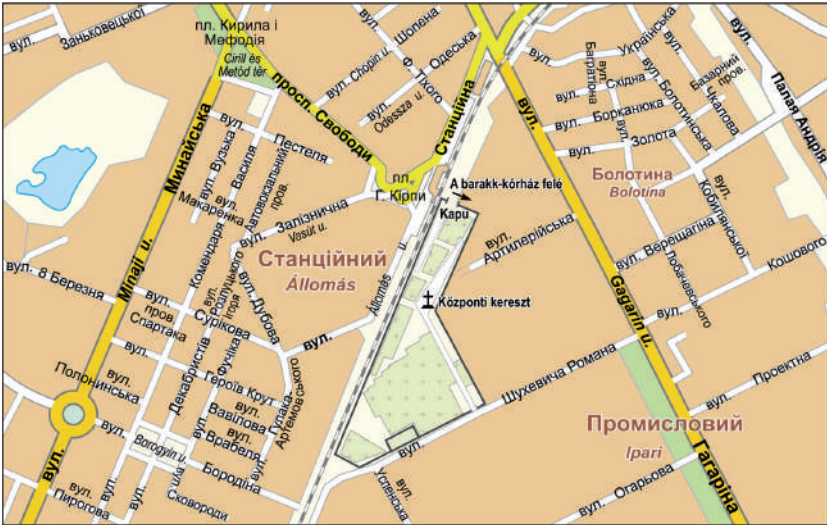
A telep bejáratánál lévő felvételi épület magába foglalta a gazdasági hivatalt, a sterilizálót, a fürdőszobákat, a kötözőt, a gyógyszerterát és az orvosi műtőt. A fürdőszobák a legmodernebb felszerelésű hideg-meleg vizes zuhany- és kádfürdőkkel, az épületek és az utak villanyvilágítással voltak ellátva. A felvételi épülettől balra lévő nagy konyhaépületben 10 hatalmas főző üstben, a nagyméretű tűzhelyeken és emeletes sütőkön egyszerre 2500 személy részére tudtak főzni és sütni.

A leírások szerint a barakkok 3 sorban 20 m széles utcákban, egymástól 10 m távolságra épültek. Mindegyik épület magába foglalta az 50 ágyas kórtermet, az orvosi szobát, két előszobát és a fürdőszobát. A tágas kórtermekben az ágyak négyes sorokban helyezkedtek el.

Bármily meglepő is, az ellenség, a cári hadsereg sebesült katonáit a saját honvédjeinkhez hasonló ellátásban részesítették. Erről az *Ung* cikksorozata így írt: *„Egy külön nagy barakkot foglalnak le a sebesült orosz foglyok. Ugyanaz a berendezésük, sőt bánásmódjuk is, – mint a sajátoknak. De meg is vannak elégedve, – nagyon. Egy szőke krimi szakaszvezető (német anyanyelvű!) boldogan magyarázza, hogy jó dolguk van. De siet hozzátenni, hogy odahaza Oroszországban is így bánnak a sebesült foglyokkal.”*

Minden gondoskodás, lelkiismeretes kezelés ellenére azonban a kórházban nagyon sok sebesült adta vissza lelkét a teremtőjének. A tartalék-kórházban elhalálozottak számára a barakkoktól nyugatra, a vasút mellett külön temetőt hoztak létre. Az interneten hozzáférhető séma alapján tudjuk beazonosítani a temető elhelyezkedését, és összevetni a mai térképpel. A DIMAP térképkiadóval készített munkánkat mellékeljük.

A temetőbejárat az északi oldalon volt. A bejárat fölött **PRO PATRIA MORTUI** (magyarul értelmezve: **A HAZÁÉRT HALTAK MEG** – KS) felirat hirdette a haza felelősségét a halottjaiért. Jurij Fatula neves ungvári világháborús kutató *„Ja scse hadav gazdovati, ale musu vojuvati...”* című, az ungvári 66-os gyalogezred első világháborús harci útját bemutató könyvében a lemergi *Deny*

*A barakk-kórház temetőjének helye a mai térképen
(DIMAP, szerkesztő Kovács Sándor)*

című folyóirat 1927. január 14-i számát idézve közli Dr. D. Szt. aláírással egy Ungvárra látogató utazónak a barakk-kórház melletti temetővel kapcsolatos *Pro patria mortui. Katonai temető Ungváron* című írását. Ebben a kapu feliratáról ezt olvashatjuk: „Végül megjegyzem, hogy 1919–1920-ban ennek a temetőnek a bejárati kapuja fölött még meg volt a nagy fém betűkkel kiírt *"Pro patria mortui"* hatalmas felirat. 1920-ban a temető cseh igazgatósága eltávolította ezt a feliratot, mintha ezzel akarná bizonyítani, hogy ez nem igaz, vagyis azok, akik a kapun túl nyugszanak, nem a "hazájukért" haltak meg, mivel Ausztria nem volt a hazájuk.”

A szabálytalan sokszög alaprajzú temető területe Jurij Fatula szerint több mint 2 ha volt. A temető északnyugat felől a vasút vonalát követte, a bejárat felől az első részleg téglalap alaprajzú volt, majd a második részleg dél felé kiszélesedve szabálytalan sokszög formát öltött. A temető délnyugati sarkában, 12 sorban csak egyedi sírok voltak. Ettől keletre volt az izraelita felekezetű katonák parcellája. A temető többi részében váltakozva sorakoztak az egyedi, a közös (*Fatula szerint öt fős*) és a tömegsírok. A temető központjában, nagyjából a fentebb említett két részleg határán a hadseregparancsnokság közadakozásból keresztet emeltetett. Az 1915. június 6-án ünnepélyesen felszentelt keresztben ez állt:

**FELTÁMADUNK!
AKIK KRISZTUSBAN SZENVEDTEK,
VELE MEG IS DICSŐITTETNEK.**

A barakk-kórház temetője 1916-ban
(Régi képeslap a szerző gyűjteményéből)

A szentelésről az *Ung* 1915. június 13-án számolt be: „Az elmúlt vasárnap több ezer főre menő közönség jelent meg a holtak e nagy városában, hogy az Ur szolgáljával együtt kérjen ott nyugvó hőseinknek örök nyugodalmat, békés, csendes pihenést, hátramaradottaiknak vigasztalást, sajgó sebeikre gyógyító irt.

A katonai parancsnokság elismerésre méltó figyelméből ugyanis ekkor szentelték fel a hősök emlékére felállított első maradandóbb jellegű alkotást, egy öt méter magas kökeresztet, melyen a katonai barakkórház személyzetének pálma- és babérszörűje volt elhelyezve széles nemzeti és sárga-fekete szalagján a következő felirattal:

Elhunyt hősök emlékének az ungvári barakk-kórház személyzete.

A felszentelést a lombsátorral körülvett oltárnál csendes mise előzte meg, amit *Tahy Ábris főesperes* mondott, katonalelkészek segédletével. Mise alatt *Zádor Jenő* vezetése alatt a katonai megfigyelőállomáson alkalmazottak és *Kende Nóra* emelték az ünnepség fényét szép énekükkel.

A mise végeztével megtörtént a kereszt felszentelése, s ennek utána *Tahy Ábris főesperes* alkalmi beszédet mondott; szepet, igazi magyar szivből, megértő szivekhez szólót.”

A keresztiszentelési ünnepség a Himnusz eléneklésével ért véget. A cikkíró közel 5000 itt nyugvó halottról tett említést. Felmerül a kérdés: mennyire pontos ez a számadat? Hányan voltak ebben a temetőben eltemetve?

Az *Ung* cikksorozata utal arra, hogy 1914 őszének egyik napján a napi halálozási statisztika meghaladta a 200-at. Viszont 1915 nyarán már egyre gyakrabban lengett a barakk-kórház fölött a fehér zászló, ami azt jelentette, hogy a betegek közül aznap senki sem tért meg őseihez.

HÁROMEZER MAGYAR HŐS TEMETŐJE UNGVÁRON.

(Magyar Bálint felvétele.)

A barakk-kórház temetője

(Az Élet 1915. évi 44. számából)

Az *Élet* című folyóirat 1915. évi 44. számában egy képaláírásban az itt eltemetettek számát 3000 főre tette. Persze, egy lap képaláírását nem lehet hiteles adatnak tekinteni. Nos, a kórházban a sebesültekről és az elhalálozottakról minden bizonnyal kötelező nyilvántartást vezettek. Az *Ung* 1916. szeptember 3-i számában olvashatjuk a barakk-kórház temetőjében elhantolt hősi halottak hivatalos adatait: „Még a múlt év őszén a belügyminiszter rendelkezése folytán a körjegyzők összeírták a katonasirokat, amelyekről f. év elején az *Ung* "Kárpáti sirok" címen cikksorozatot közölt. [...] Itt említjük meg, hogy az ungvári barakkórház mellett levő katonai temetőben 1389 egyes és 79 közös sirt számláltak össze f. évi jun. hó 1-én. Az egyik tömegsírban ismeretlen

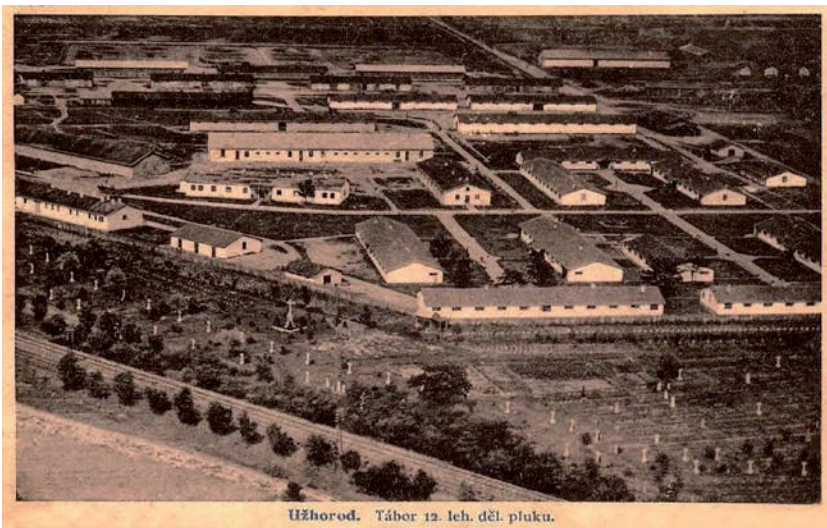
nevű és számu katonát temettek el. A többi sírokban 2134 katona holttestét helyezték örök nyugalomra.”

Az ismeretlen nevű és számú tömegsírba elképzelhetően valamelyik csatában elesetteket, vagy valamilyen tragikus kimenetelű baleset, mint például az 1916. április 12-i, Kapuszög (*Vorocsovo*) melletti katonai vonatszerencsétlenség áldozatait temették el. 1916 után még egyszer, 1917 elején, a harmadik orosz támadáskor népesedhetett be újra jobban a barakk-kórház, és szomorú következményeként a temetője is. Ettől eltekintve aztán a térségben nagyobb csatára nem került sor, ezért a barakk-kórházba is lényegesen kevesebb sebesültet szállítottak. Így aztán a napi elhalálozottak száma is mérséklődött, de a háború idején teljesen nem szűnt meg.

Egyébként az itt eltemetettek számára vonatkozóan, megítélésünk szerint, túlzó adatok is bevonultak a köztudatba. Az általunk tisztelt Jurij Fatula fentebb említett könyvében idézi I. Honl 1935-ös kiadású cseh útikönyvét, melyben a szerző a temetőben 1283 egyes sír mellett 82 közös sírt és 139 tömegsírt említ, és az itt eltemetettek számát közel 10 000 főre teszi. Fatula másik forrása a *Narodní politika* című lap 1932. január 20-i számában megjelent cikk. Ebben 1283 egyes sír mellett 82 öt fős közös sírról és 139 tömegsírről tesz említést a cikk szerzője. A név szerint ismert halottak száma 3541 fő, az ismeretlenek lélekszáma pedig kb. 7000 főre tehető, vagyis a cikk szerint közel 10 000 fő nyuszik ebben a temetőben. Jaroslav Dostal 1936-os *Podkarpatská Rus* című, szintén cseh nyelvű útikönyvében – amit Fatula szintén idéz – 1300 egyéni sír mellett 211 közös sírról beszél, és az itt eltemetettek számát közel 11 ezer főben határozza meg.

Ezeket más publikálók is forrásadatként kezelik.

A Bercsényi utcai temető kapcsán már említett dr. Bíró Andor ezt a létszámot túlzónak tartja. A magyarországi hadisírgondozó szervezet nyilvántartása szerint a barakk-kórház temetőjében elhantoltak száma 5000 és 5500 közé tehető. A bizonytalanságot a közös sírokban elhantoltak nem pontos lélekszáma adja. Osztozunk az általa megfogalmazott megállapítással, miszerint a közel 10 000 fős szám Ungvár valamennyi temetőjére vonatkozhat. Mindenekelőtt a Bercsényi utcai katonatemetőre is. Ezenkívül a Kapos utcai, a Kálvária és a városi izraelita temetőkre, valamint a laktanya melletti temető izraelita parcellájára is, tudvalevő ugyanis, hogy nem nagy létszámban, de ezekben is hantoltak el katona áldozatokat.

Užhorod. Tábor 12. leh. dől. pluku.

A barakk-kórház és a temetője régi képselapon

Az *Ung* 1915. augusztus 1-jei számában Kovács Lili *Levél a barakkból* című írásában megrázó képet fest a temetőről és az ott átélt emócióiról: „Ma délután sétát tettem a barakkórház temetőjébe. Egy egész új fogalommal fogom most megismertetni: A kapu olyan, mint minő a nyári táncmulatságok bejárata szokott lenni. Valósággal fel van díszítve zöld lombokkal. Az ember önkéntelenül a szokásos "Isten hozott" táblácskát keresi. [...]

Emlékszik-e kedves, tavaly ilyenkor erre tettünk sétát egy nagyobb társasággal. Amint a vasuti töltés mentén haladva, csodás pipacs- és buzavirággal telt buzatáblánál állottunk meg, én e szavakkal fordultam Magához: "de szép is itt!" Akkor az életben gyönyörködtem, a virágoknak örvendtem. Azóta egy év telt el. Minő év volt ez! Máskor egy évezred sem ölel fel annyi eseményt, annyi változást. Csak e kis helyen minő átalakulás! Tavaly buzakalászokat ringatott a szellő, most ismeretlen sirhantokat csókol lágyan. Száznál több övétől "viszontlátásra" bucsuzó hős piheni a kárpáti harcok fáradalmait egy ilyen sirban. – Sokat hozzátartozói még most is visszavárnak. Egy-egy ily tömeg-sir valósággal apró ráccsal bekerített virágágy. Minden siron emléktábla ügyesen és helyén alkalmazott felirással. Olvasom: "Mi a hazáért haltunk, Ti a hazáért éljete". Megyek tovább. [...]

Felragyog szemem, megnyugvást talál egy újabb tömeg-sir feliratán: „A barbár erő is eltöprel ott, ahol a fenkölt lélek harcol“. Valóban úgy van.

Avagy nem ezt bizonyítják győzedelmes harcaink !? . . . Hatalmas fekete, gyönyörű márványsírkő vonja magára figyelmem. "Egyetlen gyermekünket, mindenünket a hazának adtuk. A bánatos szülők". A sír telve van szebbnél-szebb koszorúkkal. Önkénytelen könnyek lopóznak szemembe."

Literáti Tetyana ungvári kutató-újságíró szintén foglalkozott a temető történetével. A *Múltidéző séta Ungváron* című, általunk szerkesztett könyvében szemtanúkra hivatkozva mutatja be a temetőt és a magas központi emlékkeresztet: *„A sínek felől a temető nem volt bekerítve. A legtöbb sírhely, amint arra Árpád bácsi (Dobos Árpád, tősgyökeres ungvári lakos – KS) visszaemlékezett, egyszerű földhant volt alacsony fakereszttel. A keresztek különbözőek voltak, ezek alapján meg lehetett állapítani, hogy milyen vallású volt az elhunyt. Például, ha a kereszt fölött egy háromszög alakú tetőszerűség volt, az azt jelentette, hogy ez református sírhely. De a temetkezések között voltak nagyon ápoltak, rendezettek is, beton sírkövekkel és keresztekkel. Lehetséges, hogy ezek a magas rangú katonai előjárók sírjai voltak, vagy olyanok, amelyeket egy-egy itt eltemetett katona gyermekei gondoztak. Általában a temető tiszta, rendezett volt, az ungváriak körében hagyománynak számított, hogy akkor is kimentek oda november 1-jén gyertyákat gyújtani a sírokon, ha nem volt ott rokonuk. [...]*

A tartalékkórház temetőjében kiemelkedő helyet foglalt el a már említett magas márvány emlékkereszt. Magyarul az volt ráírva, hogy itt nyugszának az első világháborúban elesett katonák. Árpád bácsi emlékszik, hogy a kereszt előtt a gyalogút minkét oldalán két sor temetkezési hely húzódott, amelyeket fekete márványlapokkal borítottak. A lapokon szereplő nevek listájából megítélve ezek tömegsírok lehettek."

Trianon után a barakkvárosban a csehszlovák hadsereg 12. tüzérezredét helyezték el. A szovjet korszakban pedig ide telepítettek egy harcokcsizó ezredet. A barakk-kórház épületeit a cseh korszak végén és a szovjet korszak elején számolták fel.

Literáti rátalált Oleg Szamojlovics veterán, egykori szovjet harcokcsizó tisztre, akinek visszaemlékezése szerint a megmaradt barakkokban az ezred sertéstelepet alakított ki. A katonatiszt felidézte a temető állapotát is: *„1961-ben érkeztem meg szolgálati helyemre, a harcokcsizó ezredbe, és ott a tiszt szállón laktam. A régi temető közvetlenül az ezred területe után kezdődött, sőt félbevágta a Lavricsev (ma Suhevics – KS) utca, és úgy húzódott tovább. A sírok közötti ösvényeken lehetett a leggyorsabban a vasútállomásra jutni, ahová gyakran jártunk ebédelni. Nagyon jól emlékszem, hogy a temető hatalmas volt,*

A Dicsőség-halom táblái (a szerző felvétele)

de elhanyagolt, szúrós bokrok nőttek be. Ezek közül itt-ott műkök kereszték álltak ki, másutt pedig egyszerű alacsony fából emelt kereszték voltak.” Elmondása szerint 1965-ig, amíg Ungváron szolgált, a temetőhöz senki sem nyúlt.

Ezt erősíti meg Jurij Fatula, szerinte a temetőt az 1960-as évek második felében számolták fel. Idézzük Literáti Tetyanát: „*Azt mesélték neki (Jurij Fatulának – KS), hogy a katonaság egy napon magas deszkakerítéssel kerítette be a temetőt, így senki sem látta, mi történik mögötte. A környező utcák lakosai hallották a nehézgépek zaját, aztán később kiderült, hogy a temetőt ledőzerolták, a földdel tették egyenlővé, és az így kialakított pusztaságra a vasút felől síneket fektettek le. Ezek addig a betonperonig húzódtak, ahonnan a tankoknak rá kellett hajtaniuk a vasúti pörekocsikra.*”

Literáti idézett könyvében a temető sírköveinek szörnyű sorsáról is beszámol: „*Más idős emberektől, akik szintén emlékeztek ezekre a fekete sírkövekre, szörnyű változatot hallottunk arról, hogy hová tűntek el később ezek a márványlapok. A háború utáni Ungváron olyan pletykák terjedtek, hogy 1945-ben, amikor a Dicsőség-halmot (Pahorb Szlavi, amelyet éppen most számolnak fel az ukrán hatóságok – KS) létesítették a Kálvárián, a fekete táblák elűntek az állomás melletti temetőből, és egy idő után ugyanazok megjelentek a halom bejáratánál, a főbejárat két oldalán. Azt*

mondják, hogy ha egyszer felújítják a Dicsőség-halmot, akkor feltétlenül meg kell nézni ezeknek a tábláknak a hátoldalát, mivel ott teljesen más katonák nevei vannak felvésve. De ismétlem, ez csak szóbeszéd.”

Bárcsak tévedés lenne! Ez ugyanis, ha igaz lenne, az a sírgyalázás mi-
nősíthetetlen esete.

A kórház és a katonai temető nagyobb részét mára már beépítették. A sínek közelében a vasút műszaki létesítményei, a Gagarin utcai vasúti átjáró felőli részén lakóépületek és garázsok állnak, a déli részét pedig a mára már felszámolt, egykori harcokszíó ezred laktanyái foglalják el. Egy kis része üresen áll, elhanyagoltan, gazzal benőve. A temető felszámolása, az ártatlan hős katonák emlékének meggyalázása a legdurvább kegyeleti sértés nem csupán a magyarsággal szemben, hanem az ott eltemetett számtalan nemzetiségű, a politika által erőszakkal besorozott és vágóhídra küldött egyszerű emberekkel szemben is.

2018. január 6-án Jurij Fatula kezdeményezésére a vasút túloldalán, a vasútállomás épülete mellett a városban eltemetett első világháborús katonááldozatoknak emlékművet állítottak. A fekete márvány emlékkereszt előtti táblán a következő ukrán nyelvű szöveg áll:

***Emlékkereszt a vasútállomás mellett
(Olekszandr Volosin felvételei)***

**ЦЕЙ ХРЕСТ ВСТАНОВЛЕНО НА УВІКОВІЧЕННЯ
ПАМ'ЯТІ ПОНАД 10-ТИ ТИСЯЧ ВОЇНІВ
ІЗ 19-ТИ КРАЇН ЄВРОПИ,
ЩО СКЛАЛИ ГОЛОВИ
В ПЕРШІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ ТА ПОХОВАНИ
В УЖГОРОДСЬКІЙ ЗЕМЛІ
В 1914 – 1918 РОКАХ.**

ВІД ГРОМАДЯН МІСТА УЖГОРОДА

01.06.2018 р.

Magyarul:

**EZ A KERESZT EURÓPA 19 ORSZÁGÁNAK
AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚBAN ÉLETÜKET VESZTETT
ÉS UNGVÁRI FÖLDBEN ELTEMETETT
TÖBB MINT 10 EZER KATONÁJA
EMLÉKÉNEK MEGŐRÖKÍTÉSÉRE ÁLLÍTTATOTT.**

UNGVÁR VÁROS POLGÁRAITÓL

2018. 06. 01.

(Folytatjuk.)

DUPKA GYÖRGY

„ÉN ISTENEM, A KERESZTET VÁLLAINKRÓL VEDD LE!”

TRAGIKUS SORSÚ KÁRPÁTALJAI GULAG-ELÍTÉLTEK,
MÁRTÍROK PANTEONJA (ADATTÁRA), 1944–1970

VII. rész

„Igazán csak azok halnak meg, akiket elfelednek.”

10. A KÁRPÁTALJAI TERÜLETI BÍRÓSÁG A MEGTORLÓ HATALOM SZOLGÁLATÁBAN

10.1 VÉRTANÚ, HITVALLÓ, TANÚSÁGTEVŐ KÁRPÁTALJAI RÓMAI KATOLIKUS PAPOK

A II. világháború előtt Ungváron küsszemináriumokat szervező, majd a Szatmárnémeti Egyházmegye apostoli kormányzói tisztségét betöltő **Dr. Scheffler János** (Kálmánd, 1887.10.29.–Jilava, 1952.12.06.) vértanú püspököt 2011 nyarán avatták boldoggá Szatmárnémetiben, a székesegyház előtti téren.

A kommunista diktatúra meghurcolt áldozatának élete és halálának körülményei sokban megegyeznek az általa is személyesen ismert, majd vádlottként perbe fogott, Gulágra hurcolt kárpátaljai paptársak sorsával. Az embertelen körülmények között végig megtartották hitüket és emberségüket.

A püspök atya 1944 őszén és 1945 telén személyesen kiállt a bevonuló szovjet és román csapatok által sok ezer magyar és sváb származású férfi és nő elhurcolása ellen, de sokat nem tehetett. Hasonlóképpen cselekedtek kárpátaljai római katolikus

Boldog Scheffler János megyés püspök, vértanú. A szerző gyűjtése

oltártestvérei is. **Árvey Dezsőt** ott találjuk a három napra, illetve a málenkij robotra elhurcoltak szolvyvai haláltáborában. A gondviselésnek köszönhetően onnan szerencsésen hazatért, de az 50-es években ő sem úszta meg a KGB által a papok körében szervezett letartóztatási akciót, újra megjárta a sztálini légereket. Rokkantan hazatért, haláláig szolgálta a tiszaujlaki, tiszabökényi híveket.

Abban az időben lehetőségem volt találkozni és elbeszélgetni a még köztünk élő tanúságtevőkkel, hitvallókkal, akiket a kommunista rendszer alatt meghurcoltak, internáltak, perbe fogtak. Tanulságos beszámolót hallottam például a legendás **Olofsson Károly Placid** bencés szerzetestől, aki az egyik anyaországi konferencián közel százévesen is lenyűgöző humorral és dinamikával mesélt Gulág-élményeiről, minden esetben kiemelve sorsának isteni elrendelését, még a szenvedéseket is beleértve. Többek között elmesélte, hogyan dolgozta ki a túlélés négy arany szabályát és hirdette azokat rabtársai körében, ezáltal több, a biztatására Istenhez fohászkodó fogoly életét mentette meg, akik között kárpátaljai magyar emberek is voltak.

Kárpátalján a rendszerváltozás, illetve a Szovjetunió összeomlása után az ungvári **Horváth Ágoston** és a szolvyvai **Haveli Antal** atya mondta el nekem először meghurcoltatásának feledhetetlen históriáját, személyes lágerélményeit.

Az eddig áttekintett dokumentumok szerint a KGB a helybeli kommunista vezetőkkel arra törekedtek, hogy hitükben megtörjék a római katolikus híveket.¹ Államosították a templomokat, az egyházi javakat, a kegytárgyakat, eltulajdonították a parókiákat stb. Rákényszerítették az egyháztanácsokat, hogy az államtól béreljék a templomokat, rendben tartásukról, a papok fizetéséről a hívőknek kellett gondoskodniuk, erre a célra csakis a keresztelőkből, temetésekből befolyó – a hatalom által ellenőrzött, megadóztatott – pénzüsszegeket használhatták fel. A túlbuzgó ateista kommunisták betiltották a templomokban a déli harangozást is. Több településen (Nagyszőlösön, Tégláson stb.) erőszakosan szétverték a gyülekezeteket, bezárták Isten hajlékát, a kereszteket is leverték. Úgyszólván a Szovjetunió megszűnéséig, illetve a rendszerváltozásig tartott az egyházüldözés sötét korszaka.

Az eddig ismertté vált akták szerint 1945–1952 között a 19 elítélt papból 13 atyát a Kárpátaljai Területi Bíróság kemény ítélete alapján küldtek Gulág-rabságba és száműzetésbe. Az általános politikai amnesztia kihirdetése

¹ Béres Attila: *A Kárpátaljai Római Katolikus Egyház története a rendszerváltástól napjainkig.* – Kárpátaljai Szemle (digitizált változata): <http://karpatzsemle.uz.ua/tarstud/ta060101.htm> [Letöltés: 2022. november 10.]

után, 1956–1957-ben betegen, félig rokkantan térhettek haza, és ezután 9-en elszántan folytatták tovább papi szolgálatukat. Több lelkésznek a korai halálát a légerekben szerzett számos krónikus betegség okozta.²

A hazatérő idős papoknak a hatóság csinovnyikjai nem engedélyezték, hogy az utánpótlás érdekében Rigába küldjenek fiatal papjelölteket.

A KGB-s nyomozótisztek már 1945 őszén elindították a katolikus papok ellen is a nagyszabású propaganda-hadjáratot, az egyház- és vallásüldözést. Kegyetlenül megbontották soraikat, hogy ezáltal félelemben tartsák a római katolikus egyházközségek mélyen vallásos híveit, az egyháztanácsok hitükhöz hűsége tagjait, a Vatikánhoz hű plébániai kormányzókat, segédlelkészeket.

1945 őszén a KGB első kiszemelt áldozata **Dr. Tóth József** (Beregszász, 1903. 01. 12. – Szerednye, 1968) szerednyei plébános lett, aki 1932. augusztus 1-től szolgált itt. Az előre megszervezett kompromittáló, névtelen feljelentések alapján tüzetes megfigyelés alatt tartották, majd 1945. november 8-án Nagyszőlösön letartóztatták.

A feketelistára került első katolikus papot az Ukrán SZSZK Btk. 54/13. szakasza alapján 4 évre ítélték.

A büntetés letöltése után 5 évi száműzetéssel sújtották, ki volt tiltva Kárpátaljáról. Nem sokkal halála előtt térhetett haza. 65 éves korában – a légerekben szerzett betegségben – halt meg Szerednyén. 1992-ben rehabilitálták.³

1946 nyarán második „célszemélyként” fogták el **Tindira Ernő**⁴ (Latruba Amer, 1892 – Ungvár, 1972. 01. 19.) bárdházi plébánost. A KGB nyomozótisztjei 1946. augusztus 25-én otthonában házkutatást hajtottak végre, és letartóztatták. Az ungvári 1. sz. börtönben a kihallgatások után a Kárpátaljai Megyei Bíróság az Ukrán SZSZK Btk. 54/4. szakasza alapján 6 évre ítélte el.

Büntetését a Kamenyec-Podolszkiji terület Polonne nevű lágerében töltötte le. 1952. augusztus 25-én szabadult, azonban több évi Kárpátaljáról való kitiltás, száműzetés után, csak halála előtt térhetett vissza szülőföldjére. Az aranymisés áldozópap meghalt 80 évesen Ungváron. 1992-ben rehabilitálták.⁵

² Majnek Antal: *A kárpátaljai római katolikus egyház története*. In: *Útközben*. Tanulmányok a kárpátaljai magyarságról. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 1998.

³ *Реабілітовані історією: Закарпатська область*. (упорядник О. Д. Довганич, О. В. Хланга, О. М. Корсун). Книга перша. – Ужгород: Видавництво «Закарпаття», 2003. – 678. А тоvábbiakban RIZO, I. 2003, ...

⁴ Csáti József: *A kárpátaljai római katolikus egyház*. Hatodik Síp (Ungvár), 1990. március 20–24.

⁵ RIZO, I. 2003, 675.

Kerek egy év múlva a KGB célkeresztjébe került **Homolya Péter** (Nyárádkelecsény, 1903. 12. 23. – Beregszász, 1981. 11. 22.), Felsődomonya plébánosa, püspöki tanácsos, tanügyi esperes, beregszászi főesperes. A szovjet hatóság felsődomonyai plébánosként tartóztatta le először 1947. augusztus 21-én. A Kárpátaljai Területi Bíróság szovjetellenes tevékenység vádjával az ukrán Btk. 16/80. §-a alapján 1 év szabadságvesztésre ítélte.

Másodszor 1950. november 25-én tartóztatták le. Az Ukrán SZSZK Btk. 54/10. szakasza és az 54/13. szakasza alapján előbb 25, majd – büntetése idejét csökkentve – 6 év javító-nevelő munkatáborban letöltendő szabadságvesztésre ítélték.

Két esetben is fellebbezett, de eredmény nélkül. A vorkutai lágerben töltötte büntetését. Együtt raboskodott **Csáti József** munkácsi lelkésszel. A feljegyzések szerint „*A lágerben véletlenül szemtanúja annak, amikor egy éjszaka ismeretlen rabtársai kalapáccsal agyonverték egy besúgót. A nyomozáskor hallgatnia kell, ellenkező esetben a következő éjjel őt is megölik.*”⁶ 1956. augusztus 6-án érkezett haza a lágerből. 78 évesen halt meg Beregszászban. 1992-ben rehabilitálták.⁷

A következő év telén a KGB pribékjei lecsaptak **Horváth Ágoston** (Ungvár, 1914. 03. 12. – Ungvár, 1990. 12. 10.) káplánra is, aki a szovjet megszállás kezdetén helyettesítette a börtönbe zárt bárdházi, felsődomonyai, őrdarmai és szerednyei lelkipásztorokat.

1948. december 7-én Szerednyén tartóztatták le, két hónapig az ungvári börtönben vallatták. Kihallgatása során követelte, hogy „csehszlovák nyelven” tehessen vallomást. A beszpekások államellenes agitációval vádolták meg. **Salamon** vérbíró elnökletével a Kárpátaljai Területi Bíróság az Ukrán SZSZK Btk. 54/10. szakasza alapján 10 év lágerre ítélte, amelyet a ténylegesen

Horváth Ágoston. A szerző gyűjtése.

⁶ Hetényi Varga Károly: *Papi sorsok a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában*. III. Lámpás Kiadó, Abaliget, 1996. 347. o.

⁷ RIZO, I. 2003, 277–278. o.

leült évek számára (7 évre) leszállítottak. Tíz évig Szibériában, egy, a kínai határhoz közeli ólom- és rézbányában dolgozott.⁸ Más források Kazahsztánt jelölik meg. A fogolytársaival közösen megünnepelt karácsony, húsvét miatt ismételten büntetőlágerbe vitték át, ahol köztörvényes rabokkal együtt tartották fogva.

Sztálin halála után részt vett egy 42 napig tartó sztrájkban, amelyet azután az NKVD T-34-es tankokkal vert le. A lágerben háromszor volt disztrófiás, amiből felépült. 1956-ban szerencsésen hazatért. Kemény megfigyelés alatt tartották. 10 évig volt Szerednyén, Perecsenyben, Dolhán, Gyertyánligeten, Técsón és Huszton vándorpap. **Ivan Vascsinec**, az ungvári vallásügyi megbízott háromszor vonta be működési engedélyét. Csak a kommunista inkvizítor halála után költözhetett vissza súlyosan beteg édesanyjához. Akkor ismerkedtem meg vele, amikor ünnepélyesen fogadhatta az Ungvárra látogató esztergomi bíborost és az egri érseket⁹. Mindketten jelen voltunk a **Paskai László** bíboros-érsek kárpátaljai látogatását lezáró sajtótájékoztatón az ungvári Zakarpattya szálló halljában. Emlékezetes maradt a magyarországi és a helyi hírközlő szervek jelenlétében történt heves felszólalása: „*Mindaz, amiről itt beszéltek, nagyon szépen hangzik, de szóvá kell tenni a mi üldöztetésünket, településekről történt kitiltásunkat, a hatalmi szervek állandó ellenőrzését. Azért vagyunk itt, hogy beszéljünk. Nem hallgatok el!*”¹⁰ A jelenlévők próbálták csitítani, de ő nem hagyta magát, és folytatta a papokat ért sérelmek felsorolását. Kiállása nagy bátorságra vallott. Ekkor volt lehetőségem, hogy visszaemlékezéseit rögzítsem, mely meg is jelent az egyik általam összeállított gyűjteményben.¹¹ Horváth atya 75 éves korában halt meg ungvári plébánosként. Emlékszem, 1990. december 13-án a sírjánál **dr. Ortutay Elemér** teológiai tanár, egykori lágertársa mondott búcsúbeszédet. 1992-ben rehabilitálták.¹²

1949 folyamán a KGB nyomozói a Kárpátaljai Római Katolikus Egyház kebeléből három lelkipásztort ragadtak ki.

⁸ Horváth Ágoston: *A lágerekben is szentmisét tartottunk. // Dupka György. Konceptiós perek magyar elítélteinek emlékkönyve, 1944–1955.* Intermix Kiadó, Budapest–Ungvár. 1993. 43–45. o.

⁹ Balázs Ádám: *A bíborossal Kárpátalján.* Magyar Hírek, 1989. júl. 7., 41–34. o.

¹⁰ Dupka György: *Egyházüldözés Kárpátalján 1944–1991.* Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2017. 23. o. Tárolt változata: https://kmmi.org.ua/uploads/attachments/books/books-pdf/262_KMMI_1.pdf (Letöltés: 2023. 02. 08.)

¹¹ Horváth Ágoston: *A lágerekben is szentmisét tartottunk. // Dupka György. Konceptiós perek magyar elítélteinek emlékkönyve, 1944–1955.* – Budapest–Ungvár: Intermix Kiadó, 1993, 43–45. o.

¹² RIZO, I. 2003, 2003. – 279.

Télidőben került a vádlottak padjára **Bártfay Kálmán** (Eperjes, 1886. 07. 15. – Ungvár, 1964. 06. 22.) nagyszülősi plébános, ugocsai főesperes, kerületi esperes. 1909. június 5-én szentelték pappá. Segédlelkésként tevékenykedett Nagyberezna (1909), Tiba, (1913), Felsőbánya (1913), Máramarossziget, (lelkész, 1914), Perecseny, Turjaremete (1928), Nagyszőlős (plébános, 1943–1949) településeken. A m. kir. kormányfőtanácsosi cím tulajdonosa. 1943-tól ugocsai főesperes, kerületi esperes.

1949. február 23-án nagyszülősi plébánosként a KGB nyomozótisztjei *Bártfay Kálmán. A szerző gyűjtése.* letartóztatják, az ungvári börtönbe hurcolják. A koncepciós vádirat szerint a katolikusság megerősítéséért folytatott aktív munkájáért a Kárpátaljai Területi Bíróság az Ukrán SZSZK Btk. 54/4. szakasza és 54/10. szakasza alapján 25 évre ítélte. Hetekig sínylődött több kárpátaljai lelkésszel együtt a cseka kijevi börtönének hírhedt 33-as cellájában – tudjuk meg a vele raboskodó **Bendász István** görögkatolikus parochus visszaemlékezéséből.¹³

Semmisségi panaszának szövege aktái között nem maradt fenn, viszont található ott egy 1954. december 26-án keltezett, Hruscsovnak címzett levél, amelyet István nevű testvére írt: „*Az újesztendőben kívánunk önnek sok sikert a munkájához minden jóakarató ember javára. Kérjük önt, hogy engedje szabadlábra 69 éves idős és beteg testvérünket és nagybátyánkat, Bártfay Kálmánt, volt nagyszülősi plébánost*”.¹⁴

Büntetését az Irkutszki terület Csuksa nevű javító-nevelő munkatáborában kellett letöltenie. A táborban a fadöntő brigádban végeztek vele rabszolgamunkát. Rabtársa volt a kárpátaljai **Bacsinszky Gyula** g.k. parochus és **Harangozó Ferenc** anyaországi lelkész. Erre így emlékezik: „*Ők idősebbek voltak, én még fiatal és életerős. Sok minden függött attól,*

¹³ Bendász István: *Őt év a szögesdrót mögött.* Aggiornamento Kiadó, Budapest, 1991. 66. o.

¹⁴ Idézett mű: Dupka György: *Egyházüldözés Kárpátalján 1944–1991.* Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2017. 17. o. Tárolt változata: https://kmmi.org.ua/uploads/attachments/books/books-pdf/262_KMMI_1.pdf (Letöltés: 2023. 02. 08.)

milyen lelkületű volt a táborparancsnok. Ha volt benne emberség, akkor az ilyen idős papokkal, mint Bártfay Kálmán, mégiscsak emberi módon bánt, nem küldte el őket kinti munkára. Néhány hónap alatt tönkrementek volna.”¹⁵
1956-ban megrokkanva tért haza.

Szabadulása után Ungvárra költözött testvéréhez, **Bártfay István** ügyvédhez. Papi jubileuma alkalmából misét mondott Nagyszőlősen a temető-kápolnában, és ezt követően kiutasították a városból (1959). A továbbiakban nem engedélyezték lelkipásztori tevékenységét. Bártfay Kálmán 78 évesen hunyt el Ungváron. 1992-ben rehabilitálták.¹⁶

A költőként ismert, a rendszer által mellőzött **Bártfay István** (Ungvár, 1902 – Ungvár, 1990) *Halotti beszéd* címmel verset írt Kálmán paptestvére emlékére, melynek keletkezési ideje: 1964. július 22. – szeptember 21.

*„parányi szikra, mely Tőle fakadt,
élő rezdülése örök Végtelennek,
strázsája mostohán bűnös életemnek, -
nem marad élet a hamu alatt:*

*sebtén indul, miként a gondolat,
parabolákon túl, hol Úr a végtelen,
kémiákon túli törvényt látva szüntelen.
Kigyúlt a szemafor, - szabad. A por, - marad.”¹⁷*

Haklik Sándor (Beregszász-Végardó, 1893. 12. 19. – Kijev, 1949/1950.)
ráti római katolikus plébános, szentszéki tanácsos, az alsóungri terület
esperese, vikárius.

Az alapfokú iskolát Mezőkaszonyban, a középiskolát és teológiát
Szatmárnémetiben végezte. Az első világháború alatt 1914-től 1916-ig, mint
teológus, kórházi szolgálatot teljesített. 1916. június 8-án szentelték pappá.
Lelkészként tevékenykedett Szaniszlón (1916–1918), Beregszászon (1918–
1924), Munkácson (1924–1927), Beregszászon (1927–1929), ideiglenes ad-
minisztrátorként Tiszaújlakon (1929–1930), Kis- és Nagyráton (1930–1949).

¹⁵ Dr. Harangozó Ferenc szóbeli megemlékezései, Kismarton, 1986. okt. 21. – Lásd: Hetényi Varga Károly 1996. 304. o.

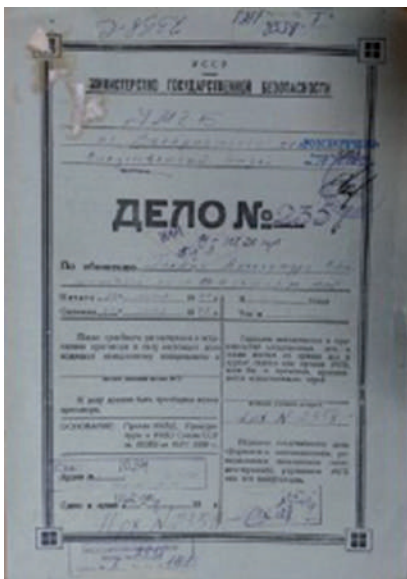
¹⁶ RIZO, I. 2003, 174. o.

¹⁷ Dupka György: *’56 Kárpátalján: pártfeladatot vakon teljesítő és elhajló írástudók. // Együtt, 2016/5. 94–95. o. Tárolt változat: http://epa.oszk.hu/00500/00595/00069/pdf/EPA00595_egyutt_2016_5_084-097.pdf (Letöltés: 2023. 02. 08.)*

A csehszlovák uralom alatt a magyarság összetartásáért küzdött, számos beregvidéki egyesületben közéleti, politikai szerepet vállalt, cikkeket írt a helyi lapokba. Ezért sok kellemetlensége támadt a cseh hatóságokkal, többször vád alá helyezték és meghurcolták.

Az NKVD operatív tisztjei 1949. május 16-án hurcolták el a ráti plébániáról. 2357. számú aktája megtalálható a Kárpátaljai Területi Állami Levéltárban.

A Kárpátaljai Területi Bíróság 1949. június 13-án bírósági határozatot hozott **Haklik Sándor** ügyében szovjetellenesség vádjával, és az Ukrán SZSZK Btk. 54/4. szakasza és 54/10. szakasz 2. bekezdése alapján 25 év szabadságvesztésre, 5 év közügyektől való eltiltásra, vagyonefelkobzására ítélték.

Haklik Sándor 2357. sz. aktájának borítója. **Haklik Sándor-dombormű, Mihajlo Beleny** (Ókemenca) szobrász alkotása

Haklik atya a GULÁG egyik táborában meghalt. A krónikása szerint: „Mivel megtagadta, hogy a nyakában lévő aranykeresztet levegye és őrzőinek átadja, a kijevei börtönben agyonlőtték. Halálának időpontja, sírjának helye ismeretlen. (...) Ő a kárpátaljai vértanú papok egyike.”¹⁸ Más vélemény szerint még az ítélethirdetés előtt, a börtönbe szállítás közben halt meg.

¹⁸ Pawel Wyszkowski OMI: *Katolikusüldözés Ukrajnában és Kárpátalján*, 2013. 241. o.

A ráti római katolikus templomban a rendszerváltást követően emléktáblát avattak, a helyi temetőben pedig emlékjelet állítottak tiszteletére.¹⁹ 1992-ben rehabilitálták.²⁰

Haklik Sándor. A Beregardói római katolikus templom falán 2022. december 11-én került felavatásra a Haklik-emléktábla. Balról jobbra: Molnár János beregszászi plébános, püspöki helynök, Dupka György történész és Balázs Antal helyi református lelkész. A szerző gyűjtése.

Hudra Lajos (Beregleányfalva, 1919. 03. 19. – Munkács, 1995. 12. 10.) beregszászi segédlelkész, 1993-tól püspöki helynök.

Érettségi vizsgájára 1939 júniusában került sor Beregszászban. Teológiai tanulmányait Szatmárnémetiben kezdte, majd 1944 őszén a közeledő Vörös Hadsereg elől menekülve Szombathelyen folytatta. Utolsó két évét, az V–VI. évfolyamot az időközben szovjet uralom alá került Kárpátalján – **Bujaló Bernát**, **Pásztor Ferenc** és **Szegedi Jenő** irányításával – fejezte be magánúton. Mivel **Scheffler János** szatmári megyéspüspök a szovjet hatóságoktól nem kapott beutazási engedélyt, ezért 1947. június 13-án **Romzsa Tódor** görög szertartású püspök szentelte fel őt Ungvárott. Először beregszászi káplánként működött.

Hudra Lajos. A szerző gyűjtése.

¹⁹ Forrás: *A Szatmári Egyházmegye Jubileumi Sematizmusa*. Kiadja a Szatmári Római Katolikus Püspökség. Összeállította: Ilyés Csaba. Szatmárnémeti, 2006, 323. o.

²⁰ RIZO, I. 2003, 272. o.

A szovjet titkosrendőrség beregszászi főnöke, **Kurjata** és helyettese, **Ivanov**, 1949. október 14-én szülőfalujában, Beregleányfalván tartóztatta le kerepeci lelképásztorként. Ungváron két hónapig folyt a kihallgatása. Azzal vádolták, hogy állítólag valahol kijelentette: „*A kommunizmusnak vége, jönnek az amerikaiak*”, illetve a právoszlávia ellen agitált. Mindezt a melléje rendelt hamis tanúk megerősítették. A vizsgálati fogságban cellatársa volt **Petrik Jenő** ungvári görögkatolikus kanonok.

A két éve paposkodott 22 éves lelkészt előbb halálra ítélték, majd később „enyhítésképpen” a büntetést 25 év kényszermunkára változtatták. Így az Ukrán SZSZK Btk. 54/10. szakasza alapján 25 év javító-nevelő munkatáborban letöltendő szabadságvesztésre ítélték.

Büntetését 1950. május 1-jétől Karagandában, 1953. június 29-től Vorkután töltötte, építkezéseken dolgoztatták. Kárpátaljai rabtársa volt a lágerben elhunyt **Mózer Mihály** tiszakirvai, **Bóbita Miklós** beregkisalmási, **Orosz János** görögkatolikus parochus. Az utóbbi a vértanúhalált halt **Orosz Péter** testvére. Továbbá ott volt vele **Galambos József** benei és **Csáti József** munkácsi plébános, vikárius. Visszaemlékezése szerint a munka után mindennap misézhetett, és aki igényt tartott rá, meggyóntatta.²¹

1956. július 2-án 7 esztendő rabság után tért haza. Először Beregszászban kezdte a szolgálatot, majd Kiszszelmecen, egyidejűleg Perecsenyben, Hután, Turjaremetén folytatta. A hittanoktatási tevékenysége miatt 1 évi kényszermunkára ítélték. Végül Dolhára, Husztra és Aknaszlatinára került. A bányász településen 1979. május 19-én ő keresztelte meg **Melega Gabriella Anna** nővért, és 1988. augusztus 6-án ő részesítette az első szentáldozásban. 1993-ban, **Csáti József** halála után **Antonio Franco** nuncius a papság döntése alapján **Hudra Lajost** nevezte ki Kárpátalja általános helynökévé, ezért Aknaszlatináról Munkácsra költözött, ahol 76 évesen hunyt el. 1991. október 1-jén rehabilitálták.²²

1950 áprilisában és májusában a KGB nyomozótisztjei szintén három ismert római katolikus papot hurcoltak meg.

Heveli Antal (Kaplony, 1916. 08. 31. – Szolyva, 1999. 07. 21.) szolyvai plébános, 1993-tól kormányzói vikárius, pápai prelátus, a Szolyvai Emlékpark egyik létrehozója, támogatója.²³

²¹ *Hudra Lajos szóbeli visszaemlékezései*, Mezőkaszony, 1989. aug. 24. – Lásd: Hetényi Varga Károly 1996. 352–355. o.

²² RIZO, I. 2003, 294.

²³ Fischer Zsolt: *Heveli Antal: egy gyémántmises plébános*. Kárpátalja www.karpataljalap.net/?q=2009/01/23/heveli-antal-egy-gyemantmises-plebanos [Letöltés: 2022. november 10.]

Hevelit 1950. április 23-án Akanszlatinán, mint „a társadalom ellenségét” tartóztatták le és vitték el a rahói járási beszpeka hivatalába. Visszaemlékezése szerint korábban itt fogták el **Marina János** görögkatolikus parochust is. Innen Ungvárra szállították, ahol egy **Pacula** nevű zsidó főhadnagy volt a kihallgató tiszt. Konceptációs perében a vádpontok között szerepelt, hogy 1947–50 között szovjetellenes propagandát folytatott annak érdekében, hogy meghiúsítsa a szovjethatalom és a kommunista párt által szervezett községi rendezvényeket. Lakásán illegálisan gyűjtötte össze az iskoláskorú fiatalokat, ahol rágalmazta a kommunista pártot és a szovjet valóságot stb. Az Ukrán SZSZK Btk. 54/4. szakasza és 54/10. szakasza alapján büntetése 25 év javítótábor, 5 év teljes jogvesztés és teljes vagyonek Kobzás volt.

Ungvári börtöncellájában rabtársa volt: **Vass József** técsői református lelkész, **Szabó András** onokóci parochus, **Zseltvay Miklós** görögkatolikus parochus, **Margitics János** görögkatolikus segédpüspök, **Holis Antal** bazilita szerzetes, valamint **Szilvási Sándor**, a VIII. hadtest kémelhárítója. Mindnyájukat 25 évre ítélték.

A leMBERGI elosztóbörtönből Kazahsztánba, egy karagandai lágerbe hurcolták. az itteni lágerben újabb kárpátaljaiakkal találkozott. Köztük volt **Klin Jenő** görögkatolikus lelkész, **Újhelyi József** szerednyei, **Urszta István** bilkei, **Román György** örhegyaljai parochus, **Mereszi Gyula** bazilita szerzetes és **Ulicsák Béla** görögkatolikus tábori főesperes.²⁴

Hevel Antal a szolyvai római katolikus templom oltára előtt. A szerző gyűjtése.

²⁴ *Hevel Antal szóbeli visszaemlékezései*, Szolyva, 1989. aug. 23. – Lásd: Hetényi Varga Károly 1996. 342–347. o.

Hat év munkaszolgálat után a szovjet érában bekövetkezett politikai enyhülés következtében 1956. március 9-én újrajvizgálták ügyét. Büntetését tíz évre csökkentették, de a fennmaradt időt már nem kellett lágerben töltenie, így még az év májusának végén hazatérhetett Aknaszlatinára. Később Szolyvára helyezték, itt szolgált egészen haláláig. 1989–90-ben maga kezdeményezte saját rehabilitációját. 1992-ben rehabilitálták.²⁵

1999. június 29-én, Péter és Pál napján, a szolyvai templomkertben felállított szabadtéri oltárnál mutatta be magyar és német nyelven celebrált gyémántmiséjét. Híveinek lelki gondozását 1999. július 21-én, 83 éves korában bekövetkezett haláláig végezte. Személyesen ismertem, nagyszerű, segítőkész ember volt. A nevéhez fűződik a Szolyvai Emlékpark központi obeliszkjének (a tankoló mellett, az egykori tömegsírok helyén) felállítását. Emlékét magyar és német hívei egyaránt őrzik szerzte Kárpátalján.

Tőkés (Trefszker) György (Zajta, 1891 .02. 25. – Huszt, 1973.) huszti plébánost, esperest, püspöki tanácsost 1915. június 13-án szentelték pappá. Segédlelkész Kálmádon (1915), Mezőpetriben (1916), Huszton (1916), Pálócon (1917). Lelkész Láposbányán (1918) és Csegöldön (1922). 1939-ben püspöki tanácsossá nevezték ki, majd 1941-ben **Madarász István** kassai püspök Husztra helyezte plébánosnak. A huszti hittanterem falán egy bekeretezett latin nyelvű kinevezési okmány a nevére van kiállítva.

1950. május 23-án tartóztatták le. Az Ukrán SZSZK Btk. 54/4. szakasza és az 54/10. szakasza alapján előbb 25, majd – büntetésének idejét csökkentve – 10, illetve 8 év javító-nevelő munkatáborban letöltendő szabadságvesztésre

*Tőkés (Trefszker) György.
A szerző gyűjtése.*

ítélték, amelyet az Irkutszki terület Zajarszk nevű lágerében kellett letöltenie. Fennmaradt egy lágerből nővérének, **Gizellának** írt levele, amelyből néhány részletet idézünk. „*Kedves Gizella! Béla édesanyjáról mindennapi imáimban megemlékezem. A mi égi Édesanyánk sohasem hagy el minket.*

²⁵ RIZO, I. 2003, 256.

A régi zsolnárkönyvvel csináld azt, amit a Korda és Szpiritu szövegeivel tettél. (Feltehetőleg a „csináld azt” azt jelenti, hogy vágja szét lapokra, és papírok közé rejtve adja fel csomagban – szerk.) *Mindenkit, mindenkit külön is szívből, melegen üdvözlök. Bélát, Téged és a többi testvéreket sokszor csókol György.*” (A kézzel írt levél a Huszton elhunyt **Tóth Miklósné Shin Margittól** való. A szerkesztő saját gyűjtése.)²⁶

1956 júniusában, szabadulása után meggyötörten tért haza. 82 évesen Huszton hunyt el. 1956-ban rehabilitálták.²⁷

Bakó Zoltán (Zólyom, 1911. 05. 01. – Munkács, 1959/66.) kisszelmenci plébános.

1938. július 5-én szentelték pappá. Segédlelkészként tevékenykedett Beregszász (1938), Mezőkaszony (1939), Szerednye (1940), Mérk (1940), Nyircsaholy (1942), Krasznabétek (1942), Dobóruszka (1943) Kisszelmenc (szervező lelkész, 1943–1950) településeken.

1950. május 28-án tartóztatták le. Az ukrán Btk. 54/4. és az 54/10. §-ai alapján előbb 25 év javító-nevelő munkatáborban letöltendő szabadságvesztésre ítélték, majd büntetésének idejét 10 évre csökkentették. Az ellene felhozott vádakból idézünk néhányat: „*Bakó Zoltán római katolikus papként Kárpátalja magyarok általi megszállása idején, a templom szószékét használva, a magyar fasiszta*

Bakó Zoltán. A szerző gyűjtése.

kormány érdekében a lakosság ideológiai megdolgozásán fáradozott. 1948-ig illegálisan hitoktatta az iskoláskorú gyermekeket. Ellenségesen munkálkodik azon, hogy megdöntse a szovjethatalom szerveit a községben. Mindezt tárgyi bizonyítékok és 7 tanú vallomása is igazolja.”²⁸

Az Irkutszki terület Angarszk nevű lágerében töltötte büntetését. 1956. június 25-én szabadult. A fogságból megrokkanva került haza, három év múlva, 1959-ben, más források szerint 1966-ban hunyt el kb. 50 évesen Munkácson.

²⁶ Idézett mű: Dupka György: 2017. 17.

²⁷ RIZO, I. 2003, 668.

²⁸ Idézett mű: Dupka György: 2017. 17. o.

Rehabilitációs igazolásában (1992. február 7.) a következőt olvashatjuk: „A vádemelések időszakában Bakó Zoltán nem volt szovjet állampolgár; így tetteiért nem vonható felelősségre. Papi kötelességeként hitoktatott. Az ellene hozott ítélet megalapozatlan.”²⁹ 1992-ben rehabilitálták.³⁰

1951-ben két kiváló lelkipásztor került a beszpekáások karmaiba.

Az egyik **Csáti József** (Kiskapos, 1912. 01. 26. – Munkács, 1993. 03. 01.) munkácsi segédlelkész (1945), plébános (1967), hittanár, vikárius, egyházmegyei kormányzó.

Tizenegyen voltak testvérek. Hitre nevelték – **Mécs László** ismert papköltő volt a lelkiatyja, hitoktatója, papi hivatásának csiráit tőle kapta. Ungváron járt gimnáziumba. Amikor az ungvári magyar iskolát bezárták, különbözeti vizsgával átkerült Beregszászra, és ott érettségizett. Később egyenesen Innsbruckba küldték a papképzőbe. 1939. június 18-án szentelték pappá. Dobóruszka község adminisztrátora lett. 1940-től középiskolai hittanár Munkácson. 1944-től gimnáziumi hittanár és a konviktus igazgatója Ungváron. 1945-től munkácsi segédlelkész.

1951. január 11-én tartóztatta le az NKVD. Ungváron négy hónapot töltött vizsgálati fogságban. Halálra ítélték, de azt végül nem hajtották végre – az isteni gondviselés megmentette.

Büntetését a Mordvin ASZSZK Vorkuta és Javasz nevű településeinek lágereiben töltötte. Rabtársa volt **Homolya Péter** beregszászi esperes, **Tárczy Zsigmond** református lelkész, továbbá egy ukrainai vikárius, **Zsepeszki**, aki Szibériában halt meg. Titokban miséztek a lágerben, ahol a későbbiekben kitört a sztrájk, amit a KGB fegyveresei meghiúsítottak, egyik vezetőjüket, egy litván tisztet, kivégezték.

1956. augusztus 17-én Mordáviából tért haza. Kiszabadulása után néhány évig nem mehetett vissza Munkácsra, ezért Ungváron telepedett le. 1956-tól 1967-ig szerednyeji plébános.

Csáti József kárpátaljai helynök Paskai bíboros látogatásakor. 1989.

²⁹ Idézett mű: Dupka György: 2017. 31. o.

³⁰ RIZO, I. 2003, 166.

1967-ben Munkácson lett plébános, majd 1986-tól a Kárpátaljai Római Katolikus Egyház vikáriusa, azaz hivatalosan bejegyzett kormányzója.

Csáti József fogadta 1989 tavaszán a Kárpátaljára látogató **dr. Paskai László** bíborost. A Szentszék 1992. március 28-án Ukrajna apostoli nunciusát, **Antonio Franco** érseket nevezte ki a Kárpátaljai Római Katolikus Egyház ordináriusává, aki ugyanezen év augusztus 13-án megerősítette **Csáti Józsefet** általános helynöki hivatalában.

1993. március 1-jén, 81 éves korában távozott az élők sorából. 1990-ben rehabilitálták.³¹

Tempfli István (Csanáros, 1908. 07. 18. – Rahó, 1988. 04. 14.), Nevetlenfalu plébánosa.

1931. március 25-én szentelték pappá. Segédlelkész: Színfalu (1931), Krasznaterebes (1933), Felsővisó (1933), Mezőpetri (1934), Máramarossziget (1936), Erdőd (1938), Szamár (1939) településeken, kórházi lelkész Beregszászon (1940), Felsőbányán (1941), Várpalánkán (1942). Még a háború befejezése előtt került plébánosnak Nevetlenfaluba.

1951. június 18-án itt tartóztatták le, majd az ukrán Btk. 54/2. és az 54/10. §-ai alapján 25 év javító-nevelő munkatáborban letöltendő szabadságvesztésre ítélték. Végül 10, illetve 6 év büntetést szabtak ki rá, amelyet a Kirovi körzet Rudnyicsnyij nevű településének lágerében kellett letöltenie.

A hatóság *Záróiratában* (Ungvár, 1951. október 2.) a következő megjegyzés olvasható: „Az elítélt Tempfli István bűnös tevékenysége bizonyított. Azonban a kiszabott büntetés mértéke túlságosan súlyosnak tűnik, és nincs arányban az elkövetett tettekkel.

Tempfli István. A szerző gyűjtése.

*Figyelembe véve az elítélt szociális származását, és azt, hogy Tempfli szovjetellenes tevékenysége nem bizonyítható, az Ukrán Legfelsőbb Bíróság fellebbezés alapján 10 évre mérsékelte Tempfli István szabadságvesztését.”*³²

1956. augusztus 1-i szabadulása után visszatért Nevetlenfaluba, ám onnan egy kommunista feljelentése alapján távoznia kellett. Az indok az volt, hogy határsávbán (Románia) pap nem tartózkodhat. Egy ideig Aknaszlatinán tartózkodott, ahonnan később a rahói plébániára került.

³¹ RIZO, I. 2003, 732.

³² Idézett mű: Dupka György: 2017. 27. o.

80 évesen halt meg Rahón. Rehabilitásáról az 1992. március 19-én keltezett határozat intézkedik.³³

Az 1945–56 között elhurcolt papok névsorát³⁴ az 1952-ben elhurcolt **Dr. Bujaló Bernát** (Nagyrát, 1901. 08. 22. – Kistrát, 1979. 02. 12.) ungvári főesperes, vikárius zárta, aki ungvári római katolikus főesperes, 1952-től vikárius volt.

AKGB, vagyis az állambiztonsági szervek ungvári nyomozótisztjei 1952. április 1-jén tartóztatták le. A letartóztatási és házkutatási határozatban a következő vádak olvashatók:

„*Bujaló Bernát (Ungvár; Beloruszkaja u. 2.) Kárpátalja megszállása idején, mint pap és mint az ungvári gimnázium teológiatanára, prédikációiban rendszeresen rágalmazta a Kommunista Pártot, a Szovjetuniót és a szovjet valóságot. Diákjait folyamatosan szovjetellenes tartalmú irodalommal látta el.*

1939. májusától a magyar-fasiszta kormány által létrehozott ún. „tisztázó (igazoló) bizottság” tagja volt, melynek az volt a célja, hogy az állami hivatalokban dolgozó – többek között a népiskolák tanáraitra és igazgatóira kiterjedő – tiszt-

Bujaló Bernát. A szerző gyűjtése. ségviselők megbízhatóságát ellenőrizze. A Szovjetunióknak a német-magyar fasiszta háborúja idején 1941–1945 között Bujaló felhasználva a tekintélyét prédikációiban biztatta a hívőket a fasiszta hadsereg segítése által erősíteni a magyar-fasiszta államot a Szovjetunió elleni harcban.

*A megszállók elűzése után Bujaló Bernát szovjetellenes agitációt folytatott, jósolta a szovjet hatalom bukását és a burzsoá hatalom felállítását Kárpátalján az angol-amerikai fegyveres csapatok segítségével.*³⁵

A sorozatos kihallgatások befejeztével 1952. május 29-én Bujaló Bernáttal közölték a Kárpátaljai Ukrán Megyei Bíróság ítéletét: „Az elkövetett bűncselekmények alapján az Ukrán Köztársaság Büntetőjogi Törvénykönyve 54/4. és 54/10. paragrafusainak alapján Bujaló Bernátnak 1952. április 1-től számított 10 év javító-nevelő munkatáborban eltöltendő szabadságvesztést, 5 év jogvesztést

³³ RIZO, I. 2003. 670.

³⁴ *A Munkácsi Egyházmegye történetéről, életéről, kialakulásáról...* <https://munkacs-diocese.org/hu/tortenet/> (Letöltés: 2023. 02. 08.)

³⁵ Melega Gabriella Anna OP: *Fogoly papok élete a légerekben*. Vértanúink-Hitvallóink, Szentté avatások híradója XVI. évfolyam 2. szám (61. szám); 2010. június. Internetre átdolgozott változat: http://regi.mindszenty.katolikus.hu/vh61/61_1.html (Letöltés: 2023. 02. 08.)

és teljes vagyonekobzást ítélt. Az ügyvédi munkáért kérték levonni az elítélttől 250 karbovanecet az Ungvári Ügyvédi Tanácsadás részére. Az elítélt az ítélet kihirdetése után 5 napon belül fellebbezhet Ukrajna Legfelsőbb Bíróságához.”³⁶

Semmisségi panaszt **Bujaló Bernát** atya nem nyújtott be. Büntetését a Szverdlovszki terület Szoszva nevű településének lágerében töltötte. Rabtársa volt **dr. Ortutay Elemér** görögkatolikus lelkész, teológiai tanár.

1956. október 8-án amnesztiával szabadult. 1956-ban megrokkanna került haza, 1979-ben halt meg 78 évesen Kisráton.

Rehabilitációjára 1989-ben³⁷ került sor. Az utóbbi határozatban a rehabilitációs bizottság főleg a következőket hangsúlyozta: „*Bujaló Bernát alaptalanul lett elítélve, mivel a felhozott vádak idején nem volt szovjet állampolgár; s így az Ukrán Köztársaság Büntetőjogi Törvénykönyvének cikkelyei nem vonatkozhattak rá. Bujaló szovjetellenes agitációja és bűnös tevékenysége nem nyert bizonyítást.*”³⁸

Életrajzírója, **Melega Gabriella Anna OP** értékelése szerint, „*Bujaló atya esetében (valamint az elítélt paptársai koncepciós peranyagait is elemezve) a meghozott ítélet előre megtervezett, hazug vádak alapján összeállított, az egyház ellen irányuló és a hit elleni gyűlöletből született koncepciós eljárás volt. A szovjet hatóság elsősorban azokat a papokat próbálta eltenni láb alól, akiknek döntő volt az egyházban a szava. Ha egy pap hitoktatott vagy egyszerűen túl jól végezte lelkipásztori feladatait, rövid időn belül az ungvári börtönben, majd a GULÁG javító-munkatáborában kötött ki. A szovjetellenes propaganda és agitáció vádját szinte minden tevékenységre ráruházták. A papok semmisségi panaszait szó szerint semmibe vették, s a szabadságvesztések idejét csak ritkán csökkentették, többnyire csak Sztálin halála után. A szénbányákban, különböző építkezéseken napi 12 órát dolgozó papok a lágerben is próbálták megőrizni istenhitüket, vallásosságukat. Ha tehették, titokban bár, de szentmisét is mutattak be: Krisztus jelenlétét hozták közel mindazokhoz, akik velük együtt sínylődték a „szocializmus építésének” terhe alatt. Sorsukat hitükből kifolyólag önkéntesen vállalták, s a reménytelenség közepette is reményüket a gondviselő Istenbe helyezték. Életáldozatuk mérhetetlen gyümölcsöt termett: az Isten, a Katolikus Egyház, a katolikus hit melletti hősiesség példáiává váltak.*”³⁹

(Folytatása következik)

³⁶ Uo. Internetre átdolgozott változat: http://regi.mindszenty.katolikus.hu/vh61/61_1.html (Letöltés: 2023. 02. 08.)

³⁷ RIZO, I. 2003, 219.

³⁸ Uo. Internetre átdolgozott változat: http://regi.mindszenty.katolikus.hu/vh61/61_1.html (Letöltés: 2023. 02. 08.)

³⁹ Uo. Internetre átdolgozott változat: http://regi.mindszenty.katolikus.hu/vh61/61_1.html (Letöltés: 2023. 02. 08.)

A napkirály menete
vegyes technika, vászon, 140x140cm, 2022

KÁRPÁTALJAI KULTÚRKRÓNIKA

(2023. JANUÁR, FEBRUÁR)

ELISMERÉSEK

* A magyar kultúra napja alkalmából az Anyanyelvápolók Szövetsége okleveleket, a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet (KMMI) díszokleveleket adott át Beregszászban, az Európa-Magyar Házban január 19-én.

Az Anyanyelvápolók Szövetsége részéről oklevélben részesült:

– a 60 éves Ungvári Nemzeti Egyetem Ukrán–Magyar Oktatási-Tudományos Intézet Magyar Filológiai Tanszéke;

– **dr. Zékány Krisztina** nyelvész, docens, az Ungvári Nemzeti Egyetem Ukrán–Magyar Oktatási-Tudományos Intézet Magyar Filológiai Tanszékének vezetője;

– **dr. Györke Magdolna** nyelvész, az Ungvári Nemzeti Egyetem Ukrán–Magyar Oktatási-Tudományos Intézet Magyar Filológiai Tanszékének docense;

– **dr. Zubánics László** történész, az Ungvári Nemzeti Egyetem Ukrán–Magyar Oktatási-Tudományos Intézet Magyar Történelem és Európai Integráció Tanszékének vezetője;

– **Fuchs Andrea**, a Magyar Értelmisségek Kárpátaljai Közösségének alelnöke, kulturális menedzser;

– **Popovics Nikoletta**, a Beregsomi Könyvtár és a Somi Irodalmárrok Emlékmúzeumának vezetője;

– **Károly Erika**, a Csapi Városi Könyvtár vezetője.

Az elismeréseket **dr. Pomozi Péter** nyelvtörténész, író, a Magyarságkutató Intézet Magyar Nyelvtörténeti Kutatóközpontjának igazgatója, az ELTE BTK docense adta át.

A Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet díszoklevelét vehette át:

– **Matl Péter** szobrászművész, a Pro-Arte Munkács civil szervezet elnöke;

– **Szemere Judit**, a KMMI programmenedzsere, a Kárpátaljai Hírmondó főszerkesztője;

– **Szabó Tibor**, az eszenyi könyvtár igazgatója, a Ritmus Néptánc-együttes vezetője;

– **Dalmay Árpád**, a Beregszászért Alapítvány kuratóriumi elnöke;

– **Meskó János**, a Sztálini Terror Áldozatai Kárpátaljai Emlékmúzeum vezetője;

– a nagyszőlősi Révész Imre Galéria (igazgatója: **Tóth Márta**);

– a Munkácsy Mihály Magyar Ház (igazgatója: **dr. Tarpai József**);

– a Nagydobronyi Zöld Ág Kórus (vezetője: **Hidi Erika**).

Az okleveleket **dr. Zubánics László**, a KMMI elnöke és **dr. Dupka György**, a KMMI igazgatója adta át.

* **Gerzsenyi Gabriellának** ítéltek oda az *Együtt folyóirat Nívódíját*. Az ünnepélyes átadót január 19-én tartották meg Beregszászban, az Európa–Magyar Házban. A nyertest **Vári Fábián László** Kossuth- és József Attila-díjas költő, a Magyar Művészeti Akadémia irodalmi tagozatának vezetője, az *Együtt* szerkesztőbizottságának elnöke méltatta.

* Budapesten a Stefánia Palotában a XXVII. Magyar Kultúra Napja Gálán a Falvak Kultúrájáért Alapítvány szervezésében **Kovály Csillát**, a Tisza Csillagkórus vezetőjét, a helyi kultúrház igazgatóját a Magyar Kultúra Lovagjává avatták.

* A Csemadok Országos Elnöksége **Dupka Györgynek** ítélte oda a *Fábry Zoltán-díjat* – közölte a Felvidék.ma. A kitüntetést olyan nem szlovákiai személynek ítélik oda, aki a Kárpát-medence magyarságának összefogásáért tevékenykedik. A díjazottat egy plakettel és egy oklevéllel tüntetik ki. A Fábry Zoltán-díjat 2018-tól a magyar kultúra napja felvidéki központi rendezvényének keretén belül adják át. 2023. január 22-én a galántai City Szállodában a magyar kultúra napi megemlékezésen a díjazottat **Köteles László**, a Csemadok általános alelnöke méltatta, a díjat **Bárdos Gyula**, a Csemadok elnöke adta át.

* Huszonkettedik alkalommal adták át a *Parma fidei – Hit pajzsa* díjat Budapesten, a Párbeszéd Házában. A kuratórium döntése alapján 2023-ban a határon túlról a kárpátaljai görögkatolikus Dr. Ortutay Elemér atya hagyatékát őrző intézmény vezetői (*Beregszász, Ortutay Elemér Görögkatolikus Központ*) kapták a díjat. A kitüntetést a kommunizmus áldozatainak emléknapja (február 25.) alkalmából azoknak az élő egyházi személyeknek ítélik oda évről évre, akik a diktatúra alatt is hűségesek maradtak hitükhöz, magyarságukhoz. A kommunizmus áldozatainak emléknapjához kapcsolódóan ünnepi beszédet mondott **Csák János** kultúráért és innovációért felelős miniszter. Laudációt mondott **Sajgó Szabolcs** jezsuita atya, a díj kurátora.

Gratulálunk a díjazottaknak!

FONTOSABB ESEMÉNYEK, RENDEZVÉNYEK

JANUÁR

* Magyarország Ungvári Főkonzulátusának munkatársai (**Bacsikai József** főkonzul, **Kuti László** konzul) a magyar társadalmi és kulturális szervezetekkel (**Barta József**, a KMKSZ alelnöke és Ung-vidéki szervezeteinek képviselői, **dr. Spenik Sándor**, **Meskó János** az UMDSZ ungvári városi szervezete nevében, **Dupka György** a MÉKK elnöke) közösen helyezték el a megemlékezés koszorúit *Petőfi Sándor* ungvári szobránál a költő születésének 200. évfordulója alkalmából.

* Beregszászban az Arany Páva étterem előtt álló *Petőfi-szobornál* gyűltek össze a beregszásziak, hogy adózzanak a költő, a forradalmár, a nemzeti hős emlékének. Szűk körben a költő szobrának talapzatán elhelyezték koszorúikat, majd elénekelték a Himnuszt.

* Badalóban, a helyi református templomban tartott ünnepi istentiszteletet követően gyülekezeti közösségben emlékeztek meg *Petőfi Sándorról*.

* Kijevben a Magyarok Kijevi Egyesületének képviselői (**Petneházy Gyula** elnök, **Magyar Árpád**

István képzőművész és mások) virágokkal emlékeztek meg *Petőfi Sándor* születésnapjára a költőóriás szobránál.

* A Magyarok Kijevi Egyesülete kezdeményezésére *Petőfi Sándor* kétszázadik születésének évfordulója alkalmából *Petőfi-tematikus 2023-as kalendárium* (három nyelvű: magyar, angol, ukrán) látott napvilágot. A csapi származású, Kijevben élő **Magyar Árpád István** festő, polihisztor tervezésében és szerkesztésében közreadja 12 tábla-festményét. Az alkotót *Petőfi* költészete (Alföld, János vitéz, Felhők), a magyar Alföldet megjelenítő verssorok (a képek fölötti versidézetek magyarul és ukránul is olvashatók) ihlették lenyűgöző színharmónia megalkotására. A színes kiadvány megjelentetését Magyarország Kijevi Nagykövetsége, Ungvári Főkonzulátusa és az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség (UMDSZ) támogatta.

* Ungváron a jelenleg az országot védő **Fegyir Sándor** helytörténész, tudós tiszteletére miniszobrot állítottak. A szoborról készült fotót maga **Fegyir Sándor** professzor tette közzé Facebook-oldalán.

2023. január 6. A Kárpátaljai Magyar Megyei Drámai Színház évértékelő közleményét ismertette Sín Edina igazgató. Részletek: „A háború első hónapjaiban 40 embernek nyújtottunk menedéket.

Született három új előadásunk. Közel 100 alkalommal állt a társulatunk a nagyszerű elé régi és új darabokkal összesen több mint 6000 néző előtt. Négy színvonalas fesztiválra is elvittük előadásainkat. Az óvóhelyen is játszható interaktív meseelőadásunkat 25 alkalommal közel másfélezer gyerek láthatta Kárpátalja-szerte. A Kulisszajárás-On keretében és a színházi szabadulósobai programjainkon 1200 érdeklődő ismerhette meg közelebről a színház titokzatos világát. A színházi programokban közreműködött: Vass Magdolna, Domáreckájá Júlia, Varga Orosz Melinda, Orosz Ibolya, Gál Natália, Ferenci Attila, Szabó Imre, Sötér István, Szilvási Szilárd, Mónus Dóra, Cséke Adrienn Johanna, Heczél Jázmin, Melnichuk Oleg, Béres Ildikó, Ivaskovics Viktor, Polyák Anita, Sera Dániel, Jakab Tamás, Fóris Csaba, Fóris Erik, Tarpai Viktória, Varga József, Kopinac György, Barta Elek, Kelnik Csaba, Nagy István, Rácz József, Rajkó Balázs, Dufla Enikő, Balogh Miklós, Balog Ilona, Nagy Ilona, Kovács Viktória, Csopej Magdolna, Szabó Dezső, Sin Edina.”

* Több mint 1 200 kárpátaljai diáknak és tanárnak szervezett tábort a Rákóczi Szövetség. A kezdeményezés célja, hogy kárpátaljai felső tagozatos és középiskolás diákoknak

és tanáraiknak segítsen kiszakadni a háború sújtotta Ukrajna nehézségekkel teli hétköznapjaiból.

* A napokban eltávolították a zászlókat a munkácsi kistérséghez tartozó Fornos, Dercen közintézményeiről, amit a Munkácsi Városi Tanács zászlajával helyettesítettek. A magyarországi fenntartású Munkács Futball Akadémia Dercenben működő épületéről leszerelték a magyar nyelvű táblákat. Menesztették állásából többek között **Schink Istvánt**, a Munkácsi II. Rákóczi Ferenc Középiskola igazgatóját, ahogy a derceni kultúrház is vezető és dolgozók nélkül maradt. A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség Munkácsi Alapszervezete közleményben reagált **Schink István** elbocsátására.

* A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség elnöksége felháborodva értesült **Schink István**, a Munkácsi II. Rákóczi Ferenc Középiskola igazgatójának, a KMPSZ Munkácsi Régiója elnökének igazgatói tisztségéből történt, valós indok nélküli felmentéséről.

* A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán tett látogatást **Szili Katalin**, a határon túli autonómiaügyekért felelős miniszterelnöki megbízott és **Kalmár Ferenc**, Magyarország szomszédságpolitikájáért felelős miniszteri biztos. A vendégek megbeszélést folytattak az intézmény vezetői-

vel, **Orosz Ildikó** elnökkel, **Csernicskó István** rektorral, illetve a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ) vezetőségi tagjaival, **Barta József** KMKSZ alelnökkel. A vendégek látogatásuk során tájékoztatást kaptak többek között a kárpátaljai magyar közösség és a kárpátaljai magyar oktatás helyzetéről.

* A magyar kultúra napja alkalmából megrendezésre került a Beregszászi Értelmiségi Fórum 2023. **Zubánics László**, a KMMI elnöke felkonferálásában **Matl Péter Ötösével**, *Po pjaty* című. grafikai sorozata kiállításának megnyitója után az eszenyi Ritmus néptáncegyüttes, a BorzsaVári népzenei együttes fellépése következett. Majd a díjak, kitüntetések átadására került sor. A kárpátaljai magyarság a háború árnyékában témakörben előadást tartott **dr. Szili Katalin** miniszterelnöki megbízott, **dr. Kalmár Ferenc** nagykövet, Magyarország szomszédságpolitikájának fejlesztéséért felelős miniszteri különmegbízott, **dr. Pomozi Péter** nyelvtörténész, az ELTE BTK docense, **Zán-Fábián Sándor** református püspök, **dr. Zékány Krisztina**, az UNE UMOTI tanszékvezetője, **dr. Tarpai József**, a Munkácsy Mihály Magyar Ház igazgatója, **dr. Zubánics László**, az UMDSZ elnöke, **dr. Dupka György**, a KMMI igazgatója, a MÉKK elnöke.

A konferencia résztvevőinek nevében **Vári Fábián László** Kosuth-díjas költő és **dr. Pomozi Péter** nyelvész felavatta a KMMI udvarán a nyiregyházi Beregszászért Alapítvány adományát, a *Széchenyi István-emléktáblát*. Végezetül **Zubánics László** és **Dupka György** megkoszorúzta Kőlcsey Ferenc beregszászi emléktábláját a posta épületénél. Délután meghiúsult a koszorúzás Munkács ősi várában, Petőfi Sándor mellszobránál, mivel a vár vezetősége erre nem adott engedélyt.

* *Az egész magyar nép nevében a szolidaritásomat fejezem ki a súlyos válságát élő kárpátaljai magyarság iránt* – jelentette ki **Dr. Szili Katalin** miniszterelnöki megbízott a beregszászi Európa–Magyar Házban a Beregszászi Értelmiségi Fórum 2023 – A kárpátaljai magyarság a háború árnyékában című konferencián, amely a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet és a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége magyar kultúra napi programsorozata keretében került megrendezésre. Az Országgyűlés volt elnöke hozzátette: *kiáll a magyarok ellen irányuló jogszűkítések ellen, ha kell, Brüsszelig viszi a kárpátaljai magyarság ügyét.*

Kalmár Ferenc Magyarország szomszédságpolitikájának fejlesztéséért felelős miniszteri biztos előadásában kiemelte, hogy az

Ukrajnában dúló háború miatt a kárpátaljai a legveszélyeztetettebb magyar közösség. Szavai szerint az új ukrán nemzeti kisebbségi törvény visszalépést jelent a korábbi jogszabályhoz képest, fő célja pedig a kisebbségi közösségek beépítése a többségi társadalomba.

* A Falvak Kultúrájáért Alapítvány (elnök: **Nick Ferenc**) szervezésében megrendezték a Magyar Kultúra Napi Gálát a budapesti Stefánia palotában – Honvéd Kulturális Központban. A Vidék kincsei kiállítás keretében bemutattuk a Hungarikum tárába került beregi hímezéseket (a beregszászi **Profusz Marianna**, **Mondik Ilona** és kigyósi asszonyok munkái, a KMMI gyűjtése), az Intermix Kiadó gondozásában megjelent Kárpátaljai Magyar Könyvek sorozat kiadványait (kárpátaljai alkotók művei). Sor került a kárpátaljai Cifra Banda népzenekear bemutatójára (művészeti vezető: **Szilágyi Csaba** (Péterfalva). Táncospár: **Kricsfalusi Miklós** és lánya, **Kricsfalusi Amina** (Nagypalád)). Beregi és tiszaháti népdalokat, viski csárdást adtak elő. A Kultúra Lovagja címek átadásában mások mellett közreműködött **Ignác Mária** (Téglás), **Nejzsmak Emma** (Rahó). Meghívott díszvendégként megtisztelte a rendezvényt **dr. Dupka György**, a MÉKK elnöke, a KMMI igazgatója is.

* A magyar kultúra napja alkalmából szerveztek népviseleti kiállítást a Munkácsy Mihály Magyar Házban. Köszöntőbeszédet mondott **Tarpai József**, a Munkácsy Mihály Magyar Ház igazgatója, **Csizmadia Alexandra** ungvári magyar konzul, külgazdasági attasé, **Vörös Zsuzsanna**, a Hagyományok Háza Hálózat referense, **Kopriva Attila**, a Kárpátok Kultúrájáért és Művészetéért Egyesület elnöke, **Pál Katalin**, a Hagyományok Háza Hálózat – Kárpátalja vezetője. A kiállítást részletesen **Tajti Erzsébet** népi iparművész, a Hagyományok Háza szakelőadója mutatta be. Közreműködött az ungvári Csüllő néptáncegyüttes, a Csipkés együttes és **Pál Lajos** népzenesz.

* A magyar kultúra napjának előestéjén mutatta be első stúdiólemezt a Borzsavári zenekar. A jánosi Helikon Hotelben megtartott rendezvény, valamint a *Keresem az álmod* című népzenei album kiadása a Kárpátaljai KultúrKaraván közreműködésével, a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. támogatásával valósult meg. A zenekar tagjai – **Kovács Abigél** (ének), **Kovács Dániel** (hegedű), **Kovács Péter** (hegedű), **Kovács Sándor** (brácsa), **Gyurkó Ádám** (harmonika), **Kovács Tamás** (nagybőgő) – mellett a felvételeken vendégzenészek – **Pál István** „Szalonna” (hegedű) és **Karacs Gyula** (brácsa) – is muzsikálnak.

* **Profusz Marianna** népművész munkáiból szervezett kiállítást a Beregszászi Keresztény Értelmiségiek Szövetsége (BKÉSZ), melyet a magyar kultúra napja alkalmából a beregszászi Pásztor Ferenc Közösségi és Zarándokházban mutattak be a közönségnek.

* A CSEMADOK meghívásának eleget téve **dr. Dupka György** történész, a MÉKK elnöke, a KMMI igazgatója részt vett a Galántán megrendezett Magyar Kultúra Napi Országos Ünnepségen, melyet **Bárdos Gyula**, a Csemadok országos elnöke nyitott meg. Ünnepi köszöntőt mondott **Potápi Árpád János**, a Miniszterelnökség nemzetpolitikai államtitkára, **Forró Krisztián**, a Szövetség országos elnöke.

A Csemadok *Életmű Díj*, *Közművelődési Díj*, *Gyurcsó István-Díj* átadása után **Köteles László** általános elnök méltatta **Dupka György** (Kárpátalja) tevékenységét, aki *Fábry Zoltán-Díjban* részesült. „A Csemadok Országos Elnöksége által odaítélt Fábry Zoltán-díj a Kárpát-medence magyarságának összefogásáért, felemelkedéséért tevékenykedő személyek elismerése. Azon személyeké, akik nem a mai Szlovákia területén járulnak hozzá a magyar egyetemes kultúra gondozásához. A díj eszmei értéke az önzetlen, Kárpát-medencei nemzeti közösségünkért kifejtett munka mel-

tő elismerése. A Fábry Zoltán-Díj rangját évente megemelték azok a személyiségek, akik e kitüntetést már átvették. A díj rangja az idén Dupka György személyében is megerősödik.

Külön megtiszteltetés, hogy ezt a kitüntetést a határokkal szabdalta magyarság egyik legpróbáltabb közössége, a kárpátaljai magyarság képviselőjének adhatjuk át. Legyen ez a díj egyben a háborúval, megszorításokkal sújtott, de a szülőföldön szívósan kitartó kárpátaljai magyarság erkölcsi elismerése és szolidaritásunk megerősítése” – áll a laudációban. Eddigi kitüntetettek: *Dudás Károly* (2018, Vajdaság), *Bokor Béla* (2019, Pécs), *Erdei Péter* (2020, Kecskemét), *Muzsnay Árpád* (2021, Szatmárnémeti), *Kertész Attila* (2022, Pécs).

* A KMKSZ Elnöksége tiltakozik a Munkácsi kistérséghez tartozó magyar oktatási és kulturális intézmények vezetőinek eltávolítása ellen. A Munkácsi II. Rákóczi Ferenc Középfiskola igazgatójának indokolatlan felmentését jogszerűtlen, a magyar nyelvű oktatás színvonalát veszélyeztető intézkedésnek tartja. Az ügyben a jogvédő szervekhez fordul.

* A Szemeretelepiek Baráti Közössége és a 93 éves **Varga István** rendezvényszervező meghívásának eleget téve **dr. Dupka György** előadást tartott *A kárpátaljai magyarok a háború árnyékában a túlélésért*

küzdenek címmel a pestszentlőrinci Don Bosco közösségi ház zsúfolásig megtelt dísztermében. Köszöntőbeszédet mondott **Kiss László** nyugalmazott református lelkész.

* A Kárpátaljai esték keretében **Hajduk Márta** filmrendező, valamint **Botlik József**, **Dupka György Kótyuk Erzsébet**, **Kovács Sándor**, **Seremet Sándor** és mások társaságában megtekintették a *Szabadság és szerelem Partiumban* (<https://www.youtube.com/watch?v=7POHvVm-mQxc>) című, a magyarság költőirását, a kétszázéves örök fiatal Petőfit, a szerelem és szabadság lovagját megjelenítő filmet.

* A kárpátaljai magyar közösség mérvadó képviselői a Kárpátaljai Megyei Tanács üléstermében felhívást fogalmaztak meg **Volodimir Zelenszkij** ukrán elnökhöz a magyar közösséget ért provokációk és sértések kapcsán. Ebben többek között szó esett a közelmúltban a munkácsi kistérség területén történt magyarellenes kirohanásokról, ahol a kistérség vezetőjének jogtalan utasítására magyar nemzeti szimbólumokat, magyar nyelvű feliratokat távolítottak el a zömében magyarul telepedtek intézményeiről, és több oktatási intézmény magyar nemzetiségű vezetőjét is elmozdították tiszttségéből, indokolatlanul. Az e féle cselekedetek Ukrajna nemzetközi szinten történő hitelvesztéséhez is vezethetnek – hangzott el az indítványban, melyet **Petei Judit** megyei képviselő

olvasott fel. A szolidaritásból mögé sorakozott fel: **Babják Zoltán**, a beregszászi kistérség polgármestere, **Barta József** megyei képviselő, a KMKSZ alelnöke, **Rezes Károly**, a beregszászi járási tanács elnöke, **dr. Spenik Sándor**, az UMDSZ Országos Tanácsának elnöke, az ungvári egyetem magyar karának dékánja, **Rezes József**, a KHÖT ügyvezető igazgatója és **dr. Zubánics László**, az UMDSZ elnöke, az ungvári egyetem Magyar Történelem és Európai Integráció tanszék vezetője.

* **Fegyir Sándor**, az ungvári egyetem professzora, aki értünk, a kárpátaljai magyarságért is harcol ukrán bajtársaival a fronton, a minap közreadott üzenetében hitelesen, pozitívan értékelte a feszültségekkel terhelt ukrán-magyar kapcsolatokat, kérte, őrizkedjünk a szülőföldünkön a nemzetiségek széthúzását gerjesztő szélsőséges elemek provokációitól.

* Névadó, illetve táblaavató ünnepséget szervezett a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola. **Kótyuk Istvánról**, a Filológia Tanszék egykori vezetőjéről nevezték el az intézmény Filológia Campusát. Köszöntőbeszédet mondott **Orosz Ildikó**, a Rákóczi-főiskola elnök asszonya, **Cserniczkó István** rektor, **Beregszászi Anikó**, a Filológia Tanszék tanszékvezetője, **Kótyuk István** özvegye, **Kótyuk Vera**.

* A Magyar Katolikus Rádió Ke-rengő közéleti műsorában elhangzott egy **Sallai Éva** által készített interjú **dr. Dupka György** történésszel, GULÁG-GUPVI kutatóval leg-utóbb megjelent könyvei kapcsán (*Hova tűnt a sok virág...*” Időutazás az Urálba magyar és német rabok (1941–1955) nyomában: <http://mek.niif.hu/11300/11392/>; *A kárpátaljai magyarság, németiség elhallgatott tragédiája, 1944–1946*: <https://mek.oszk.hu/21800/21806/>; *Magyar GU-LÁG-GUPVI-rabok Euráziában*: <https://mek.oszk.hu/22700/22721/>; *Egy-házüldözés Kárpátalján 1944–1991*: <https://mek.oszk.hu/18100/18119/>; „*Uram... segíts haza minket...Lá-gerírások: versek, fohászok, levelek, naplórészletek a sztálini lágerekből (1944–1959)*”, újrakiadás. <https://mek.oszk.hu/13800/13830/>)

2023. január 28. A Kárpátaljai Református Egyházkerület bereg-szászi református templomban megtartott ünnepi közgyűlésén tett esküt az ötödik alkalommal püspökké választott **Zán Fábíán Sándor**, valamint **Danku Gábor**, az új főgondnok, **Héder János** és **Nagy Béla** lelkészi, valamint világi főjegyzők és az egyházkerület meg-újult zsinatának tagjai. Az ünnepi eseményen vendégként jelen voltak a Kárpát-medence református egy-házkerületeinek püspökei. A magyar államot **Gulyás Gergely** Minisz-

terelnökséget vezető miniszter, az ukrán államot pedig **Volodimir Csubirko**, a Kárpátaljai Megyei Tanács elnöke képviselte.

Apostoli köszöntést mondott **Kató Béla**, az Erdélyi Református Egyházkerület püspöke. Isten ígését **Balog Zoltán**, a Magyar Református Egyház lelkészi elnöke, a Dunamel-léki Református Egyházkerület püspöke hirdette. **Orosz Zsolt** re-formátus lelkész, az egyházkerület Választási Bizottságának elnöke is-mertette az egyházkerületi választás eredményeit.

* **2023. január 29.** 87 éves korá-ban négy éve hunyt el **Schober Ottó**, a Beregszászi Népszínház egykori igazgatója, író, műfordító, rendező, a Kárpátaljai Szövetség vezetőségének és a Beregszászért Alapítvány kurató-riumának egykori aktív tagja volt, aki kezdeményezte a Kárpátaljai Magyar Megyei Drámai Színház létrehozását. Nemrég a MÉKK kezdeményezésére *Színfalak előtt, mögött, nélkül* (epizó-dok a Beregszászi Népszínház történe-téből, 1996) c. munkáját digitalizálta az OSZK Elektronikus Könyvtára, a kiadvány elektronikus változata itt olvasható:

<https://mek.oszk.hu/23500/23512/>

* A II. Rákóczi Ferenc Kárpát-aljai Magyar Főiskola Hallgatóinak és Fialat Kutatóinak Tudományos Egyesülete (HÉFKTE) megtartotta első közgyűlését. A jelenlévőket

dr. Gazdag Vilmos, az egyesület elnöke köszöntötte, majd ismertette a napirendi pontokat. Az ülésen többek között a tagok arról döntöttek, hogy a jövőben csatlakoznak a főiskola tudományos rendezvényeihez, valamint szakmai kapcsolatokat építenek ki kárpátaljai, ukrainai és magyarországi tudományos szervezetekkel.

* A magyar kultúra napja alkalmából *Déryné ifjasszony* címmel filmbemutatóra került sor a II.RFK-MF Esztergom termében a KMKSZ szervezésében.

* A Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház társulata *Ursula Jones: A királykisasszony, akinek nem volt birodalma* című színdarabját beregszászi színházában hat alkalommal vitte színre.

* A kárpátaljai megyeszékhelyen tovább tart egyes közterületek átnevezése. Az eddig *Ivan Szecsenov* nevét viselő utca ezentúl **Szemán Ferenc** festőművész nevét viseli majd. Egy másik kortársa, **Habda László** művész munkássága előtt is utcanevadással tisztelgenek.

FEBRUÁR

* Újra megrendezték a *Szerző a pult mögött* címmel a Kolyba.org.ua és a Kobzos (Кобза) kultúranépszerűsítő akcióját, amelyre Ungváron, a Korjatovic tér 1. sz. alatt került sor. Ezúttal az ukrán szerzők mellett fő-

rumot kapott **Shrek Tímea** író is, aki bemutatta, dedikálta legutóbb megjelent könyvét, és ezúttal gyermekmeséiből tartott felolvasást. A szerző beszélgetőtársa az ungvári **Mesko János** helytörténész, a MÉKK elnökségének tagja, projektgazda volt.

* Megtartották a Magyar Írószövetség Szociográfiai Szakosztályának soron következő találkozóját **Horváth B. Júlia** szakosztályvezető moderálásában online formában, melynek panelbeszélgetésében **Dupka György, Zékány Krisztina** és **Zselicky Zoltán** vett részt, akik mások mellett a kárpátaljai magyarság a háborús helyzetben témájú szociográfiai mű szerzői köréhez tartoznak.

* **Volodimir Mikita**, Ukrajna népművésze, a Nemzeti Művészeti Akadémia akadémikusa, Ungvár díszpolgára 92. születésnapja alkalmából egyéni kiállítás nyílt csütörtökön munkáiból az Ungvár galériában.

* **Dupka György** történész, a MÉKK elnöke felköszöntötte a szervezet legidősebb tagját, a 99 éves **Fóris Kálmán** egykori tiszabökényi lakost, aki túlélte a vesztes háborút, a „három napos munkát” és a malenkij robot poklát, a Szovjetunió összeomlását. (Lásd: Hajduk Márta filmjét: Kárpátaljai tragédia. <https://www.youtube.com/watch?v=hge17S3IEeE>) Ő már a negyedik állampolgárságával Budapesten kispesti családi házában, fia és lánya körében, szeretetben él.

* Elhunyt **Györke László**, a beregszászi járási lap, majd a Kelet-Magyarország korábbi újságírója, aki életének 76. évében méltósággal viselt, hosszú betegség után távozott... 1947. február 25-én Beregújfaluban, református lelkész családjában született, édesapját szovjetellenesség vádjával 25 évre ítélték, túlélte, amnesztiával szabadult. A beregszászi középiskola elvégzése után az Ungvári Állami Egyetemen szerzett magyar szakos diplomát. **S. Benedek András, Kovács Vilmos, Balla Gyula** baráti köréhez tartozott, 1965–1967-ben közreműködött a legendás *Együtt* irodalmi gépiratos folyóirat elindításában, a Forrás Ifjúsági Stúdió létrehozásában. Lelkesen foglalkozott a pályakezdő irodalmárokkal. Több kárpátaljai irodalmi antológia, folyóirat közölte novelláit, elbeszéléseit: *Együtt, Sugaras utakon, Évgyűrűk, Len-dület, Vergődő szél, UngBereg* stb. Tanított Badalóban, Haranglában, a *Beregi Hírlap* elődjénél, a *Vörös Zászlónál* hírlapíró volt. A rendszer-változás idején, 1990-ben áttelepült családjával az anyaországba. 1992–2017 között a Kelet-Magyarországnál dolgozott nyugdíjba vonulásig. Legutóbb Szöllösy Tibor készített vele interjút, mely a *Kárpátaljai Hírmondó* 2005/2. sz. 28–29. oldalán olvasható.

* Tizenkilenc magyar nyelv és irodalom, történelem és országismeret, illetve matematika szakos diák vette át a mester fokozatú diplomát az Ungvári Nemzeti Egyetem (UNE) Ukrán–Magyar Oktatási-Tudományos Intézetében (UMOTI), akik a kárpátaljai magyar értelmiség sorait fogják gyarapítani. A diákokat **dr. Zubánics László, dr. Zékány Krisztina, dr. Sáfrányos Mirosláv** tanszékvezetők búcsúztatták. Az okleveleket **dr. Spenik Sándor** igazgató és **Cseh Áron** vezető konzul nyújtotta át a diákoknak.

* A Magyar Művészeti Akadémia Irodalmi Tagozata *Élőfolyóirat estje* (IX. évfolyam, 1. szám) a magyar széppróza napját (február 18. – Jókai Mór születésnapja) ünnepelte meg. Köszöntőt mondott **Vári Fábrián László** Kossuth-díjas költő, a Magyar Művészeti Akadémia Irodalmi Tagozatának vezetője. Az MMA irodaházában **Ferdinandy György, Kontra Ferenc, Mezey Katalin**, az MMA rendes tagjai, valamint **Bartha Gusztáv** és **Márai Sándor** műveiből készült prózaösszeállítások hangzottak el, **Hüvösvölgyi Ildikó** Kossuth-díjas színművész és **Szabó András** Madách- és Utassy-díjas előadóművész tolmácsolásában. Közreműködött: **Török Máté**, a Misztrál együttes alapító tagja.

* Jótékonyági kárpátaljai farsangi batyus bált és táncházat szervezett a

Kárpátaljai Szövetség. Célja gyűjtési akció elindítása volt, adomány gyűjtése a kárpátaljai rászorulóknak. Közreműködött a kárpátaljai Cifra-banda (művészeti vezető: **Szilágyi Csaba**, néptánc-koreográfus **Kricsfalusi Miklós**).

* Csömörön a Kárpáthaza öröksége: Kárpátalja programsorozat februári vendége **Horváth Sándor** író, költő, a *Kárpáti Igaz Szó* főszerkesztője volt, aki *Jelentés a mélyből* címmel tartott előadást a Csömöri Sinka István Községi Könyvtárban. Köszöntőbeszédet mondott **Hermányos Mária** és **Bánderiné Tóth Klára**, a rendezvény háziasszonyai.

* A Kárpátaljai Szövetség szervezésében a *Kárpátaljai esték* rendezvényén a kommunista diktatúra emléknapja alkalmából **dr. Dupka György** történész képes beszámolót tartott a *Magyar hadifoglyok, civil rabok nyomában a Baltikumban (GULÁG–GUPVI-táborok, sírkeretek Lettország, Észtország és Litvánia régióiban)* címmel, majd levetítették **dr. Havasi János** 22 perces *Hadifoglyok nyomában a Baltikumban* c. kisfilmjét (<https://www.youtube.com/watch?v=j3T-6dhjmTs>)

* A Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház Társulata színre vitte a következő darabokat: *Kulisszajárás ON; Ursula Jones: A királykisasszony, akinek nem volt birodalma.*

* A Momentum Doctorandus (MD) ebben az évben is segíti a kárpátaljai felvételiző diákokat. Az

MD felvételi tájékoztató projektjének elsődleges célja, hogy áttekinthető formában mutassa be azokat a felsőoktatási intézményeket, amelyekben a kárpátaljai végzős diákok magyar nyelven végezhetik felsőfokú tanulmányait. A folyton frissülő felvételi tájékoztatót nyújtó honlapjuk itt érhető el: <https://felvetelizz.com/>

KÖNYVESPOLC – 2021–2022

Az *Együtt* című irodalmi-művészeti-humán tudományi-kulturális folyóirat 2002–2022 között megjelent számai itt tekinthetők meg:

<http://kmmi.org.ua/konyvtar/folyoiratok/egyutt>

<https://epa.oszk.hu/html/vgi/boritolapuj.phtml?id=595>

Számláló: **31 781 meglektetés.**

KÁRPÁTALJAI MAGYAR KÖNYVEK

(Sorozatszerkesztő és felelős kiadó: **Dupka György**)

MEGJELENT

* **Zubánics László.** *Homonnai Drugeth Bálint emlékezete. Egy méltatlanul elfeledett életút fontosabb állomásai.* Felelős szerkesztő: **Szemere Judit.** Kárpátaljai Magyar Könyvek 302. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2022.

Tárolt változat: <https://kmmi.org.ua/konyvtar/konyvek/reszletes/homonnai-drugeth-balint-emlekezete>

* „*Kárpátsorszúzte nép...*” *A GULÁG-GUPVI-kutatók nemzetközi fóruma Kárpátalján, 2021.* Nemzetközi emlékkonferencia, Beregszász, 2021. november 18. A Szolyvai Emlékpark Évkönyve. Összeállította, a jegyzeteket írta: **dr. Dupka György**. Lektorálta: **dr. Zubánics László**. Felelős szerkesztő: **dr. Zékány Krisztina**. Szolyvai Emlékpark–MÉKK, Ungvár–Budapest, 2022. Kárpátaljai Magyar Könyvek 303.

Tárolt változat: <https://kmmi.org.ua/konyvtar/konyvek/reszletes/karpatsorsuzte-nep>

* **Dupka György–Fuchs Andreea**: *30 év a kárpátaljai magyar könyvkiadás szolgálatában. A Kárpátaljai Magyar Könyvek sorozat bibliográfiája (1992–2022)*. Inter-mix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2022.

Tárolt változat: https://kmmi.org.ua/uploads/attachments/books/books-pdf/2022/intermix_katalogus.pdf

* **Bartha Gusztáv**. *Kiút*. Kisregény (Felelős szerkesztő: **Marcásák Gergely**). Inter-mix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2022.

Tárolt változat: <https://mek.oszk.hu/22900/22951/>;

<https://kmmi.org.ua/konyvtar/konyvek/reszletes/kiut>

* **Ortutay Mária**. *Múltunk és jelenünk „lámpás emberei”*. Interjúk, visszaemlékezések, önéletrajzi írások. (Felelős szerkesztő: **Szemere Judit**). Inter-mix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2022.

Tárolt változat: <http://mek.oszk.hu/22900/22946/>;

<https://kmmi.org.ua/konyvtar/konyvek/reszletes/multunk-es-jelenunk-lampas-emberei>

Összeállította: Dupka György

SZERZŐINK

BABITS MIHÁLY (1883–1941)
DUPKA GYÖRGY – 1952 (Tiszabökény)
FINTA ÉVA – 1954 (Sárospatak)
FÜZESI MAGDA – 1952 (Sülysáp)
GERZSENYI GABRIELLA – 1977 (Szigetmonostor)
KOVÁCS SÁNDOR – 1954 (Budapest)
NÉMETH PÉTER – 1952 (Gyöngyös)
PETRÓCZI ÉVA – 1951 (Budapest)
SHREK TÍMEA – 1989 (Beregszász)
SZ. KÁRPÁTHY KATA – 1999 (Beregújfalu)
SZABÓ ESZTER IDA – 1989 (Sárospatak)
VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ – 1951 (Mezővári)
ZÁN FÁBIÁN BALÁZS – 2005 (Mezővári)

Lapszámunkat Ruszin Noémi festőművész munkáival illusztráltuk.